

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

<p>MEGJELNIK MINDEN VASÁRNAP. SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS: b.-farkas-utca 16. szám. hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.</p>	<p>ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. HIRDETÉSI DIJ: Egy négyszög centimetryi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.</p>	<p>KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA. KIADÓHIVATAL: „Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.</p>
--	--	---

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Viszsaemlékezés a vadházasság kérdésére. — Udvarhelymegye a vadházasság ügyében. (Dr. Török Albert.) — A ref. püspök utja. I. — Tudás és hit. — A magyarok az „utrechti egyetemen“ 2¹/₂ század alatt. (K. Nagy Elektől.) — Tanügyi jelentéshez. — Különfélék. — Előfizetési felhívás.

Viszsaemlékezés a vadházasság kérdésére.

Azon számos esketések, melyek megyénkben a vadházasság korlátozására tett törvényhatósági intézkedés következtében történtek az oly vadházások között, kik másokkal törvényes házasság kötelében nem voltak; azon számos válóperek, melyek a ref. egyházmegye házassági törvényszékén letárgyaltattak épen a vadházasság, illetőleg paráznság okán; meg azon számos esketések, melyek a reform. egyházkerületi felsőbb házassági törvényszéken végleg elintézett válóperek után, sok vad házaspár törvénytelen viszonyát szentesítették: visszaemlékeztetnek a vadházasság kérdésére, mely jelen lap 4, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15-ik számaiban egész cikksorozatban tárgyalva van; de egyszersmind irányadóul szolgálnak az említett kérdés elbirálásában is.

Szándékom volt az említett cikksorozathoz hozzá szólni, de beakartam várni az intézkedés eredményét, hogy rá lehessen mutatni a tényekre, melyek a legnyomósabban beszélnek.

Udvarhelymegye törvényhatósága — ámbár laicus testület — bir annyi erkölcsi érzéssel, hogy az elszaporodott vadházasságok által, melyek nagyrészen nem csak vadházasságok, hanem valóságos női parázna élet, a közerkölcsiséget sértve, a legszentebb családi viszonyokat feldulva, és családi-örökösödési érdekeket zavarólag érintve látja; miért is kiadja 6650/884. számú intézkedését, melyet egész terjedelmében ide mellékelek, kérvén, tek. szerkesztő urat közlésére, már csak

azért is, mert ez kovásza lehet még más megyék hasonirányu intézkedésének is. (Alább közöljük. Szerk.) Ez intézkedést valamennyi felekezet espereseinek — s így az erdővidékieknek is — megküldi s egyszersmind a szolgabírói hivatalok is felhívják a felekezetek espereseit a már vett intézkedéshez alkalmazkodásra.

E lap 4-ik számában az erdővidéki ref. egyházmegye közgyűléséről szóló tudósításában tiszteletes Révai Pál ur — ámbár nem laicus — a szolgabírói hivatal egyszerű átírására feljajdul, megtámadja Udvarhelymegye „bölcs“ törvényhatóságát, tagadja az intézkedés jogosultságát. Tiszteletes R. ur első sorban megrémül, hogy az erkölcsstelen viszony ellen a papnak is ki kell nyújtani kezét, későbbi érveléseiben pedig respectálja is a vadházasságot; sőt mint valóságos vadházasság-védő, érvekkel, példákkal iparkodik kimutatni, hogy ezen rákfenét az erkölcsiség testén el kell hagyni, szabadon tenyészni, hadd nője ki magát annyira, hogy majd a törvényhozásnak kelljen orvoslásáról gondoskodnia.

Midőn a törvényhatósági intézkedésben hivatolt kormányrendeletek oda utasítják a külhatóságokat, hogy az egyházi hatóságok megtalálása után a vadházasságok korlátozására közreműködjenek, s midőn az ev. ref. egyházkerület által megállapított visitatioi kérdésekben a botrányos életüekről szó van: bizonyára az egyházi hatóság illetőleg a papság van hivatva a vadházasság botrányainak gátlására — még pedig kezdeményezőleg — közreműködni. Így gondolkozott Udvarhelymegye törvényhatósága, így ismeri ezt minden felekezet papsága, s megyénk m. e. 150 papja teljesíti is e tisztet szembetűnő sikerrel. Az unitárius váló-törvényszéken is számos per foly a vadházasság okán.

Ok nélkül támadta meg tehát cikkiró Udvarhelymegye törvényhatóságát, mely semmi új ter-

het sem kívánt intézkedésével a papságra róni, hanem csak régebbi rendeleteknek érvényt szerezni, s intézkedése nemcsak a szolgabírói hivatal egyszerű átírata volt, — s ez legyen mondva tiszteletes Kálmán Farkas urnak is — sem a papság boszantására tervezett félszeg intézmény, hanem — mint a mellékeltből látható — a baranya megyei törvényhatóság intézkedésével csaknem azonos, a szeget ugyan a fején találó, s megyénkben eredményes erkölcsi irányu várvavárt intézkedés, s egyszersmind a törvényhatóság erkölcsi érzékének elismerésre érdemes bizonyítéka.

Udvarhelymegyei.

Udvarhelymegye a vadházasság ügyében.

„Udvarhelymegyei“-nek elől közölt cikkével kapcsolatban itt közöljük azt a rendeletet, melyet Udvarhelymegye a czimben jelzett fontos ügy tárgyában kibocsátott

A tkts. szolgabíró urnak.

Tekintettel arra, hogy az ugynevezett „vadházasságok“ Udvarhelymegye területén oly feltűnő módon elszaporodtak, hogy ezen veszélyes erkölcsi és társadalmi baj orvoslása érdekében a vármegye közgyűlése 1882-ik évben egy indokolt feliratot menesztett a törvényhozás képviselő-házához; tekintettel arra, hogy ezen feliratnak óhajtott eredménye nem lett; beállott annak halaszthatlan szüksége, hogy addig is, míg a magyar faj szaporodását és fejlődését akadályozó ezen társadalmi és erkölcsi romlottság a törvényhozás keretében szabályszerű gyógyítását megtalálja, a törvényes házasságot, mint váláserkölcsi intézményt, mint olyant, mely a társadalom egészséges felődésének egyedül legbiztosabb alapját képezi, a jelenleg fennálló törvények, rendeletek és szabályok korlátai között a lehetőségig közigazgatási uton is védelem alá vegyük.

Erdélyi róm. kath. püspök ur ő nagyméltósága folyó évi ápril hó 7-én 1879. sz. a. a végett méltóztatott engemet felhívni, hogy általa e részben utasított róm. cath. papságnak a vadházasságok meggátlása és megszüntetése érdekében keletkezett megkereséseit törvényes hatáskörünkben támogasson. Minthogy azonban a fenforgó baj általános természetű, ebbeli eljárásunkat felekezeti különbség nélkül kell szabályoznunk.

Az erdélyi királyi főkormányzásoknak 1809. évi auguszt 10-én 5467. sz. a. és 1813. évi október 21-én 8065. sz. a. továbbá a magyar-országi udvari korlátnokságnak 1825. évi június 21-én 7535. sz. a. kibocsátott rendeletei általánosságban szabályozzák ugyan a közigazgatási hatóságok eljárásait és megrendelik, hogy az egyházi hatóságoknak a fajtalanság meggátlása, és a vadházasságok kiirtása tárgyában keletkezett megkereséseinek a polgári hatóságok erélyesen, pontosan és gyorsan közreműködni kötelesek. Ezen rendeletek országos törvény, vagy valamely felsőbb rendelet által hatályon kívül helyezve nincsenek ugyan, de azok ma már a fejlődött viszonyok és megváltozott erkölcsi felfogás miatt azon elvi állásponton kívül, hogy a közigazgatási hatóságok az ilyen ügyekben eljárni illetékesek és kötelesek is, a további eljárásra nézve semmi irányadó politikai szabályt nem-

tartalmazván, azoknak szűk korlátai között a fenforgó ügyekben kielégítőleg és eredménnyel eljárni többé nem lehet.

Keresni kell tehát a jelen fennálló közigazgatási jogrendszerben azon törvényes eszközöket, melyeknek gyors, erélyes és tapintatos alkalmazásával a megtámadott erkölcsi rendnek védelmére kelhetünk.

És e tekintetben tevékenységünket irányozhatjuk az 1876. évi XIII. és XIV. t. cz.; és az 1879. évi XL. t. cz.; és végül az 1884. nov. 3-án a közigazgatási kihágásokról 125. th. számalatt megalkotott, s jelenleg felsőbb megerősítés alatt álló törvényhatósági szabályrendelet.

Ezeknek előrebocsátásával a tkts. szolgabíró (polgármester) ur figyelmét következőkre hívom fel:

1.) Az illetékes lelkeszi hivatal van hivatva a vadházasság tényét megállapítani, a szétválás kötelezettségét kimondani, ugyanazért annak kipuhatólása, vagy ez iránti vizsgálatok teljesítése nem tartozik a közigazgatási hatóságok körébe, ez utóbbinak eljárása csak az illetékes egyházi hatóság megkeresése után kezdődik, a vadházasságot kimondó határozatért az egyházi hatóság maradván felelős.

Ha tehát az illetékes egyházi hatóság a vadházasság tényét és a szétválasztás kötelezettségét kimondotta, de az illető személyek az egyházi hatóság intézkedésének nem engedelmessé válnak, annak megkeresésére a tkts. szolgabíró (polgármester) kötelessége leendő az illető személyek szétválasztását rendőri segéllyel tetteleg eszközölni.

2. A végrehajtásnál figyelembe veendő az, hogy ilyen erkölcstelen szövetkezetek nemcsak egyházjogi szempontból, hanem egészségügyi tekintetből is elbirálandók; és hogy a tkts. szolgabíró (polgármester) urnak az utóbbi ből folyólag független álláspontja is van. A vadházasságban élő nőszemélyek rendszerint és szigorán nem foglalhatók ugyan azon szabályok alá, melyek alatt a kéjnők állanak, de a férfi nemből való szabadabb érintkezésük szükségessé teszi, hogy közegészségi tekintetből éber figyelemmel kísértessenek.

Az 1876. évi XIV. tczk. 2. §. kimutatja, hogy mind az, a mi a közegészség fentartására, javítására, s a megromlottnak helyreállítására szolgál, hatósági felügyelet és intézkedés tárgyát képezi.

Gondoskodni fog tehát szolgabíró (polgármester) ur, hogy ott, hol a vadházasságok elszaporodtak a bujakórnak lehetőleg eleje vétessék, hogy ennek feltűntével a fenn idézett törvényezikk 39. §. alapján a szükséges intézkedések megtéteszenek, s ha a bujakór több ily vadházasságban élő személyen mutatkoznék, az illető községben levő és vadházasságban élő valamennyi férfijés nőszemélyre az időszakonkénti orvosi vizsgálat elrendelendő, a bujakórosok azonnal a fennálló szabályok értelmében a megye közokórházába szállítandók és pedig az 1875. évi III. tczk. 9. §. alapján, esetleg az illető község által.

3. Az illetékes egyházi hatóság által megállapított vadházasság kimondása esetén, az illetők által az 1876. évi XIII. tczk. alapján, felhozandó gazda és cselédi viszony, mint az 1. §-on nem alapuló, sőt világosan a 14. § ba ütköző és a 30. §-nak meg nem felelő, nem csak figyelmen kívül hagyandó, hanem mint az 52. §. c. és g. pontjai értelmében elleni szövetkezés, semmisnek tekintendő, s mint nyilván erkölcstelen meg nem türendő, és a menyinyiben a kihágásokról alkotott szabályrendelet 13, 14, 15, 16 és 17. § ai alkalmazást nyerhetnek, az illetők megfenyítendőek.

4. Az illetékes egyházi hatóság által megállapított

vadházasság esetében az idegen személyek mindenkor illetőségi községükbe tolonczozandók, s ellenök a visszaesés esetében az 1879. évi XL. tcz. 70. §-ban kimondott büntetés alkalmazandó.

5. A msly községi előljáró ilyen erkölcstelen szövetkezések létesítésére, bármí módon, vagy éppen szerződések vagy más okmányok szerkeztése által segédkezet nyujt, az 1876. évi V. tcz. 18. §. értelmében fegyelmi kereset alá vonandó és szigoruan megbüntetendő lészen.

Ezekben kívántam jelezni főbb vonalait az eljárásnak, ez azonban, nem zárja ki azt, hogy a szolgabíró (polgármester) ur minden egyes concret esetben a fenforgó viszonyokhoz képest, eljárásának támogatására még bővebb indokokat ne találna fel. Elvárom tehát uraságod ösmeretes ügybuzgalmától, hogy az ügy fontosságához mérten egész erélylyel és tapintattal fog közreműködni arra, hogy az itten közlött intenciók megvalósítsanak.

Kelt Sz.-Udvarhelyt, 1884. decz. 14-én.

Dr. TÖRÖK ALBERT, mp.
alispán.

A ref. püspök utja.

Maros-Vásárhely, 1885. jun. 28.

I.

A marosvásárhelyi népes és díszes ref. egyházközségnek ritka szép ünnepe vala a junius 28-ki vasárnap. Több tekintetben nevezetes volt ez. Először, mert főtitkár Szász Domokos ur, mint megválasztott erdélyi ref. egyházkerületi püspök e napon tette első hivatalos látogatását községünkben. Továbbá, mert mlts. Kebelei Nagy Sámuel kir. ítélő táblai bíró, ujon választott egyházközségi felügyelő főgondnok e napon lett beiktatva hivatalába. Végül Molnár Albert ujon választott lelkész ugyanekkor foglalta el állomását.

Lehetetlen, hogy a kik ez ünnepély tanúi voltak, egyhamar elfeledjék az ott szerzett benyomásokat. Lehetetlen, hogy a keblek mélyén az egyházközségre nézve egy rég óhajtott kedvezőbb fordulat sejtelme meg ne mozdult volna. Hisszük és reméljük, hogy az a sejtelen nem marad csak sejtelen; hogy az a vágy, az az óhajlás, mely ott minden keblet áthatott, nem röppen el hirtelen a szellővel, hanem tartósan megmarad és mutatni fogja hatását erkölcsös, vallásos és társas életünkben is.

Igen, hissük, hogy ugy is lesz.

S ha visszagondolunk a nap átélt eseményeire, egész lelkünkben visszhangzik a költő szava:

Jobb korunk jött Ujra visszazállnak
Rég óhajtott hajnal keletén
Édes kinja közt a gyógyulásnak,
A kihalt vágy s elpártolt remény.

De térjünk a dologra.

Főtitkár püspök ur már napokkal előre tudatta az egyházközséggel, hogy a főgondnok és pap együttes bemutatására és beiktatására személyesen fog eljönni. Erről örömmel értesülve az egyházközség, mindent megtett, hogy az új főpásztort kellő ünnepélyességgel fogadja.

Szombaton, 27-én délután 6 órakor, mint egy 60 tagból álló küldöttség várta a vasutnál a püspök megérkezését. Ott volt a helyi unit. egyházközség előljárósága is. A püspök Szász Róbert és Horváth Sámuelné testvérei kíséretében jött. Megérkezésekor lelkes éljenekkel fogadta a sokaság.

Az egyházi képviselők nevében Ajtai Gyula, egyháztanácsi jegyző üdvözölte, mire a püspök meghatottan

válaszolt, kiemelve, hogy nem saját személyének, hanem hivatalos állásának tulajdonitja e kitüntetés, melyben most másodszer részesítik s ezt megérdemelni ezután egész erejével igyekezni fog.

Ezután Z. dr. Knöpfler Vilmosné ő nagysága négyes fogatu kocsiján, hosszú kocsisor kíséretében szállására hajtatott, hol az egyházközség részéről Vass Tamás első pap fejezte ki az egyház köszönetét, hogy rövid idő alatt most ismételtén szerencsétlente városunkat és egyházunkat nagybecsű látogatásával.

E várost, hová nem csak ifjúkori emlékei és nagyhirű atyja itt nyugvó porai iránti kegyelet kapcsolja, — hanem tisztelő és szerető hívők serege is várja. Püspök ur válaszában boldognak mondá magát, hogy e város, ez egyház kebelében ismét megjelenhetett, hogy neki szolgáljon; tudja, hogy a vásárhelyi gyülekezet az erdélyi reformált Sion koronájának egyik legértékesebb drága kőve; biztosítja, hogy a vásárhelyi egyház ügye, fejlődése, mindig kiváló gondját fogja képezni.

Ezzel a tisztelgőkkel kezelt szoritva, többekkel társalgott s a látogatás véget ért. Este a püspök ur a helyi consistorium főbb tagjaival L. Bálinth Dénes egyházkeblbi gondnok vendége volt.

Vasárnap reggel 1/2 9 órakor a marosi egyházmegyei képviselők Nagy Sámuel fő-, Ilyés Károly algondnok, Rákosi Lajos esperes vezetése alatt tisztelkedtek; a főgondnok ur üdvözölte s biztosította a püspököt az egyházmegye ragaszkodásáról.

Püspök ur feleletében köszönte a megtiszteltetést és kitüntető elismeréssel szólott a marosi egyházmegyeinek egyházkerületünkben való jelentőségéről s a rövid hivataloskodása alatt tapasztalt rendről és pontosságról, — az egyházmegye iránti jóindulatát ismételtén kifejezte.

Kilencz órakor a Szent-György utczai ref. fiu iskolai helyiségben püspök ur elnöklété alatt egyházképviseleti gyűlés volt. Itt a főgondnok és lelkész bemutatása történt meg, kikhez a püspök alkalmi beszédeket tartott s a kik viszont az irántuk nyilvánult bizalmat megköszönve állásukat elfoglalni készeknek nyilatkoztak.

Tíz órakor az egész testület élén a püspökkel és papokkal a templomba indult. A szép boltíves, tágas téres várbeli nagy templom, mely fájdalom nem rég oly gyakran maradt üresen az egyház kebelében duló viaszály miatt, most szorongásig meg volt már telve, úgy, hogy a képviselő testület tagjai alig találhatták meg a részökre fenntartott helyeket. Ott voltak a helyi állomásozó közös- és honvéd hadsereg törzs kari tisztjei, mint Jaanki Lajos honvéd lovas ezredes, Tresek sorhad ezredes, Grottschmidt Zsigmond alezredes, Stucklilt, Koenigsbrunn és Gunesch őrnagyok. Dr. Szász Béla egyetemi tanár Kolozsvárról, ki érettségi vizsgai kormánybiztosi minőségben érkezett a helyi ref. collegiumhoz. Szentiványi Gyula, kir. táblai alelnök s több bírója a kir. táblának. Rákosi Lajos ref. egyházmegyei esperes, sok képviselő; a megyei, városi törvényhatóságok képviselői nagy számmal.

A gyülekezet éneke után először Szász Domokos püspök lépett a szószékre s alkalmi imát mondott, ezután a szó valódi értelmében ékes beszédben fejtette ki az ünnepi alkalom fontosságát; szép hasonlatokban mutogatta az egyszerű protestáns pap állásának méltóságát, melyet a papnak a szószéken és a hallgatók közt teljesíteni kell, ha az ur beszédének hű sáfára akar lenni. E beszéd az összes ünnepélyességek fénypontját képezte. E beszéd végén az új papot a püspök állásának elfoglalására szólította fel. Az imák és beszédek között a helyi tűzoltók zenekara és a polgári dalárda működtek felváltva és kiválólag emelték az ünnepély pompáját. Végül Mol-

nár Albert ima után I. Thessal. V. rész 19 vers. „Az istennek lelkét meg ne oltjátok,“ alapján tartotta az egész közönség feszült figyelme mellett beköszöntő beszédét; bölcsészeti felfogással, szép nyelven, vonzó előadásban mutatva ki, miben állanak a szív és lélek vallásos szükségai.

Templomozás után a törzskari katonatisztek és az unitárius egyházköri gondnokság tisztelgését fogadta a püspök és ezekhez intézett válaszaiban igazolta, hogy mint emelkedett gondolkodású főpap nem méltatlanul tárgya a sokféle ovatióknak.

Délután 2 órakor a Nagy Ferencz-féle kerti helyiségben diszes, mintegy 150 terítékű közebéd vette kezdetét. Ott voltak: főt. Szász Domokos püspök, br. Apor Károly kir. táblai elnök, Kovács Ferencz apát plébános, dr. Szász Béla egyetemi tanár, a közös hadsereg és honvédség törzskari tisztjei, a kir. tábla több bírása, Szentmarjai Dezső kir. törvényszéki elnök, az unit. egyház kör képviselői; a megyei és városi hatóságok tagjai stb. A harmadik tál ételnél Ft. Szász Domokos püspök nem holmi obligat hivatalos, hanem elragadó szép köszöntőben élte a királyt és családját, mely alatt a vendégek felállva hallgatták és végül háromszoros lelkes éljenzésben törtek ki. Erre mageredt a köszöntések özöne, mely alig percnyi szünetek kivételével egész öt óráig tartott. Felköszöntötték: Nagy Sámuel főgondnok a püspököt, Bálint Dénes Molnár Albertet, Vass Tamás Nagy Sámuel, Molnár Albert a városi polgárságot és annak képviselőjét, a polgármestert, (ki családi ügyben falura távozván, jelen nem lehetett), Lénárt Jóssef tanár a különböző vallásfelekezet jelenlevő képviselőit, éltetve az itt uralkodó, valódi keresztény türelmességi jellemet. Kovács Ferencz plébános Vass Tamás és Molnár Albert lelkészeket, mint a közművelődés hivatott tényezőit, Bihari Sándor a hadsereg jelenlevő tisztjeit, dr. Szász Béla br. Apor Károlyt, mint a művelődés és irodalom pártolóját, Molnár Albert Szász Bélát, Szász Béla szelleműs, magyar és német nyelvű vegyesen folytatott köszöntőjében a tiszteket, Filep Albert unit. egyházköri gondnok a marosvásárhelyi ref. egyházat, Rákosi Lajos egyszer a püspököt, egyszer a kollegiumi tanárokat, Fekete Gábor kir. táblai bíró a városi képviselő testületet stb. Az ebéd jó hangulatban ért véget.

Hétfőn délelőtt a főgondnok kíséretében a püspök a ref. leányiskola egyik osztályának vizsgáját látogatta meg a várbeli nagy templomban. Megelégedését fejezte ki a tanítás eredménye felett, különös elismeréssel szólott a női kézi munkák kiállításáról, melyet Petri Jánosné ő maga huzamos idő óta kiváló szakértelemmel és buzgalommal vezet, s melynek munkáiból egy gyűjteményt a pesti kiállításra is elégtelen szemlélt meg. Sajnálatát fejezte ki, hogy segély hiánya miatt egyik munka tanítónő sem vállalkozhatott a pesti kiállítás tanulmányozására.

Délben elutazott tőlünk a püspök. Magával vitte mindnyájunk tiszteletét, s bennünk azt a hitet keltette, hogy az ő főpásztorsága alatt, ki mint isteni elődje, nagy mestere Jézus, „mindenféle szélyed jól, tanít és jót tesz az emberekkel“, egyházkerületünk állani és virágozni fog. Adja a gondviselés, hogy sokáig úgy legyen!

Veritas.

TÁRCZA.

Tudás és hit.

— Népszerű felolvasás. —

Motto: *Valóságos tudás — és természet szerű hit, nem hogy ellenkeznének, sőt annak alapja, ez amannak eszményi tetőzete. M. K.*

Mióta a világalgató „legyen“ szavára a mindenség — universum — előállott: azóta a világegyetem az akkor — a teremtés bevégezésekor — elébe irt törvényeket oly változatlan pontossággal, oly kérlelhetlen szigorral követi, miszerint nem csoda, hogy ha a természet törvényeit vizsgáló, azokat vas szorgalommal kutató, tanulmányozó, s azok ismeretében ma már meglehetősen mértékben előhaladt természettudósok ily nyilatkozatot tesznek: „a természet minden mindenkben, az uralkodik mindenütt, alkot és rombol, éltet és enyész mindeneket; a természet rendes folyásának, örök és változatlan törvényeinek eredménye a csillagok járása az égen, a föld forgása a nap körül, a nap, föld, hold és csillagok rendszeres pályafutása a nagy mindenség végtelen üregében; azoknak folyamánya a földön a hideg és meleg változása, a nyár és tél előállása és cserélkedése alapján földünk termékenysége.

Hogy a világegyetemben minden, tehát az évszakok előállása, a hideg és meleg, a nyár és tél változása is, a természet örök törvényeit követi; hogy e világban mi sem történhetik olyas valami, a mi a természet örök törvényeinek eredménye, kifolyása nem volna, szóval hogy a természet örök és változatlan törvények szerint él, munkál és uralkodik mindenen: abban igazuk van a természettudósoknak; mi is — mint hívő kereszténynek — nemcsak igazat adunk, hanem tiszta meggyőződésből valunk velök egyet, minthogy józan gondolkodású, a természeti téneményeket, törvényeket, avagy csak részben ismerő ember is másként nem tehet, másként nem gondolkozhatik.

Ennyiben tehát egyet ért, egyet hiszen és vall a legvallásosabb hívő a leghitetlenebbel, az egy élő Istent imádó a változó dolgok imádójával. Hol már a határ, a hol eltérnek egymástól az egy élő istent imádó és a természetet imádó? Fontos kérdés. E kérdés fejtegetését, s a belőle folyó consequentiák vizsgálatát tűztük ki czélul e cikkben.

„Mindennek, a mi létezik, oka van; okozat megfelelő ok nélkül nem állhat“, — oly általános axioma, hogy senki, a legfelületesebb gondolkodású ember is, kétségbe nem hozhatja a nélkül, hogy saját magát is meg ne tagadja.

A természet törvényei léteznek, mint örök és változatlan tökéletességű törvények léteznek, melyek nem szorultak arra, hogy rajtuk olykor-olykor javítás tétessék, folyamukba belenyulás történjék. Ezt mindenki elismeri, tiszta, megdönthetetlen igazságnak tartja. (Itt számításon kívül hagyjuk a régi dogma tételeihez mereven ragaszkodó orthodoxia híveit.) De mi és ki ezen törvények oka, kútfeje, bölcs alkotója? Itt a kérdés válpontja.

A természettudósok nagy része — mert nem mindenik — s utánnok vakon indulók nagy serege, kik tulajdonképen a nélkül mennek az uton, hogy ismernék azt; a nélkül utánoznak másokat, a mit beszélnek és hisznek: megelégednek azon felelettel, hogy hát a természet *oka*

önmagának; törvényei *önmagából* folynak. Már pedig mi eddigelő — a mennyire ismeretünk terjed — csak egyetlen okot ismerünk, a mely okozója, teremtője mindeneknek, a mely *önmagának* is oka s a melyből minden okozat származik — s ez egyetlen ok, ez egyetlen kutfő, melyből mindenek erednek: az élő Isten.

(Folyt. köv.)

A magyarok az „utrechtii egyetemen” 2¹/₂ század alatt.

Nagytiszteletű Benkő János esperes ur felhívása folytán összeirtam azon magyarok neveit, kik az „Utrechtii Egyetemet” 2¹/₂ százados fennállása óta látogatták. Ezen munkámnál mint hiteles forrást az „Album Academiae Trajectinae”-t használtam, melynek első lapján ezen felirat olvasható: „Catalogus Eorum Qui apud Drem Bernhard. Schotanium, Fris, Juris et Matheseos Professorem, Primum Acad. Rectorem, sua Professi sunt et Academiae dēdere Nomina, Anno D. Cl^oL^oC. XXX. VI, Maii d. 18.”

A közölt felirathól világosan látható, hogy az „Utrechtii Egyetem” 1636-ban nyitott meg először Schot Bernhard — mint az egyetem első rectora — alatt. Magyarokat már az 1643-ik éven kezdve találunk „Utrecht”-ben.

Közelebbről a parlamentben az „Utrechtii Egyetem” eltörlését indítványozták a katolikusok, a kiknek mielőtt e kedves vágyok teljesülne sietek eleget tenni a nt. Benkő János ur becses felhívásának.

1643/4-ik évben az „Utrechtii Egyetem” hallgatói voltak: Szepsi P. Gáspár. Kazai S. János. Szoboszlai Miklós. Bogácsi Pál. Körösi Mihály. Wárad Sz. István. Tokai F. István. Czeglédi P. István. Soti János. Komáromi S. István.

1645/6: Bacsoni Baló Melchior. Somosi Miklós. Kalnai Péter.

1647: Ilyefalvi Miklós, Transylvanus. Székely-Hidi Sz. Mihály. Colomanus Justus, Hung. Transylvanus. Kaposi István. Mikolai H. János. Briccus András, Hungarus. Szatmári B. Péter. Lippai Sámuel. Ráthoni Bréda István. Csehi András.

1648: Peéri I. István. Gönczi G. János. Krisbai György. Fogarasi K. Ferencz, Transylvanus. B. Sikó János, Transylvanus. Patt Máttyás. Borsai Ferencz, Debrecino Hungarus. Hentes Mihály, Debrecino Hungarus.

1649: Virkeleti P. Dániel. Nagy Sándor. Margithai M. Mihály. Várallyai Mihály. Thálljai Mihály. Vásárhelyi Péter, Transylvanus. Pályi György. Tarpai Erdélyi (sylvanus) András. Vári István. Borsai Petri Tamás. Nagy-Kalnai Kalnai János. Datsi Gáspár. Szentlászlói Bazil. Enyedi Sámuel. Enyedi M. János.

1650/1: Szatmári A. István. Apácza Csere János, Transylvanus. Komáromi Csipkés György. Tisza-Batsi P. Tamás. Szepsi Latskó Mihály. Busnikai Mihály. Báthori Mihály. Miskolczi Gáspár. Váczy L. István. Wilman András. Batizi Gáspár. Szepsi Horocz András.

1653/4: Miskolczi Gáspár. Kereszturi András. Budai B. István. Némethi F. István. Szent-Györgyi T. Tamás. Szentgyörgyi Dávid, siculo Transylvanus. Posaházi János. Becskeházi V. István. Geleji Sámuel. Demeter András. E.-Ujvári Orbán. Tatai P. Mihály. Kaposi Pál. Gyöngyösi László, Nobilis Hungarus. Görgei Pál.

1655/6: Szánthai Máttyás. Tholnai István. Losonczy F. János. Sellyei M. István. Szopsi János. Püspöki János. Szántói P. István. Kászoni H. János. Szaky P. Ferencz.

Mártonfalvi J. György. Hernád Nemesi György. Liszikai András. Jász-Berényi P. Pál. Rhima-Szombathi Z. Márton Harsányi István. Dobrai Mihály. Pálfi Mihály. Fogarasi Pál. 1656—1665-ig nincs magyar.

1665: Beki E. István. Csuzi Cseh Jakab. Lenthi János, Papensis. Némethi Z. Mihály. Sáárfoj Mihály. Weszprémi B. István.

1666: Kikzi Gerhard. Budai János, Transylvanus. Szönyi István. Teremi István. Wárad Máttyás, Transylvanus. Szilágyi Márton. Báthori István. Sziráki István.

1667—1675 ig: Liszikai András. Wárad Máttyás, Transylvanus. Kovács György. Medza Márton János. Tisza Dániel Warsányi. Horváth János. Otrökotsi Foris Ferencz. Penyoki P. Mihály. Selyki Péter, Transylvanus. S. Pataki István, Transylvanus.

1675/6: Beszörményi R. János. Dioszeghi G. György. Thokay Almási Mihály. R. Szombathi István. Nánási Gábor. K. Vásárhelyi Péter. Rozgoni P. János.

1677—1684-ig: Vervölgyi András, Transylvanus. Orbán Ferencz, Kabai Magyar. Zilahi Erdélyi István. Hodosi Sámuel, Debrecino Hungarus. Kozma János, Debrecino Hungarus. Kecskeméti D. Pál. Tornyi György. Kecskeméti S. János. Gruber Ábrahám, Sopronius. Rimaszombathi Kaposi Sámuel.

1685—1692-ig nincs.

1692—1708-ig: Füleki Horváth Gergely. Wárad Pástor Sámuel. Szokoljai H. István. Buzinkai Mihály, S. Patakinus. Teutsch András, saxo Transylvanus. Weszprémi István, Transylvanus. Szombati Pál. Pelschücz János. Patai P. István. Szepsi Máttyás. Tsekey Miklós. Czeglédi András.

1708—1713-ig: Almási Márton. Almási Benjámín, Transylvanus. Almási István, Transylvanus. Németi János. Albrich János, Ceronensis Transylvanus. Tiroi Mihály, Hungarus Marmaticus. Almási Péter. Peetsy János. Szatmári Mihály.

1713—1720-ig: Szentgyörgyi Sámuel. Robel András. Munkácsi B. András. Dabi(nus) Sámuel. Wetsei K. György. Sértzi Sz.-György. Szent-Péteri Péter. Mihályi István. Rágay Dávid. Nagymihályi György.

1720/1: T. Szikszai János, V. D. M., Hungarus. Kerek Ambrus, Debrecino Hungarus. Kovács János, Debrecinus V. D. M., Hungarus. Felvinczi András.

1722: Szent Jobi István, Debrecinus. Marosi Izráél, Debrecinus. Makray Sámuel, Transylvanus. Miskolczi János. Ujvári István, S. Pachinus. Kecskeméti István. Pataki György, Transylvanus.

1723/4: Pataki György, Transylvanus. Dömsödi Gergely. Krizbai Dezső Mihály, Transylvanus. K. Vásárhelyi Péter, Transylvanus. Vásárhelyi Tőke István, Transylvanus. Füredi Mihály. Iosvai Ferencz. Polgári P. István, Debrecinus. Debreczeni Mihály. Báthori Csere János. Jérémiás István. Donga Mihály. Kecskeméti Deák Mihály. Causai János.

1725: Lowasi Gergely. Csokonai László. Czeglédi B. István. Dioszeghi István, Debrecinus. Tsánai János. M. Szent-Györgyi János. Vásárhelyi Tőke István, Transylvanus. Zagoni Gábor, Transylvanus. Jánosi György.

1726/7 Polgári János. Peleskei János. Csuzi Cseh János. Báthori Csere János. Kápolnási Mihály. Peetsy Dániel. Waray János. K. Ádámosi János. Földesi Mihály. Nagy Zsigmond, Transylvanus.

Közl: K. Nagy Elek,
ref. papjelölt.

(Vége köv.)

A tanügyi jelentéshez.

Parádi Kálmán kitünő tanügyi jelentéséhez, melyért jegyzőkönyvi elismerést szavazott a közgyűlés, okvetlenül szükségesnek találjuk ama gondos tabellák közzétételét, melyek a tanügyi előadó ismert precizitásáról, éles tekintetéről tanuskodnak. Ránk nézve igen tanuságosak ez összeállítások. Itt következnek:

1) A collegiumban tanuló ifjak kimutatása az 1883—4-ik tanévben.

Sorszám.	A collegiumok neve	A tanulók száma			Előmenetelők				Nemzetiség szerint			Vallás szerint						
		A tanév elején	A tanév végén	Az ezt megelőző 1883/4 tanév végén	Kitünő vagy jeles	Elsőrendű	Másodrendű	Osztályzatot nem nyert	Magyar	Német	Román	Református	lutheranus	Unitárius	Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. keleti	Izraelita
1	N.-enyedi Bethlen-collegiumban																	
	a) theologiai akadémiában	83	75	74	30	27	14	4	75	—	—	75	—	—	—	—	—	—
	b) a főgymn. 8 osztályában	385	338	397	65	185	87	1	321	4	13	277	10	6	25	7	6	7
	c) a népt. kép. 3 osztályában	63	51	49	15	25	11	—	51	—	—	51	—	—	—	—	—	—
	d) az elemi iskolában	211	189	207	84	76	26	3	172	7	10	146	4	—	24	6	4	5
	Összesen:	742	653	727	194	313	138	8	619	11	23	549	14	6	49	13	10	12
2	Kolozsvári collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	270	242	260	59	123	56	4	238	—	4	195	7	1	28	3	1	7
	b) az elemi isk. 4 osztályában	166	145	149	49	61	32	3	141	—	4	113	1	—	18	3	1	9
	Összesen:	436	387	409	108	184	88	7	379	—	8	308	8	1	46	6	2	16
3	Marosvásárselyi collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	254	247	244	37	142	67	1	238	3	6	182	6	13	22	4	2	18
	b) az elemi isk. 2—4 oszt.	165	146	145	50	58	38	—	138	3	5	109	6	2	17	3	2	7
	Összesen:	419	393	389	87	200	105	1	376	6	11	291	12	15	39	7	4	25
4	Sz.-udvarhelyi collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	189	178	166	53	100	25	—	176	1	1	157	3	10	5	—	1	2
	b) az elemi isk. 4 osztályában	118	115	110	50	59	6	—	109	6	—	85	6	7	17	—	—	—
	Összesen:	307	293	276	103	159	31	—	285	7	1	242	9	17	22	—	1	2
5	Zilahai collegium																	
	a) a főgymn. V—VIII oszt.*)	57	54	52	27	20	7	—	50	—	4	39	—	—	9	3	1	2
	b) az elemi isk. 4 osztályában	171	160	147	51	55	54	—	148	—	12	127	—	—	19	9	3	2
	Összesen:	228	214	199	78	75	61	—	198	—	16	166	—	—	28	12	4	4
6	Szászvárosi Kun-collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	154	148	158	35	84	29	—	90	9	49	59	7	—	23	6	4	10
	b) az elemi isk. 4 osztályában	104	91	94	20	49	16	6	65	5	21	42	6	—	10	3	1	12
	Összesen:	258	239	252	55	133	45	6	155	14	70	101	13	—	33	9	6	22
7	S.-szt.-györgyi Sz. Mikó-collegium																	
	a) a gym. I—IV. osztályában	128	120	105	47	53	20	—	108	3	9	93	3	1	11	2	9	1
	b) előkészítő osztályában	35	29	37	6	17	6	—	28	1	—	27	1	—	1	—	—	—
	Összesen:	163	149	142	53	70	26	—	136	4	9	120	4	1	12	2	9	1
	Főösszeg:	2553	2328	2394	678	1134	494	22	2148	42	138	1776	60	40	229	49	9	182
	A múlt évben:	2596	2394	—	696	1170	491	37	2211	33	150	1823	61	37	244	52	9	81

*) Az I—IV. gymnasiumi osztályokat az államilag segélyezett polgári iskola pótolja, melyben a latin nyelvet a collegiumi előjáróság gondoskodása folytán egy állandósított szaktanár tanítja.

2) A gondnoki, a tanári és tanítói személyzet kimutatása.

A collegiumok neve	Tanárok és tanítók száma											Megjegyzések		
	Gondnok	Theol.		Gymnasiumi				Tanító képezdei		Elemi			Összesen	
		Rendes	Segéd	Rendes	Segéd	Szakoktató	Közoktató	Ennek, zene- és tornatanító	Ig.-tanár	Segédtanár és szakoktató	osztálytanító			szaktanító
N.-enyedi Bethlen-collegium	4	4	1	7	3	2	2	2	1	2	4	—	28	Meghaltak: Dósa Miklós kir. tábl. r. biró és collegiumi gondnok; Urr György, a görög ny. s irod. rendes tanára. A gymn. rendes tanárok közé számítottak a ref. epyházköztség két lelkesze is, kik állásuknál fogva kötelezve vannak a tanításra.
Kolozsvári collegium	4	—	—	7	5	3	—	3	—	—	4	1	23	
M.-Vásárhelyi collegium	3	—	—	6	4	4	—	3	—	—	3	3	23	
Sz.-udvarhelyi collegium	4	—	—	5	2	3	3	1	—	—	4	1	19	
Zilahi collegium	5	—	—	5	1	2	—	2	—	—	4	2	16	
Szászvárosi Kún collegium	4	—	—	7	3	2	—	1	—	—	4	—	17	
S.-szt.-györgyi Sz. Mikó-collegium	5	—	—	2	2	2	2	1	—	—	1	—	10	
Összesen:	29	4	1	39	20	18	7	13	1	2	24	7	136	
A múlt évben:	30	4	—	38	21	15	14	13	1	2	22	4	134	

3) A tanulmányi előmenetel %-os kimutatása az 1883—4. tanév végén tartott vizsgálatok eredmény alapján.

Sorszám	A gymnasiumokban						Az elemi iskolákban						A theol. akadémiában és tanító képezdében
	Beiratott	Vizsgálatok folytán osztályzatot nyert	Kötöny vagy jeles			Beiratott	Vizsgálatok folytán osztályzatot nyert	Kötöny vagy jeles					
			I-ső rendű	II-od rendű	III-od rendű			I-ső rendű	II-od rendű	III-od rendű			
1	Nagenyeden .	385	337	19-30	54-89	25-81	211	186	46-17	40-87	13-96	Papi szigorlat és alapvizsgálat tartatott 1883. aug. 29—31 napjain. Jelentkezett: a) szigorlatra 12 végzett theologus; papi hivatalra képesítettnek találtatott 12, még pedig kötöny oszt. 3; jeles oszt. 3; egyszerűen 6. b) alapvizsgálatra 10; a vizsgálatot sikerrel letette 5, egy-egy tárgyból javító vizsgálatra utasítottatott 5. c) javító-vizsgálatra 2; mindkettő kielégítőre javított. Néptanító képesítő szigorlat tartatott 1883. nov. 7—9 napjain. Folyamodott 10, vizsgálatra bocsátatott 9; képesítettnek találtatott 7, és pedig 3 jeles, 4 elsőrendű általános osztályzattal; egy év múlva leteendő pótvizsgálatra utasítottatott 2.	
2	Kolozsvárt	270	238	24-81	51-69	23-50	166	142	34-52	42-88	22-60		
3	M.-Vásárhelyen	254	246	15-04	57-72	27-29	165	146	34-24	39-72	26-04		
4	Sz.-Udvarhelyen .	189	178	29-77	56-18	14-05	118	115	33-47	51-30	5-21		
5	Zilahon .	57	54	50-00	37-04	12-96	171	160	31-87	34-37	33-76		
6	Szászvároson .	154	148	24-65	56-75	19-60	104	85	23-53	57-64	18-83		
7	S.-Szentgyörgyön . .	128	120	39-17	44-17	16-66	35	29	24-13	51-74	24-13		
	Összesen:	1437	1321	24-45	55-52	22-03	970	863	33-85	45-50	20-65		
	A múlt évben:	1379	1372	26-96	53-17	19-87	975	871	35-32	44-12	20-56		

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. július 4.

— Szász Domokos püspök a fia megható ovációban részesítettett f. hó 4 én Kolozsvárt az ő kezdeményezése és fáradozása útján alkotott Fröbel-kertben. A kicsinyek nyilvános „vizsgálója” folyt, püspökünknek mint elnöknek felügyelete alatt. A gyermekek kedves mutatványai és szavalásai után, melyek osztatlan elismerésben részesültek, következett a könyvekre indító jelenet. A gyermekkert ugyanis megalkotójának püspökké létele alkalmából lefestette püspökünk olaj-képét s a virág-füzérrel borított kép leleplező ünnepét aként inscenizálták, hogy a semmit sem sejtő főpásztor később alig tudott szóhoz jutni a meghatottságtól. A kicsinyek mind felállottak s kiválva közülök három gyermek kezökben gyönyörű virágkoszorút vittek, melynek szalagján ez állott: „elnök bácsinak szeretettel.” Mindhárom apró szónok egy-egy rövid ajánlatot mondott s kicsiny ajkaikkal az ur áldását kérték annak fejére, ki ott állt előttök, élő bizonyosságul annak, hogy a közéleti tevékenységben bár sárt sokszor hajigálnak az érdem után, csak lenyulni kell s a földtörmelék közül kicsillan a hála és kegyelet gyémántja, mint áldó köny előbb vagy utóbb.

— A tiszáninneri tef. egyházkerület június 28-án tartott közgyűlésén ismét foglalkozott a reformatus egyház főrendiházi képviseltetésével és az államsegélyezés ügyével. Fejes István azt az indítványt terjeszté a közgyűlés elé, hogy e leiratok tárgyalása az őszi közgyűlésre halasztassék el. Világos előtte, hogy más az egyházkerület elvi álláspontja és más a conventé. Nem óhajtja, hogy e kérdés csak úgy sebtében eldöntessék, midőn az egyházmegegyék nincsenek is oly számmal képviselve, mint voltak a miskolci gyűlésen, ezért óhajtana kitűzteni a szeptemberi gyűlés napirendjére. Fejes indítványát főleg Mocsáry Lajos pártolta, ki hosszabb beszédben kikelt a convent ellen, mely szerinte az egyházkerületek rovására tulterjeszti hatalmát, s utasításokat ad a kerületek tisztviselőinek. Vay Béla b. felelt meg Mocsáry szavaira. Mocsáry Lajos személyes kérdésben szólal fel. Ő conventet nem gyanusított, hanem igenis vádolt, hogy meghazudtolta magát és jogbitorlási törekvéseket árult el. (Bernáth Elemér: így már traktálhatjuk egymást!) Kun Bertalan figyelmezteti a szót az ily erős kifejezésektől való ovakodásra. Többek felszólalása után a közgyűlés 23 szóval 14 ellenében elhatározta, hogy a conventi határozatokat külön-külön azonnal tárgyalás alá veszi. A reformatus egyház főnökeinek a főrendiházban való képviseltetése tárgyában Fejes István határozati javaslatot terjesztett be, mely szerint az egyházkerület kijelenti, hogy elvi álláspontjának fentartása mellett ezen egész kérdést annak idején a zsinatra fogja felterjeszteni. Bernáth Elemér ellenjavaslatot terjesztett be, a tudomásul vételt ajánlotta. A közgyűlés 19 szóval 15 ellen elfogadta Fejes javaslatát. Az államsegély kérdésében a közgyűlés 16 szóval 14 ellen hozzájárult Fejes István következő határozati javaslatához: „Egyházkerületünk sajnálattal veszi tudomásul, hogy a convent ama irányban, melyben az államsegély kieszközlésére egyházkerületünk által felhívott, további lépések megtételét nem látja szükségesnek, ugyanazért a maga részéről kijelenti, hogy a convent ál-

ttl ajánlott módzatok szerint az államsegélyt a maga kebelében levő iskolákra nézve igénybe nem veheti.”

— A dunántuli ref. egyházkerület közgyűlését Pápán a ref. főiskola disztermében jun. 29-én délelőtt 9 órakor nyitotta meg Tisza Kálmán miniszterelnök mint főgondnok. Megnyitó beszédében utalt azon két fontos tárgyra, mely a mult gyűlés óta a ref. egyházi élet terén felmerült: a ref. középtanodák állami segélyezésére és a ref. egyház püspökeinek és főgondnokainak a főrendiház tagjai közé felvételére. A közgyűlés általános helyeslése között kimutatta, hogy a középtanodák segélyezésénél a kormány elmegy az országos törvény legszélső határáig, a főrendiházi tagságnál pedig a református egyház megnyerte, a mi őt méltányosan megilleti. És míg eddig a protestáns egyház minden államjogi vívmánya, a clerus tiltakozásával találkozott, a jelen vívmány minden ellenmondás nélkül, sőt a clerus helyeslésével éretett el. Tisza Kálmán miniszterelnök megnyitó beszéde nagy lelkesedést keltett s ennek lehet tulajdonítani, hogy a napirenden levő főrendiházi kérdésben minden vita nélkül a convent határozata fogadtatott el. A megnyitás után Pap Gábor püspök üdvözölte szép és általános lelkesedést keltett beszédben Tisza Kálmánt tiz éves miniszteriségének évfordulója alkalmából. A jövő gyűlés helyéül Komárom jelöltetett ki. A közgyűlés után Tisza Kálmán miniszterelnök tiszteletére diszebed rendeztetett, mely fényesen sikerült.

— Bodor Géza, alsó csernátoni lelkész, június 21-én tartotta meg beköszöntő beszédét. Kora reggel az egyház küldöttsége mintegy 7 kocsival Gelenczére ment, hogy az új lekipasztort szülői házában felkeresvén, meghívja. A község határa szélén lovas bandériummal és szekerekkel várták lelkész afiát. A falu végén diszkapu volt felállítva. Innen a felzöldágazott utcán ment fel a menet a papilakhoz harangok zugása mellett ut közben taraczk lövésekkel és „éljen” kiáltásokkal hangoztattak. Isteni tisztelet alatt dálnoki ev. ref. lelkész, Borbát Pál igtatta be hivatalába. Isteni tisztelet után a papilakban közebed volt, melyen 41-en vettek részt. Nagy lelkesedést szült Künle József ur pohárköszöntője, melyben kijelentette, hogy kedves neje, a lelkes honleány nem jelenhetett meg az ünnepélyen, de tőle ötven (50) frtot küldött a papilak kijavítására. Este zártkörű tánczvigalom volt a papilak kijavítására, melynek szép jövedelme lett.

— Sárospatakon a főiskolában a jövő tanévre ismét dr. Szánthó Gyula jogtanár választatott meg közigazgatóvá; szénorrá pedig Horváth György végzett theologus. Dr. Bokor József, ki 17 éven át teljes ismeréssel működött a főiskola akadémiajában mint a philosophiai tudományok tanára, tanári állásáról lemondott. Budapesten telepedik meg és mint eddig, úgy ezután is kiváló tehetségét a tudományoknak szenteli; egyelőre az egyetemen mint magántanár s az irodalomban mint a m. tud. akadémia pártfogása alatt álló Philosophiai Szemle egyik szerkesztője fog működni.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS.

E számunkkal új évnegyed kezdődik. Hogy az előfizetések a *harmadik* évnegyeddal is mintegy egészen elől kezdődhessenek, gondoskodtunk, hogy a folyó cikkek a mult számban teljesen befejeztessenek, s hogy nagyszámu kéziratunk ez új számmal kezdődjenek meg. A lap kezelését illetőleg minél pontosabb expeditióról gondoskodtunk.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő novére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A romániai protestáns magyarok. (Bartalus stvántól.) — A ledölt oszlop. — Püspöki körut. — A magyarok az „utrechti egyetemen“ 2¹/₂ század alatt. (K. Nagy Elektől.) — T á r c z a: Tudás és hit. — Tanügyi jelentéshez. — Különfélék. — Előfizetési felhívás.

A romániai protestáns magyarok.

A közel mult napokban egy pár magyar lapban bu-karesti forrásból oly cikkek jelentek meg, melyek a romániai protestáns magyarok ügyeivel foglalkoznak.

A „Pesti Napló“ 172-ik számában, az esti kiadásban, nagy veszély jósolatik a romániai protestáns magyarokra, mely azonnal bekövetkezne, mihelyt keresztül lenne vive az erdélyi ev. ref. egyházkerület azon határozata, hogy a romániai ref. egyházközsegek Bukarest központtal egyházmegyévé szerveztessenek.

A cikk szerzője e veszélyt leginkább abban akarja feltüntetni, hogy a romániai ref. egyházak ki lesznek téve az eloláhosodás veszélyének, mert mihelyt *egyházkerületté* alakittatnak, a román kormány azonnal kezteszen az egyházakra s betiltja az erdélyi „konzisztorium“-mal való összeköttetést, illetőleg ennek fenhatóságát. Állítása igazolására felhossa a helybeli lutheranus atyafiak példáját, kiknek a román kormány püspöki fizetés czimén évi 10 ezer frank segélyt ígért, ha az ő fenhatósága alatt *püspökséget* alakitanak Romániában.

A veszélynek másik, ugyan kisebb részét, abban keresik, hogy a romániai ref. egyházak elvesztik jelenlegi függetlenségüket, ha *egyházkerületté* alakittatnak.

Ezen kívül foglalkozik a cikk a bu-karesti papsággal s csekély személyemmel is.

Én a pünkösöd másodnapján történt megválasztásom óta egy más, erdélyi ekklézsiának vagyok papja s Bukarestben még csak rövid ideig szándékozom maradni és így, ha csak személyemet tekinteném, könnyen hallgatással mellőzhetném az idézett cikket, gondolván, — hogy a ki majd utánnam jó, bajlódjék az az itteni ügyekkel.

De kötelességérzetem azt sugja, hogy mulasztást követnék el, ha a közönséget a dolog valódi állása felől nem tájékoztatnám.

A tévedés abban áll, hogy mint a cikkekben ki-vehető, összezavartatik az *egyházmegye* (esperesség) az *egyházkerülettel* (püspökség). A lutheranus atyafiak példájának felhozása is ezt mutatja.

Nálunk nem egy önálló *egyházkerületről*, hanem egy egyházkerülethez tartozó *egyházmegyéről* van szó, s ha tudjuk a kettő közötti különbséget, azonnal elenyészik a feltüntetett veszély is.

Ugyan mi okból tilthatná meg a román kormány, hogy mint más egyházkerületek, ugy az erdélyi is azon missiói egyházakat, melyek egyházkormányzati tekintetben hozzá tartoznak, s melyek felett a felügyelet tényleg mindig gyakorolta, ugy rendezze be, hogy a felügyelet könnyebb legyen s minél kevesebb költséggel járjon? Mert itt tulajdonképen semmi egyébről sincs szó, mint erről. Az erdélyi egyházkerület azt akarja, hogy a romániai ref. egyházak egyházi, vallási ügyei könnyebbség okáért első fokulag itt a helyszinén igazittassanak el az egyházak képviselői által s az igazgató tanácshoz, mely eddig az innen felküldött jelentések alapján közvetlenül, de sokszor tévesen intézkedett, csak felülvizsgálat és helybenhagyás végett küldessenek fel a helyszinén közvetlen tapasztalatok alapján hozott határozatok.

Ugyan miben volnánk ezáltal ártalmára Romániának? Semmiben. Mi példát adtunk eddig is minden nemzetiségnek abban, hogy miképp kell viselniök magokat egy idegennyelvű államban s ezután is példányképül kívánunk szolgálai e tekintetben. Tudom, hogy a románok nagy része még eddig nem rokonszenvez velünk, de azt is tudom, hogy ennek félreértés az oka; mert érdekünk egy. Hiába hozatik fel mentségül, hogy a román sajtó egy része ellenszenvvel fogadta az egyházkerületi gyűlés határozatát, mert feltehető, hogy a sajtó ezen része nem volt tisztában a határozat lényegével. De ha tisztában is volt, hát nem láttuk-e, hogy azon lapoknak álláspontja azelőtt is, midőn semmi ilynemű ügy nem adta elő magát, foly-

ton magyar-ellenes volt? Aztán a sajtónak egy részét soha sem szabad össze téveszteni a kormánnyal, mely határozathozatalaiban több nyugodtság- és tapintatosság által kell, hogy vezérelve legyen.

Én tehát a felmutatott veszélynek ezen részétől nem tartok.

A mi a másik veszélyt illeti, hogy t. i. az egyházak el fogják veszteni függetlenségüket, ez nem áll, mert az egyházmegyei szervezet szerint az egyházközségek még némi jogokat is nyernek, a mennyiben az első fokú bírói és kormányzási hatalom gyakorlásában, mit eddig az erdélyi igazgató-tanács végzett, ők is résztvehetnek.

A bukaresti papság kérdésének fölvetésére nézve megjegyzem, hogy a bukaresti papság nehezebb, mint bármely más a hazában. A nehézség nemcsak abban áll, hogy a papnak az iskolában hetenként 12 órán kell tanítani s e mellett az 5—6 ezer lelket számláló egyházközségben minden papi teendőt egyedül végezni, mert a segéd pap tulajdonképpen csak tanító, ki hetenkint 28 órán tanít az iskolában; hanem nehezé és kényessé teszi a papnak helyzetét az az álláspont, melyet el kell foglalnia. Bukarestben nem elég, ha a pap csak hiveinek szeretetét és becsülését bírja. Itt idegen országban, idegen törvény által kell védni egyháza érdekeit, a mi nem nagyon könnyű dolog. Csak egy tapintatlan lépés által is sok veszélyt okozhat egyházának.

A mi a személyemre vonatkozó, kicsinyítő kifejezéseket illeti, ezeknek czáfolgatása nem az én feladatomban, hanem bíráimé: a közvéleményé. A bókot pedig, mely szerint éveimre nézve megfiatalítanak, midőn 29 évesnek neveznek, igen szépen köszönöm.

Ha szükségét látom, az itteni ügyekről kimerítőbb tudósítással is fogok szolgálni a t. közönségnek. A hazai lapok tek. szerkesztősegeit pedig az ügy érdekében arra kérem, hogy miután itt a külföldön csak kevés számú magyar lapot láthatok, ha lapjaikban még jelenne meg oly cikk, mely a romániai magyarság ügyeivel foglalkozik, sziveskedjenek azon számot nekem megküldeni, hogy az esetleges tévedéseket kiigazíthassam.

Lakásom: Bukarest, Strada Calvina I.

BARTALUS JÁNOS,
bukaresti ev. ref pap.

A ledőlt oszlop.

Néhai Zeyk Károlynak, a felejthetetlen főgondnoknak emlékezetére nagy finomsággal, mély érzéssel és gyönyörű stílussal kidolgozott beszédet olvasott fel Váró Ferencz, a kitünő tanár, az 1885. jun. 27-én tartott kollegiumi emlékűnnepen.

Valóban nagyon sajnáljuk, hogy e remek emlékbeszédet lapunk szűk kerete miatt egészében föl nem vehetjük: de mégse mulasztjuk el, hogy némely részeket beölle ki ne emeljünk.

A nagy férfiú életrajzára nézve többek közt ezeket olvassuk:

Erdélyben a nemzeti fejedelmek kora óta — úgy mond — a magyar egyházak, nemzetiség, társadalom, mű-

velődés, politikai élet legfőbb érdekeit kiemelkedett uri családok ápolták, fejlesztették hagyományosan. A született uri rend saját szerű, sokirányú s széleskörű missiót vallott, melynek maradványait az erdélyi reformált egyház, sőt a róm. kath. státus alkotmányában is maig láthatni. A közélet alakjai előkelő születésűek mellett még inkább urak voltak ama jézusi értelemben: a ki első akar lenni, legyen mindenkinek szolgája és a ki fő, olyan legyen, mint a ki szolgál. Zeyk Károly ilyen uraságot örökölt őseitől, kik a köznek szolgálatában csiszolták fényesre több százados nevöket. Atyja, Dániel, királyi táblai ülnök, főkormányzói tanácsos, majd Alsófehérvármegye szabadelvű országgyűlési követe; nagyatyja kir. táblai elnök, intézetünk főgondnoka, vármegyénk főispánja; ugyane főispánságot viselte dédtyja is. Kilenczedik-iz őse Bocskay alatt Dévavár kapitánya. És sokra kötelezték anyái is. Nyolczadik-iz ősanja iktári Bethlen-vér; nagyanyja gróf Teleki-vér; anyja Vay Kata, kinek 1810. november 19-én született fia Zeyk Károly.

De minek említem ezeket? Hisz az urak ivadéka, kik eszökkel, vérökkel szolgáltak vala a köznek, nem ősei érdemeivel, hanem saját szolgálataival lett méltóvá, hogy a tömeg őt őszintén, kényszerítetlen tisztelettel meguralja. Megkezdte zsenge ifju korában közszolgálatát az erdélyi királyi táblánál, folytatta Bécsben az erdélyi korlátnoksnágnál, mint egyszerű gyakorló. Ismerte már hazája, az akkor még különálló Erdélyország viszonyait, érdekeit, szükségait, s hitte, hogy a hazafias törekvések, melyeket alárendelt állásában ő maga táplált, idővel feltétlenül vezérelni fogják a kancellária működését. A jelek biztatók voltak. Wesselényi 1831-ben ellene szegült vala a törvénytelen, önkényes ujonczszedésnek; megyék követték példáját; törvényhatóságok többsége az 1811. óta nem tartott országgyűlés egybehívását sürgette. A kancellár az ország elégedetlenségét lassanként megfontolván, 1834. május 26-ára, Kolozsvárra az országgyűlés egybehívását eszközölte. Zeyk Károly ekkor már két év óta bizott, reménykedett, igénytelen hivatalnokul, hazája politikai ügyeinek jobbra fordultával. Hevesen zajlott s 1835. február elején erőszakosan feloszlatott az országgyűlés. Zeyk Károly még mindig sokat várt tapintatától a kancelláriának, melynek bureaujában szolgált vala; még örömmel fogadja előléptetését tiszteletbeli fogalmazóvá. De rövid tíz hónap alatt tisztába jön azzal, hogy a Metternich-féle törekvést a kényuralom állandóbb megalapítására a kancellária őszintén kezdi szolgálni — s 1836. elején megváltik reményeitől és hivatalától. Más utat választ, melyen hazája politikai érdekeit előmozdítsa. A mit a kormánytól már hiába volt várnia, azt az ellenzéki elvek terjedése még megvalósíthatá. Beállott azon lelkes hazafiak sorába, kik a Wesselényi, Bethlen János, Kemény Dénes és Szász Károly nyomdokait követve, a közszellemnek megyénként fölébresztésére vállalkoztak; saját megyéjük gyűlései mellett a szomszéd megyék gyűléseire is eljártak és a korkérdéseket fejtegetve, a közállapotok törvénytelen s nyomasztó voltát mutogatva az alkotmányos ellenzékot gyarapítani igyekeztek. Vándor patrioták elnevezéssel tisztelte meg őket a közvélemény. A hó lelkű ifju korával, hajlamaival, vérmérsékletével jobban összehangzék e szereplés, mint a kormánypolitika bécsi rideg légkörében folyt tehetetlen tengődése. „Bécsből nem hoztam kedves emlékeket“ szokta mondani; de arcza kigyult, csengőbbé vált hangja, hetven éves alakját megifjodni láttuk, ha olykor vándor patriota koráról emlékezett.

(Folyt. köv.)

Püspöki körut.

A széki egyházmegye főgondnoka br. Bánffy Dezső ömlga értesítvén egyházkerületünk főt. püspökét arról, hogy Feketelak és P.-Kamarás községekben a templom-építkezés halaszthatlan intézkedést szükségel s másfelől az igazgató tanácsi iratok s hivatalos adatok szerint azon vidék több egyházközségében a hosszabb idő óta betöltetlen álló papi és tanítói állomások szervezése elodázhatatlannak tűnván fel: főt. Szász Domokos püspök ur f. hó 6-án maga mellé véve az igazgató-tanács titkárát, köruttra szállott ki azon vidék oly egyházközségei meglátogatására, melyekben a vallásos élet gondozása égető szükségé vált. Ezen látogatás alatt tapasztaltakról s főt. püspök ur által tett intézkedésekről a következő rövid értesítést nyujtom:

M.-kályáni egyházközségben a templom több helyt megbomlott vakolatának kijavitása, a pap-tanítói telken hiányzó melléképületek felépítéséről költségvetés készítése s benyujtása, továbbá az egyházi tőkék biztosítása, rendes iskolai ellenőrző jegyzőkönyv vezetése s az iskolai tanév rendes betartása elrendeltetett.

A mócsi leány-egyházközségben a már csaknem tartahatatlan roskatag és nehezen megközelíthető helyen fekvő templom helyett egy központi s alkalmas helyen új templom építése soká nem lévén halasztható, Hosszu Theofilné urnő egy két holdat meghaladó területű külsőség adományozása iránt tett szives ígéretet oly czélból, hogy azon külső cseréltessék el Tolnai Regináld ő mlga egy belső telek-részével, mely az új templom felépítésére s esetleg papilak emelésére nagyon kedvező fekvésű. A buzgó adományozó urnőnek szives ajánlatáért meleg köszönet fejeztetett ki.

Megbeszélés tárgyát képezte Mócs községében 250 lelket meghaladó hiveink vallás-erkölcsi élete gondozása végett, papi állomás létesítése s a 82 lelket számláló botházi anyaegyháznak mint filiának a mócson szervezendő anyaegyházhoz csatolása. Ezen terv kivitele annyival előnyösebbnek mutatkozik, mert a 60 hold canonica portióból, melyet most a lévita, illetőleg mióta állami iskolába járnak tanköteleseink — énekvezér használ, 40 hold kiszakítható a papi állomás fizetése alapjára, Botházán pedig a papi fizetés még 200 frtra sem menvén, nem remélhető, hogy ezen csekély fizetésre papot lehessen vinni, az idők hosszú során át oktatás nélkül volt hiveink gyermekei tanítására lévítai állomás szervezet szükséges.

Botházán a konyhából egy szobából és kisfülkéből álló szalmás papiház, valamint a kis imaház javításra vár s a papilaknak iskolaházzá és tanítói lakká átalakítása végett egy tanszoba építendő. Hiveink eloláhosodásának szomorú s kétségtelen bizonyítéka az, hogy a gyermekek nagy része nem képes magát megértetni saját anya nyelvén. Készséggel és megnyugvással fogadták a hivek a lévítai állomás szervezésére tett ajánlatot azt kívánva csak, hogy mielőbb jöjjön ki valaki közéjük, hogy ne hagyja őket elveszni.

Szováton az életveszélyes volta miatt évek óta bezárt templom omló félben van, tornya és a templom alapzata használhatónak tűnván fel, a templomnak az eddig nem elég biztosnak vélt helyen kiépítése iránt az intézkedések megtételnek. Utasítás adatott az egyházközség kikölcsönzött tőkék felhajtása s az építésre felhasználása céljából ideiglenesen takarékpénztárba helyezése végett.

A magyarok az „uttrechti egyetemen“ 2½ század alatt.

(Vége.)

1728/9: Némethi Sámuel, Debrecinus. Debreceni István. Szent-Miklósi András. Kármán András. M. Joh. Dániel. Sárkány István. Megyeszai Mihály. Bölcsi István. Szatmári P. Sándor, Transylvanus. Wiszlai János.

1730/1: Széki István, Transylvanus. Bánhorváthi János. Endredi Sámuel. Szentesi Mihály. Kabai János, Debrecinus. Simontornyai János. Szent-Péteri János, Debrecinus. Jantso Jakab, Transylvanus. Szatmári Pap Zsigmond, Transylvanus. Ercei Zsigmond. Füleppál. Dusitza Mihály, Sáros-Patachinus. Enyedi Sándor. Weresmarthi Sámuel, Debrecinus. Domány András. Szikszai György, Debrecinus.

1732/3: Meező István. Berzétei János, S. Patachinus. Kallai Sámuel, Debricinus. Nagy György. Putnoki János. Petzely Elemér. Fay János. Csuzi András, Debrecinus. Nagy Sz. Valentin, Debrecinus. Ujfalusi Dániel, Debrecinus. Szoboszlai Péter. Egyházi Sámuel. Lowasi Péter. Molnár Mihály. Solymosi János. Fogarasi Mátyás, Transylvanus. Tokaji György. Nagy István.

1734/5: Zágoni Márton, Transylvanus. Seres Mihály, Debrecinus. Földesi István, Debrecinus. Szatmári Orbán Sámuel. Borosnai Zsigmond, Transylvanus. Bakosi László, Transylvanus. Sároi István, Debricinus.

1736/7 Abats Márton, Transylvanus. Szentmártoni Ferencz, Debrecinus. Szent-Péteri György. Marosi János, Debrecinus. Szombati Gergely. Szendi Mihály, Debrecinus. Lisznyai Ferencz. Marcus János.

1738/9: Tzeglédi Péter, Debrecinus. Szent-Péteri Tseh János. Wetsei Gergely, Debrecinus. Motsi István.

1740—143: Jánki Péter, Debrecinus. Kabai András ex oppido Kaba. Maklári János. Mihályi János. Kevvi András, Debrecinus. Szondi György. Szilágyi György. Megyeszai Mihály.

1743/4: Györkei György. Major Mihály. Eöri O. György. Onodi Sámuel. Marosi András.

1745/6: Zoltán József, Transylvanus.

1747/8: Dantsházy N. József, Debrecinus. Dávid Miklós. Foris Iános. Regétzi István. Soos István. Hac nomina rogatus. Horum nomina inscripsit Stephanus Páldi. Domokos Lajos, Debrecinus. Kuthy István, Transylvanus

1749/50: Wiszlai István, Debrecinus. Körösi Huszthi József, Transylvanus. Huszár Mihály, Transylvanus. Pápai József. Matolcsi György. Gondán János. Némethi István, Debrecinus. Szalai György. Biborczi Szabó János, Transylvanus. Sirkány András. Tót István. Szöllösi H. János. Dioszeghi Török István, Debrecinus. Székely Ferencz, Bereti István. Szalántzi János. Dancsházi Nagy Sámuel. Sárvári János, Debrecinus. Szász Márton, Debrecinus. Budai József, Debrecinus. Bátori János, Debrecinus. Wisollyi Bárány András, Transylvanus.

1751/2: Jancsó Gábor, Transylvanus. Baktsi László. Páldi István, Transylvanus, venit in hanc academiam A°. 1747. 1. Maji, abiturus A° 1751. mense Julii. Czire János, Debrecinus. Soos Elemér, Debrecinus. Dosa József, Transylvanus. Wárad Mihály. Szalai István, nobilis Hungarus. Kádár János, Debrecinus. Sz. Péteri Cseh János, Debrecinus. Szabó B. Sámuel, Transylvanus. Szilágyi István, Transylvanus. Székely Ferencz. Benkő József. Vátzi György. Tunyogi Mihály. Szent-Simoni István, Transylvanus. Szatmári István, Transylvanus. Eperjesi Zsigmond, Transylvanus. Bara István, Transylvanus. Genersy György

János. Tschutak Ferencz, Transylvanus. Bötsch Ferencz, Transylvanus.

1753/4: Waali István. Kolmár Ferencz. Kolozsvári Sámuel Szatmári Ábrahám. Wessprémi István. Héjasfalvi János, Transylvanus. Dési H. István, Transylvanus. Cse-
peli Ferencz, Debrecinus. Mátyus István, Transylvanus.

1755—1760: Dombi Sámuel. Pétsy Péter, Transylvanus. Pataki Sámuel, Transylvanus. Szent-Györgyi Sámuel, S. Patachinus. Kalocsányi János, Debrecinus. László Ferencz, de Dálnok.

1760—1772: Benedek János, Transylvanus. Farkas István. Zágoni Gábor, Transylvanus. Fülep Gábor, de Ór. Sos Balog Mihály. Polgári Mihály. Szatmári Paxi Mihály.

1772/3: Szegedy Sámuel, Transylvanus. Madas István, Debrecinus. Szöke Mihály, Ketskemethinus. Kolozsvári Zsigmond, Transylvanus. Fábrián László, Transylvanus. Körösi György, Transylvanus.

1774/5: Réthy József. Kállai Imre, Debrecinus. Szikszai Bénéjám, Debrecinus. Méhes György. Pap József, de Fogaras. Kovásznai István, Transylvanus. Benkő Sámuel, Transylvanus. Tétsi Miklós, Transylvanus. Körösi János, Debrecinus. Baty János, Transylvanus. Kolozsvári Sámuel, Transylvanus. Dömsödi Dániel, Debrecinus. Watay István, S. Patachinus. Molnár József, Debrecinus. Körösi Motti István. Miklósf. András, Transylvanus.

1776/7: Csege Mihály, Hungarus proprietus. Horváth Sámuel, Transylvanus. Zoltán József, Transylvanus. Wandza Mihály, Transylvanus. Szabó József, Debrecinus. Pap Sámuel, Transylvanus. Literáti Sámuel, Debrecinus. Szalai Mihály, Debrecinus. Komjáti Ábrahám, S. Patachinus. Nádaskai András, S. Patachinus. Szombati János, S. Patachinus. Hartsa Dosa János, Debrecinus. Perjési Ferencz, S. Patachinus. Szána István, Debrecinus. Peterdi József, Debrecinus. Fodor András, Debrecinus. Bányai János, Debrecinus. Kassai Sámuel, S. Patachinus.

1778/9: Tsernátóni Wajda Sámuel, Transylvanus. Göde István, S. Patachinus. Liótsó András, Debrecinus.

1780/1 Pálfi Ferencz. Benedek Mihály. Keresztesi József. Borosnyai Nagy Pál, Transylvanus. Kérészi István. Kolozsvári György, Transylvanus. Szilágyi P. János, S. Patachinus. Kis András, S. Patachinus. Nagy István, Debrecinus. Nemegeyi János, Transylvanus. Molnár György, Transylvanus. Szent Pál. Kemenszki János. Bodola Sámuel, Transylvanus. Kazai János. Szilvási Márton. Marosi György, Transylvanus. Nagy István. Kenész Gergely. Galamb Zsigmond, Debrecinus. Sági Sámuel, Debrecinus. Patay Péter. Rétsey János, Debrecinus.

1784/5: Endrédy Ács József, Debrecinus. Pollyá János, Debrecinus. Zilahi Sámuel, Transylvanus. Horváth Sámuel, Transylvanus. Szalay János. Boros Sámuel, S. Patachinus. Szentesi Dániel, Debrecinus. Keck Dániel. Henrich, e collegio Debrecino, natus Herbornae Nassaviorum. Zobolai István, Transylvanus. Péczeli Sámuel, Debrecinus. Tsernátóni Wajda Gergely, Transylvanus. Rozgonyi József, S. Patachinus.

1786/7: az előbbieik (?).

1788/9: Szilágyi Mihály, S. Patachinus. Hártó István, S. Patachinus. Látzai József, S. Patachinus. Tótfalusi Mihály, S. Patachinus. Somodi István. Szentesi Sámuel, Debrecinus. Szalai István, Debrecinus. Saator János, Debrecinus. Kovács József, Debrecinus. Török András, Debrecinus. Szoboszlai András, S. Patachinus. Naszzályi N. Tóth Ferencz. Nádaskay Dániel. Musai János.

1790/1: Bodnár Náthán. Tarczali József. Kakasy György. Borosnyai Lukács Simon, Transylvanus. Benkő Mihály, Transylvanus. Toth K. János. Mohay János, Transylvanus. Tállyai György. Kovács József, Transylvanus.

Szatmáry Paks Dániel. Szilágyi István. Csabay András, S. Patachinus. Müller Pál, Debrecinus. Csesznok István, S. Patachinus. Móré Pál, Transylvanus.

1792—1803: Bartha György. Kertvélesi Pál. Tóth János.

1803—1816-ig nincsenek.

1716/7: Dávidházi Sámuel, Debrecinus. Tüdös József, Debrecinus. Budai Antal.

1817—1827-ig nincsenek.

1827—1830-ig: Ferentzy József. Thaatos Jónás. Csethe Lajos. Varju István. Német János.

1830—1847-ig nincsenek.

1847 Tóth János.

1847—1855-ig nincsenek.

1855/6: Tóth Dániel. Borostyán Sándor, ex urbe Kecskemét.

1857/8: Dúzs György. Miskolczy Károly. Horváth Pál. e pago Deés.

1859/60: Varga János. Bernáth Dezső. Magyar Antal, Debrecinus. Schreck Imre. Kovács Géza.

1861/2: Öreg János, de Pátka. Könyves Tóth Kálmán, Debrecinus.

1863: Nagy László, Transylvanus. Kovács Albert, e pago Mező-Bánd. Bosznay Sándor.

1864: Kovács Albert, e pago Mező Bánd; — antea jam hujus acad. civibus adscriptus. Bosznay Sándor, e pago Szerdahely. Dömsödi Hajós Zsigmond, ex urbe Cegléd. Baló Sándor, e pago Mező Bánd.

1865: Domokos Sándor, Transylvanus. Szász Béla, ex urbe N.-Enyed. Kálosi Leopold.

1866: Jeskó Lajos, e pago Csernye. Bihari Péter, e pago Zsadány. Kovács Ödön, e pago Mező-Bánd. (in illustri collegio evang. reform. Alba — Nagy-enyediensi Bethleniano theologiae candidatus creatus.)

1867/8: Dósa Dénes, Transylvanus. Makkai Domokos, Transylvanus Hungarus, e pago Galambod. Nagy Gusztáv.

1869: Kacz Lajos. Székely Ferencz, e pago Nemegeyi, Transylvanus. Vitus Lajos, Transylvanus.

1870: Nagy Elek. Nagy Albert, Transylvanus. Lőrinczi Dániel, e pago Bergenye, Transylvanus.

1871: Keresztes József, ex urbe N.-Enyed, Transylvanus. Páll Károly, e pago Körispatak, Transylvanus.

1872: Szász Ferencz, Transylvanus. Deák V. Mihály, Transylvanus. Benkő Lajos, e pago Péterlaka, Transylvanus. Fejes Dániel, ex urbe N.-Abony.

1873/4: Lakatos Sámuel, e pago Sellye, Transylvanus. Benkő Gyula, e pago Péterlaka, Transylvanus. Benke István (?). Fejes Dániel.

1874/5 Eduardus Japchen, e rus. Leutschau, Hungarus (?). Nagy József, e pago N.-Enyed. Lőrinczi Lajos, e pago Nagy Ernye.

1875/6: Petri Elek, ex urbe M.-Vásárhely, Transylvanus. Molnár Albert, e pago Héderfája, Transylvanus. Szőcs Farkas, e pago Jedd, Transylvanus. Szőcs Sándor, e pago Jedd, Transylvanus. Abódi Nagy József, Transylvanus. Farkas Károly, e pago Magyaros, Transylvanus.

1876/7: Tavaszy József, e pago Felfalu, Transylvanus. Takács József. Tóth Sándor. Csák János. Bary Zsigmond, Transylvanus.

1877/8: Tavaszy József, Transylvanus. Csák János. Nagy Károly, ex urbe N. Enyed

1878/9: Kenessey Eugen. Horváth József, Transylvanus. Nagy Károly, ex urbe N. Enyed.

1879/80: Benkő Sámuel, Transylvanus. Bőjthe Ödön, Transylvanus. Szabó Géza, Transylvanus.

1880/1: Bartalus János, Transylvanus. Molnár Albert, N. Kőrösi. Köblös István, Transylvanus.

1881/2: Nagy Zsigmond, Szolnoki. Kőpataky Gyula, Transylvanus. Kenessey Béla, Szegedi.

1882/3: Szalay Károly, Sárospatakról. Bartha Dezső, Transylvanus. Dézsi Mihály, Szalk. Sz.-Mártonról. Kovács Ákos, M.-Vásárhelyről, Transylv.

1883/4: Nagy Zsigmond, Szolnokról. Zsigmond Károly, Transylvanus.

1884/5: Keck Zsigmond, Hungarus. Vásárhelyi Boldizsár, Transylvanus. K. Nagy Elek, Transylvanus.

Az 1885-ik évig bezárólag Utrechtben tanult magyarok száma teszen 564-et.

Közli: K. Nagy Elek,
ref. papjelölt.

TÁRCZA.

Tudás és hit.

— Népszerű felolvasás. —

(Folytatás.)

És már e tudatnál fogva a hívő keresztyén boldogabb hitében, nyugodtabb az élet változásai között, nemesebb érzésekkel bír szívében, mint a természet, az anyagimádó. Igenis, mert a hívő lélek tudja, hogy: „e világot nem történet hányja, bölcs Istennél e világ kormányja! Ő benne vetni bizodalmat, ő hozzá hittel nézve fel: ez ad a szívnek nyugodalmat, egy földi jó sem érvevel!“ a hívő lélek tudja, hogy már a teremtés hajnalán ez isteni törvény adatott a legfőbb törvényalkotó által a természet elébe: „ennekutánna míg a föld léssen, vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, a nap és az éjszaka meg nem szűnnek.“ És e tudatban nyugodt, boldog a hívő, mert bármit hozzanak rá a jövő s bármit vigyenek el a menő esztendő, ő gazdag marad s még a romok felett is boldog nyugalommal szól: „ragadd, ragadd szerencse mindenem, gazdag maradtam, mert van — Istennem!“ S bármit hozzon rá az élet változandósága, ő a legnagyobb megrázkodások perceiben is félelem nélkül áll s mint István vértanu, égi fénytől sugárzó arcczal mondja: „bár dördül ég és föld rémeg *hitem* nem rendül tőle meg; bár villám szórja szertesét életvesztő sebes tüzét: én állok és biztos élttem, mert Isten a menedékem!“

A hidegen számító ész embere ellenben az életpróbái, a szenvedések és veszteségek sulya alatt leroskad, kétségbeesik, nincs egy reménysugár, mely megnyugtató fényt árasszon elborult lelkének sötét egére. „Távol-közre tekint szemem, hajh! nem derül fény sehol nekem!“ sohajt fel a költővel. „Hiába gyűjtöttem halomra a *tudás* úgy hitt tápszerét: nem, nem enyhül tőle szívem szomja, nem érzem táperejét“ e kínos tapasztalatra jut. Igen, mert „semmi emberi *tudás* nem oly mély, hogy utolsó elemzésében megnyugtassa a lelket! Érezzük, hogy lenni kell valaminek a tudás mögött, felett — és ez a *hit*!“

Melyik hát drágább és jobb kincs? a hideg ész vagy meleg szív, a rideg tudás vagy a mindent átható, megszentelő hit?

De menjünk tovább. Ha a szigorú logika lajtorjáján emelkedünk is felfelé, az ok és okozatok láncolatján: onnan, a hol a tudás fia megáli, mert nincs tovább mihez fogózzék, a hit embere — ki vele addig egyenlő lépést tartva haladott — tovább tud menni s nem lesz kénytelen magát azon — már elkoptatott frázissal kivágni, hogy: „jaj, az emberi tudomány csak idáig jutott eddig el, tovább most még nem mehet, de idővel tovább fog hatolni.“ De hogy a végső okra felemelkedhetik-e valaha: az a titkok titka; azonban, ha felemelkedhetnék, akkor is épen mellettük bizonyítana. Ugyanis: hasonló, hasonló által megismerhető, — ha tehát sikerülne is valaha az emberi észnek a legfőbb ész — a német író szerint — a világ szellemet teljesen megismerni: mi más lenne az, mint a kit mi Istennek nevezünk.

Csak hogy ezen idő — legalább mostani fysiologiai és pszükhologiai viszonyaink között — az impossibiliak országában létezik, míg azon idő, melyben a hívő lelkek Istent ismerték fel a világalkotójának, a természeti törvények adójának: már évezredekkel létezett ezelőtt, mert már Mózes így szólott: „teremté Isten a mennyet és a földet“, „ennekutánna míg a föld léssen, a vetés és aratás, a hideg és meleg, a nyár és tél, a nappal és éjszaka meg nem szűnnek“, ígérte a teremtő. Pál apostol is mily feleségesen mondja: „a mit az Isten felől tudhatnak az emberek, a mi Istenben láthatatlan: e világnak alkotmányából megértetvén, megláttatnak.“

A hol a tudomány átláthatatlan sötétségbe jut, ott a hit szeme nyílik fel s oly országot tár fel, melyet testi szem nem látott, mert „a hit — a nagy apostol szerint — olyan dolgoknak valósága, a melyeket remélünk és a mely dolgok nem láttatnak, azoknak bizonyos mutatója.“

Mi tisztelettel viseltetünk a tudomány iránt minden téren, annál inkább a természettudományok művelői, fejlesztői iránt, mert hiszszük és valljuk, hogy minél nagyobb tökélyre jut a természet ismerete, annál inkább eloszlik, megsemmisül a babona, a természeti tüneményektől való oktalan félelem, az azokból való még oktanabb jövendőlés; hiszszük és valljuk, hogy „valóságos tudás és természetszerű hit, nem hogy ellenkezzenek, sőt amaz ennek alapja, ez amannak eszményi tetőzete.“ Hiszszük és valljuk, hogy a valóságos tudás és természetszerű hit nem hogy ellenlábosok volnának, hanem épen egymás kiegészítői s tehát a kettőnek harmonikus művelése, bírása teszen minket *egész* emberekké. „Hogy tudás és hit szépen párosulhatnak bennünk — mondja igen szépen Tompa — mutatja a tapasztalás, a történet; a legnagyobb kölcsök, kik magas tudással bírtak: hívők valának; mert egy lépést sem tehettek a mindenségben, az égen és földön, hogy az anyagról a szellemre, a csinálmányról a mesterre, a sötétségről a fényre ne vezéreltetek volna! a tudás a hitre, mint Jákob lajtorjája a földről az égbe visz. Bizonyára párosulhat bennünk a tudás a hittel! ki is lehetne megelégedve a testtel: lélek, a jellel: jövő, a földdel menny: nélkül!“ Mindezek alapján kimondhatjuk, hogy a vallás, a hit, nem hogy ellensége volna a tudománynak, a tudásnak s különösen a természettudománynak, de sőt örömmel fog vele kezét, hogy — mint szövetséges társával — a babonát és előítéleteket megsemmisítse.

(Folyt. köv.)

A tanügyi jelentéshez.

Összeállítá: Parádi Kálmán.

(Vége.)

4.) Az érettségi vizsgálatok eredménye az 188³/₄. iskolai évben.

Vizgálatra jelentkezett	Érettnek nyilvánított				Visszavetett			Megjegyzések	
	Jeljesen	Jó	Egyszerűen	Összesen	Egy évre	Kevesebb időre	Összesen		
N.-Enyeden	16	1	3	8	12	4	—	4	A visszautasítás az írásbeliek alapján történt. A visszautasítás a szóbeli vizsgálat alapján történt. A visszautasítás az írásbeliek alapján történt. Szóbeli vizsgálatra nem állott egy, ki különben jó eredménnyel tette le az írásbelit.
Kolozsvártt	26	2	4	19	25	1	—	1	
M.-Vásárhelyt	22	2	4	10	16	—	6	6	
Sz.-Udvarhelyt	21	2	12	7	21	—	—	—	
Zilahon	13	2	3	6	11	2	—	2	
Szászvároson	9	3	1	4	8	—	—	—	
Összesen:	107	12	27	54	93	7	6	13	

Ugyane vizsgálatok eredménye tantárgyanként kimutatva.*)

A vizsgálat tárgyai	N.-Enyeden 12 ifju közül				Kolozsvárt 25 ifju közül				M.-Vásárhelyt 22 ifju közül				Sz.-Udvarhelyt 21 ifju közül				Zilahon 11 ifju közül				Szászvároson 8 ifju közül			
	Jeljes	Jó	Elégséges	Elégtelen	Jeljes	Jó	Elégséges	Elégtelen	Jeljes	Jó	Elégséges	Elégtelen	Jeljes	Jó	Elégséges	Elégtelen	Jeljes	Jó	Elégséges	Elégtelen	Jeljes	Jó	Elégséges	Elégtelen
Magyarny. s irodalom	2	2	8	—	8	9	8	—	3	6	13	—	6	5	10	—	4	3	4	—	3	1	4	—
Latinnyelv s irodalom	1	4	7	—	8	7	10	—	3	3	15	1	5	10	6	—	3	1	7	—	3	2	3	—
Görögnyelv s irodalom	2	4	6	—	3	6	16	—	1	3	18	—	5	11	5	—	3	3	5	—	3	2	3	—
Németnyelv s irodalom	3	5	4	—	4	8	13	—	3	7	12	—	5	9	7	—	1	6	4	—	5	—	3	—
Történelem	3	5	4	—	7	9	9	—	7	5	10	—	7	8	6	—	5	5	1	—	3	4	1	—
Mennyiségtan	1	5	6	—	3	8	14	—	5	3	11	3	3	11	7	—	5	2	4	—	3	—	5	—
Természettan	3	4	5	—	1	8	16	—	5	7	8	2	3	12	6	—	4	3	4	—	3	1	4	—
Összesen:	15	29	40	—	34	55	86	—	27	34	87	6	34	66	47	—	25	23	29	—	23	10	23	—
A tanjegyek % _o . összege	17 ₈₆	34 ₃₂	47 ₈₂	—	19 ₄₃	31 ₄₉	49 ₁₄	—	17 ₅₈	29 ₀₈	56 ₉₀	3 ₈₉	23 ₁₈	44 ₉₀	31 ₉₇	—	32 ₄₈	29 ₈₇	37 ₈₅	—	41 ₀₇	17 ₈₈	41 ₀₇	—

*) *Jegyzet.* A szóbeli vizsgálatra nem bocsátott ifjak itt nem számítottak.
Javító érettségi vizsgálat tartatott f. év szeptember 10-én M.-Vásárhelyt. Vizsgálatra állott 6 ifju (mindannyian m.-vásárhelyi visszautasított tanulók), kik elégtelen tanjegyeiket elégségesre javították; e szerint érettnek nyilvánított 93 + 6 = 99.

5.) A tanulóknak nyújtott segélyösszegek, jutalmak és ösztöndíjak kimutatása az 188^{3/4}. tanévben.

	frt.	kr.
Nagy-Enyeden kiosztatott fejedelmi kegylet czimén	892	16
Jablonezi alapítványból 6 tanuló élvezett évi 80 frtot	480	—
Más alapítványokból 56 tanuló	1748	62
Egyetemi ifjak számára tett alapítványokból (Sárospataki, Szotyori, Naláczí-féle)	738	03
Az egyházkerület részéről a néptanítóképzede növendékei közt ösztöndíj czimén	344	—
Czipóban	4982	91
Kegykosztban	1279	36
Tüzifa áraban	1815	—
Kórházi ápolás	1069	50
Jutalom és pályadíj czimén 6 drb. cs. k. arany és	1332	73
Hivatalos szolgálatokért a tanulóknak	753	92
Ünnepi követeknek	51	—
Összesen: 6 dr. cs. k. arany és	15487	23
Kolozsvártt kiadatott alapítványból és egyesek ajándékából 1 darab cs. kir. arany és	697	04
Czipóban	604	72
Egyházi árva alapítványból	426	26
Allami ösztöndíjakban	240	—
„Balassa Zsuzsanna“-féle ösztöndíj czimén (1 növendéknek)	120	—
Könyvekben jutalomképen	25	20
Összesen: 1 drb. cs. k. arany	2413	52
Maros-Vásárhely kiosztatott családi alapítványok és jutalmak czimén (pénzben és könyvekben) 2 drb. cs. k. arany és 2 drb. 10 frkos $\ddagger\ddagger$ és	2016	07
Sz.-Udvarhely kiosztatott pályadolgozatok jutalmazá-		

	frt.	kr.
sára egyéb pályadíjakul 20 tanulóknak 12 drb. cs. k. aranyat és	198	10
Könyv és pénzjutalmakul 48 tanulóknak	36	20
Ösztöndíjul és segélyül 84 tanulóknak 24 véka gabonát és	1881	30
Összesen: 12 drb. cs. k. arany 24 véka gabona és	2115	60
Zilah kiadott segély, pályadíjak és jutalmak czimén	484	79
Szászváros kiosztatott jutalmak czimén 2 d. cs. k. ar. és	147	—
Könyvben 50 tanuló	97	—
A szegény tanulók alapjából	120	—
Kincstári ösztöndíj 1 tanulóknak	60	—
Gr. Kún-segély czimén	195	20
Egyéb ösztöndíjakban	135	96
Összesen 2 drb. cs. k. arany és	755	16
S.-Szt.-György kiosztatott családi alapítványok kamataiban	233	68
Ösztöndíj-, pénzjutalom és könyvekben 21 dr. huszas	359	47
Összesen: 21 dr. huszas és	583	47
Mind a hét kollegiumban kiosztatott összesen 22 drb. ezüst huszas, 11 darab cs. k. arany, 2 drb. 10 frkos arany, 24 véka gabona és	23,865	84
Jegyzet. A közvetett segély (egyes hitközségek és buzgó egyháztagokból, magántanítás és felügyeletért, tandíjak és egyéb fizetendők elengedése folytán, kegykosztképen, ünnepi legatíókból stb.) tett összesen	22,474	—
mely a fennebb kimutatott alapítványi, segély- és jutalom-összeggel együtt	46,339	84

6.) Az erdélyi ev. reform. egyházkerület felekezeti iskoláinak kimutatása az 188^{3/4}. tanszakról.

Sorszám	Az egyházmegye neve	Az iskolák száma	Tanítók száma	Iskolát fenntartó egyházközségek népes-sége	A tankötelesek száma			Iskolába járnak			Nem járnak iskolába			Hány %-a nem jár iskolába	Törvényes okon mentesített a folyó tanszakon			Más helyt tanul
					6-12 éves	13-15 éves	Összesen	6-12 éves	13-15 éves	Összesen	6-12 éves	12-15 éves	Összesen		6-12 éves	13-15 éves	Összesen	
1	V.-h.-zarándi	10	10	1714	245	102	347	196	51	247	49	51	100	28 ₃₂	23	26	49	51
2	Gyulafehérvár	11	8	2580	270	102	372	241	76	317	29	26	55	14 ₇₈	25	19	44	64
3	Nagyenyedi	26	26	12599	1329	583	1912	692	170	862	637	413	1050	54 ₉₂	90	34	124	85
4	Kolozsvári	5	8	9745	1097	444	1538	570	—	570	28	100	128	—	—	—	—	840
5	Kolozs kalotai	36	36	14240	1601	680	2281	1086	457	1543	513	223	736	32 ₇₅	256	125	381	19
6	Sz.-Szolnoki	70	66	31868	3467	1549	5016	2824	1085	3909	794	549	1343	26 ₃₀	383	134	517	39
7	Deési	13	13	3013	272	147	419	229	85	314	44	61	105	25 ₀₆	33	27	60	11
8	Széki	30	29	9381	892	233	1125	530	104	634	354	140	494	43 ₆₄	168	75	243	24
9	N.-sajói káptal.	4	4	1183	—	—	170	—	—	92	—	—	78	45 ₈₈	—	—	—	—
10	Görgényi	42	44	17998	2104	1106	3210	1457	598	2055	647	508	1175	35 ₉₈	644	511	1155	166
11	Marosi	70	73	—	—	—	5393	—	—	3983	—	—	1345	24 ₃₀	568	346	914	78
12	Küküllői	36	38	24298	1536	578	2114	1084	322	1406	452	254	706	33 ₃₉	266	119	385	45
13	Nagyszebeni	10	10	2495	264	73	337	71	30	101	193	43	136	29 ₉₇	46	17	63	23
14	Udvarhelyi	52	52	32340	3654	1609	5263	2372	759	3131	1282	850	2132	40 ₅₁	401	348	749	141
15	Erdővidéki	14	14	7852	808	469	1177	770	276	1046	136	95	231	11 ₀₄	107	106	213	48
16	Sepsii	13	18	7847	745	304	1049	606	173	779	124	132	256	24 ₄₀	—	—	81	39
17	Orbai	1	1	391	50	12	62	49	12	61	1	—	1	1 ₆₁	1	—	1	—
18	Kézdi	10	11	6044	568	191	759	419	91	510	149	100	249	32 ₈₀	101	19	120	40
	Összesen:	443	462	175608	18902	8179	32644	13196	4289	21560	5432	3545	10400	29 ₇₇	3112	1906	5099	1713

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. július 11.

— Szász Domokos püspök a fia f. hó 8-án, 9-én és 10-én a Mezőségen tett hosszabb látogatást. Bejárta a széki egyházmegye kályai, mócsi, alsó-szováti, bodházi, p.-kamarási, fekete-laki, czegei, szavai s palatkaei egyházközségeit; gondosan megvizsgálta ez elhanyagolt sel-szigetelt egyházakat, melyekben a papi és tanítói állások többnyire üresedésben vannak s ezek betölthetése iránt tett észleleteket. A ft. püspök ur f. hó 12-én elébb Medgyesre majd Segesvárra megy, lehetőleg rendezni a leányegházak ügyeit, ha nem lehetne-e rendes papi állomásokat szervezni itt.

— Örm. kath. érsek időzik most körünkben. Esztegar Adeodat Vártán mechtárista főnök és Szelimbria érseke Bécsből Konstantinápolyba utazva, kiszált Szamos Ujvárt, azután Kolozsvárt látogatta meg s jelenleg Erzsébetvároson időzik, miután vendége volt Gyulafehérvárt a róm. kath. püspöknek. Utjában az örm. katolikuskok mindenütt nagy örömmel fogadják. Másfelől pedig azt beszélnek, mintha a főpásztor örm. kath. püspökség alakításának szándékával járna itt s már zsebében volna rá a mandatum — Rómából. Tekintettel a római egyház keleti politikájára, ez nem épen olyan furcsa.

— Dobos János beszédei I. kötete első ívét vettük kefelevonatban. Magában foglalja a nagy ref. pap önéletrajzát. Valami megrázó van ez életrajz bevezető és záró szavaiban, melyeket itt reproducalunk „Jól van — ugymond — én engedek, biographiát írok; lehelyezkedem a hulla-deszkára, kinyújtózkodom és mint hajdan Assisi Sz. Ferencz, megmutatom a sebhelyeket, melyeket az élet belém oltott.“ — A végszó ez: „Itt állok hajlott, komor hidadon nagy örökkévalóság, utlevelem itt van, visszazadom felbontatlan: én nem tudom mi a boldogság. Uram légy irgalmas, légy kegyelmes a gyarló embernek.“

— A kir. tanfelügyelőkhöz a vallás- és közoktatási miniszter újabb rendeletet intézett, melyben figyelmezteti őket ama kötelességükre, hogy a kerületükbe eső minden iskolát évenként legalább egyszer meglátogassanak. Okot e rendeletre a miniszterhez beérkezett jelentések adtak, melyekből az derül ki, hogy a tanfelügyelők nagy része a felügyeletére bízott iskolákat vagy épen nem, vagy csak kivételképen, nem is évenként, hanem csak ritkán látogatják; sőt több községi panaszkodik, hogy a tanfelügyelői intézmény fennállása óta körében tanfelügyelőt nem is látott. A miniszter e rendeletben kiemeli, hogy most, midőn már az iskolák és azok tanítói országszerte tekintélyes számra felszaporodtak, nagyon is bekövetkezett az az időpont, melyben az iskola beléletével, annak javításával és tökéletesítésével a tanfelügyelőknek tüzetes és komolyan foglalkozniok kell, a mit csak gyakori személyes látogatás és közvetlen szemlélet által lehet eszközölni. Hangsúlyozza a tanköteles gyermekek egészségének, épségük ápolásának, erős egyénekké nevelésének szükségét. Követeljük nevezetesen — így szól a rendelet — az iskola belsejének és környékének tisztántartását, a gyermekek ruházatbeli és testi tisztaságát, az iskolai munka mérséklését, a szabad mozgásnak testgyakorlás utján is előmozdítását, az iskola jó levegőjének, egészséges ivóvizének, az iskolaterem kellő világosságának előteremtését, a jó és célszerű iskolai bu-toroknak s több efféléknek megszerzését.

— Nagy-Szebenből írták lapunknak jul. 2-ról: Főtiszt. Szász Domokos ur ő méltósága a ma dél-utáni gyorsvonaton 1/4 óraker érkezett meg körünkbe, hogy barátját és paptársát Sylveszter Domokos vizaknai ref. lelkész urat összeeskesse Benedek Irma kisasszonnyal az állami elemi iskola tanítónőjével. Ez alkalommal a pályaháznál a ref. anyaszentegyház összes hivei és sok más hitfelekezethez tartozó intelligens közönség üdvözlék a püspököt. Az imposans tisztelgő közönség szónoka gyanánt dr. Boross Gábor áll. gymn. tanár tartá az üdvözlő beszédet. Lelkesen ecsetelte szeretett püspökünknek érdemeit, majd visszatekintést tett a szebeni ref. anyaszentegyház régen történt megalapítására és a körülményekhez képest ez időszertint rendezett állására, melyet — mint szónok mondá — majdnem kizárólag és egyedül Szász Domokos püspök ő méltóságának köszönheti anyaszentegyházunk. A sokszoros éljenektől kísért üdvözlő beszéd bevégezésével fölemelte szavát ft. Szász Domokos püspök ur ő méltósága azzal a hatalmas csengő érczhanggal, melyet igen ritkán lehet hallani. Emelkedett, mindenkit megható és mindenki-ben lelkesedés keltett szavait a minduntalan ki-kitört éljenek szakíták félbe, mire a szünni nem akaró éljenek közt megindult a menet, elől püspök ő méltósága egy négylovas hintón, utána a hintók hosszú sora. A ref. ekklézsiában — hová a püspök hajtattott — az egyháztanács eszközölte a fogadtást, mely után a tagokat Kís Károly főgondnok egyenkint mutatta be ő méltóságának. Következtek aztán a helybeli tanári kar, továbbá a magyar dalkör és a polgári kör küldöttségei. El se távoztak a tisztelgők, midőn nemsokára dr. Brennerberg Mór főispán ur ő méltósága is meglátogatván szeretett püspökünket, üdvözölte őt s hosszabb beszélgetésbe merültek. A jegyes pár összeeskése este 5—6 óra közt történt meg.

— A vasárnapi munkaszünet tárgyában Háromszék megye alispánja a következő körrendeletet bocsátotta ki: A megyei közigazgatási bizottságnak f. évi junius hó 2-ról 885. sz. alatt kelt intézkedése következtében, miután több egyházi hatóság részéről merült fel panasz az iránt, hogy a vasárnapokon tartani szokott községi képviselőtestületi gyűlések és közmunka végeztetések sokakat elvonnak az isteni tiszteletbeni részvételtől. Ennek folytán a képviselőtestületi gyűléseknek vasárnap vagy ünnepnapokon tartását, valamint a közmunkának vasárnap vagy ünnepnapokon teljesítését betiltom. Panasz merülvén fel az iránt is, hogy a tanköteles gyermekek az iskolától elvonatnak, kötelességévé teszem a községi előljáróságoknak, hogy mára beállandó tanév alkalmával szigoruan ellenőrizzék azt, hogy a tanköteles gyermekek az iskoláztatás alól elne vonassanak; a járási szolgabirákat felhivom ezen rendeletem teljesítésének szigoru ellenőrzésére. Sepsi-Szentgyörgyön, 1885. jun. 18-án. Alispán helyett: Szentivánvi Miklós.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS.

E számunk harmadik új évnegyedben. Hogy az előfizetések a harmadik évnegyeddel is mintegy egészen elől kezdődhessenek, gondoskodtunk, hogy a folyó cikkek a mult évnegyedben teljesen befejeztessenek, s hogy nagyszámu kéziratunk ez új számmal kezdődjenek meg. A lap kezelését illetőleg minél pontosabb expeditióról gondoskodtunk.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Püspöki körut. — A ledölt oszlop. — Dobos János autobiográfiája. — Tárca: A sir. — Tudás és hit. — Iskolai értesítők. — Irodalom. — Különlélek. — Pályázat.

Püspöki körut.

Mult számunkban megkezdettük *Szász Domokos* püspök afia áldásos körutjának leírását. Miután oly fontos és oly felemelő kérdéstről van szó, áthozzuk a cikk folytatását ide a lap homlokára, hol legméltóbb helye van.

A *szováti* egyház temploma felépítésére — írja rendes levelezőnk — megalkottatott az építés rendező-bizottság Deák Ferencz gondnok elnöklete alatt s megállapították a költség fedezésének egybegyűjtésére s az építés foganatosítására szükséges további teendőket. Deák Ferencz egyházi főgondnok 100 frt adományt ajánlott fel templom építési költségek fedezésére, mely áldozatkész-ségért és buzgóságért meleg köszönet nyilvánított.

Pusztakamarási egyházközségünkben az ősrégi s tetét-szürke márvány szöszékkal s urasztallal diszesen berendezett templom — mely a használattól évek óta elzáratott — kijavíthatónak tűnván fel, a megbízandó szakértő építésszel ezen templom is meg fog vizsgáltatni s a porladó falazat helyreállításáról költségszámítás készíttetni. A papiház egészen használhatlan rozzant épület; a tervezett új papiház letett talapzatát az idő sorvasztja. A tankötelesek oktatása el van hagyatva.

Feketelakon a templom bevégezten, vakolatlan és felszeretlen, bevégzésére még mintegy 1500 frt fedezet szükséges. Papilak egyáltalában nincsen. Az ideiglenes tanító nemcsak képesítéssel nem bír, hanem minősültsége a legszorosabb értelemben véve bírálaton alól áll s csak is hiveink nemzetiségükhöz és vallásukhoz hiv ragaszkodásuknak köszönhető, hogy itten a beolvadás jelenségei nem tüntek fel. Buzgóságukat szavaknál ékebben dicsérik a megkezdett, de még be nem fejezett templom-építésre hozott áldozatok sa, hogy Kiss Dániel egyszerű gazda egymaga iskolatelekül egy belső telket adományoz-

zott az egyháznak. Az iskola központi segélyezéssel felszerelendő s a tanítói állomás fizetés felemeléssel képesített tanítóval betöltendő.

Meleg-Földváron a papi állomás évek óta betöltetlen áll a fizetés csekély volta miatt, a közzé tett pályázat nem vezetvén eredményre. A tanító, taneszközökkel felszereletlen iskolába, a rendtartással eltérőleg ugyan, de pontosan tanít. Hiveink eloláhosodása megdöbbentő nagy mérvben terjed, úgy, hogy a 300-at meghaladó hitsorsosaink közül csakis öt családba beszélnek anyanyelvükön s nagy része épen nem tud magyarul. A katonai egyházközséggel társítása s a katonai papi canonica-portio jövedelmével emelendő fizetése, földvári papi állomás felállítása megegyezés tárgyát képezte. A földvári pap gondozására lenne bizandó ideiglenesen a feketelaki egyház addig, míg feketelaki egyházban a templom építése befejeztetnék a papi jövedelmek egy részének az építési költségek fedezésére fordítása és segély nyújtás mellett s azután a fizetés felemelhető s a papi állomás betölthető leend. A földvári egyházközség szép gyarapodásnak indult s 2500 frtot meghaladó magtári tőkepenze legnagyobb részben hiveinknek adatott kölcsön, mely eljárással az egyháztagok tetemesea eladósítottak. Megbízott a tevékeny és buzgó főgondnok Felszei Ádám, hogy hiveinknél elhelyezett tőke összegeket évi részletekben vegye fel s helyezze a takarékpénztárba a beveendő összegeket.

Czegében a papiház összeomló félben van, melléképületei romban hevernek, Hogy a papiház alapzata és a falak egy része megmentessék, sietőleg kiépítendő s alapjából új melléképületek emelendők. A templom kevés javítással jókarba hozható, A papi telekkel szomszédos két gróf Wass udvar tulajdonosainak szándékok lévén a telket kicserélni, felkértek 15 nap alatt ajánlatuk megtételére. Azon esetben, ha csere utján kész papi ház nem jutand az egyház tulajdonában, vagy általában a csere nem sikerülend a régi papi ház felépítéséről szakértői költségvetés készítése s a papi fizetés megállapítása s a papi állomás betöltése végett a lépések megtétetnek.

Szavai egyházközségünk földszintől másfél ölnyire

felépített s évek hosszú során át félben hagyott falazata az idő által nagyban megrongáltatott. Felépítésére a tervrajz s költségvetés beszerzése iránt, valamint a régtől fogva betöltetlen álló papi állomás jövedelméből gyűjtött s Mayr János buzgó gondnok által pontosan kezelt tőkepénzek felvétele végett az intézkedések megtételére s felhivatott az egyház a papi állomás jövedelmének kimutatására s új díjlevél kiállítására, hogy a papi állomás központi forrásból nyújtandó évi segélyezése s betöltése végett határozat legyen hozható. A papiház — melyet az egyházközség a közelebbi években épített — kevés javítással jó karban helyezhető. Nemzetiségi szempontból óhajtható lenne itten állami iskola felállítása s e végett a n. m. vallás- és közoktatási miniszter urhoz felterjesztés intézése, mely ha sikerre nem vezetne, pap-tanítói állomás lenne szervezendő. Jelenleg, hivatásunk s általában a magyarság ügyi vallási, mint népiskolai tekintetben pap és tanító nélkül s így elhagyottan van.

Pusztakamarás azon vidéken egyik legerősebb és legrendezettebb egyházainknak, Temploma kisebb mérvű romlásainak kijavítása munkában van, a papiház meglehetősen állapotban van, azonban az iskolához szűk és roskatag s felszerületlen. Megkísérelendő itten állami iskola felállítása legalább két tanítóval berendezve, mert az egyház a tankötelesek nagy számának megfelelő iskolát nem tarthat fenn; addig is azonban tanszerekkel el fog láttatni.

E rövid körut alatt hivatásunk általában s a magas birtokosság pedig felekezeti különbség nélkül, meleg érdeklődést s munka és áldozatkészséget tanúsítottak ezen szétszórtan, kis csoportokban s maguk erején tehetetlenül álló egyházaink életre hívása érdekében s a fogadtatás külsőségei elkerülése végett előre nem jelzett látogatás alkalmával a biztató és bátorító főpásztor körül össze sereglett hivatásunk örömkönnyekkel szemükben, sugárzó arcocsal fogadták a jobb jövő iránt keltet szép reményeket, s tettek ígéretet ősi vallások s szeretett nemzeti jellegök megvédése iránt egyesített erővel közremunkálásra; templomuk, iskolaházuk felépítésére, papi és tanítói állomások fenntartására a tőlük kitelhető áldozat felajánlására.

r. l.

A ledőlt oszlop.

— Zeyk Károlyról Váró Ferencz. —

(Folytatás.)

Két évi provizorium után megnyílik Szébenben az 1837. évi országgyűlés. Ennek folyama alatt Zeyk Károly, a főkormányzói tanácsossá választott br. Kemény Ferencz helyébe, mint Kolozsvármegye egyik követe, a november 2-diki ülésben teszi le az esküt. És azóta minden követválasztáskor birta választó megyéje bizalmát; Kolozsvármegye egyik követe volt az erdélyi országgyűléseken; az volt az unió után a magyar országgyűlés képviselőházában egész 1875 ig, a mikor, mint főispán, hivatala szerint a főrendiháznak lett tagja. Először, tudunkkal, 1838. márczius 23-dikán szólalt föl, mint képviselő, sürgetve

megyéje nevében az előbbi országgyűlés erőszakos feloszlásából s az azt követett provizoriumból származó sérelmi ügy tárgyalását. És azon idő óta mindig lelkesen és mindig szabadelvű eszmék mellett harczolt, míg atyja élt atyja oldalán, mióta fiakat nevelt föl, oldalán fiaival. A törvényes alap, alkotmányos jogok, jogfolytonosság, korszerű intézmények lelkesítették törvényhozó pályáján. Idézzem e az országgyűlési akták lapjait 1838-ból, 1844-ből? említsem e Kolozsvármegye követeinek az 1846 diki országgyűlésen benyújtott óvását az urbéri törvényjavaslat szűkkeblősége ellen, a jobbagyosztály igazságos érdekei mellett? mondjam-e, hogy a Zeyk politikai multját világos programnak ismerte el a kolozsvári 1861-diki konferencia, midőn őt elnöki székébe ültette? fölhozzam-e, hogy az 1865-diki országgyűlésen őt bizta meg pártja az unió indítványba foglalásával? Hisz mindezek, ugyszólván, csak mérföldmutatói lehetnének a Zeyk Károly megszakadatlan, öntudatos politikai pályájának, melyen nem port verni föl s messziről észrevétetni, hanem zajtalanul, mintegy árnyékos ösvényen, cél felé bizton közeledni igyekezett.

De Zeyk Károly nem csupán a törvényhozásban volt e munkás, bár zajtalan szerepre hivatva. Rendszeretete, éles figyelme, az ügyek részleteiben való otthonossága, példás pontossága, s kiváltkép már kora ifjúságában szerzett tapasztalatai az administratio körül, arra ösztönözték, hogy a mikor diadalra jutottak az elvek, melyeknek magvait, mint vándor patriota, ő is hintette, melyeknek vetését, mint követ, ő is gyomlálta vala, akkor elfogadta a kezelő gazda szerepét is: az első magyar felelős miniszteriumhoz Szemere belügyminiszter tanácsosnak és osztály-igazgatónak hívta meg. Majd, báró Vay Miklós erdélyi királyi biztos mellé, kormánybiztosul küldetett; Bem hadvezérsége idején újból a miniszterium kebelébe tért, s a miniszteriumnak Debreczenben székelése folyamán egy ideig a fávóllevő miniszter helyett emlegetett pontossággal vezette a tárcza összes ügyeit.

Ez akkor volt, mikor már az alkotmányos szabadság vetéseit vérnek zápora öntözte, áztatta; nem sokára a segesvári csatamezőn elesett öcscsét, Domokost, siratta Zeyk Károly is. De ő csak munkában maradt a leveletésig, a téli dermedésig, a mikor az északról előnyomult sulyos hófelhő egészen ráomlott a vetésre s az abszolutizmus jégkérge mindent elborított. Zeyk Károly most egyike lön azoknak, kik biztak a kitavaszkodásban, a kik hitték, hogy az önkényuralom jégbilincseinek el kell olvadniuk, a kik várták, hogy a szabadság vetéséről majdan egy verőfényes nap, vagy egy langyos déli szél, vagy tán egy tüneményes kikeleti dörgő égi háború felolvasztja, elmossa, föld sarával itatja be a fagyos rétegeket.

Visszavonult, de nem csüggedett. A télnek is vannak örömei, akad munkája. Az öröm és remény, mellyel szerető családjá töltötte el, irányozták munkásságát, foglalkozását. S a munka és foglalkozás, meiyet a magán élet négy fala közé zárkozva folytat vala, ápolgatók örömeit és reményeit. Családjának élt és tanulmányainak. Tegyenek biznyságot a család tagjai, hogy mily gyöngéd, mily igaz, mily nemes örömöket élvezett körükben patriarchájok. És kik a Zeyk Károly családját, sarjadékaikat ismeritek, tegyetek ti biznyságot, hogy az ő örömei méltók és reményei nem hiuk valának. Azon örömeiről pedig, melyeket tanulmányaiból meritett, biznyságot teszünk mi mindnyájan, a kik őt ismertük, vele közdolgozokban érintkeztünk, szellemének hatása alatt állottunk. Az a férfiú, a kinek családi osztályrésze volt a tudományok és irodalom szeretete s a finom izlés; kinek egyik nagybátyja, Miklós, a tudományok avatottja, har-

madunoka testvérei: János az író s Miklós az idealista paedagogus, intézetünk hirneves tanára; az a férfi, a kit gyermekéiben művelt lelkü édes anyja kézen fogva, szeretettel vezérelt be az ismeretek szentélyének pitvaraiba; a ki a marosvásárhelyi kollegiumban éles elmével és ritka szorgalommal tanulta a tanulni valókat; a ki közszolgálatának megkezdése előtt önállóan tájékozódott a nemzeti történelem mezején; a ki Bécsben, kerülve társai zajos kedvteléseit, sőt kitéve magát boszantó csipkedéseiknek is, hivatalos munkától szabad óráiban Baumgartnernek, Meissnernek, Mohsnek természettudományi előadásaiiban merült el: az a férfi a politikai közélet megszűntével sem senyvedhetett örömtelenül; neki az élet mindennapi gondjai közt élvezet volt történelmi és jogi, természettudományi és gazdasági könyveivel foglalkoznia, s homloka sokszor derült föl dolgozó asztala mécsesének fényénél. És tanulmányainak józan, beható és gyakorlati voltát nem ismerjük-e gyümölcsökben? Egyhízátkotmányi kérdésekben tévesztette-e el valamikor a történelmi alapot? Főiskolánk jogügyi és gazdasági, sőt szervezeti és tanügyi kérdéseiben, most folyó építkezésünk tervének technikai és aesthetikai mozzanataiban az ő sokszor döntő szava hatalmi szó volt-e inkább, vagy pedig a dologhoz értő, avatott férfi meggyőződése? Deák Ferencz az erdélyi ügyekre nézve, Mikó Imre és Bethlen János mellett, nem Zeyk Károlyhoz fordult-e felvilágosításokért?

Mert Zeyk Károly tanult. Ez volt neki a nemzeti élet tizenkét évig tartott téli időszakában egyik öröme.

Mikor aztán jött a tavasz s 1861-ben oszlott a kőd a forumon, ő ott volt; mikor 1867-ben újból kiszökött az alkotmányos élet vetése, őt, a munkás gazdák egyikét, ott találjuk a mezőn: a belügyminiszterium állam titkára 1875-ig. S meghatók a visszaemlékezés szavai, melyekkel akkori tisztviselő társai most, tíz év múlva, volt főnökük ravatalára tevék koszorújokat. 1875-ben, mint megyénk főispánját üdvözöltük ősei székében. Innen nézve az évtizedek előtt hintett magvak szárba szökkenését, örvendett a nemzeti élet melegedő nyarának. Gyomlált, ültetett, ritkított . . . de ne többet . . . ez emlékek nem elég régiék fájdmunkát igen könnyen ujtának meg.

Jól folytatott munka után pihenni tért örökre a diódi sirbölt üregébe, hova nem hat be a déli verőfény, a mozgalmas élet zaja. De álmaiban látni fogja a nemzeti élet aranylani kezdő kalászeit, a béke és egyetértés buza- virágait.

Zeyk Károlyt, az urat, a munkást, a humanust, a tudománykedvelőt, a szabadelvű és alkotmányos érzelmű politikust, a hazafit, mindnyájunk közös és osztatlan tiszteletének tárgyául írják le ama nyitott könyvnek, az ő életének tartalmas lapjai. Nekünk, a Bethlen-főiskola házanépének, külön ereklyénk is maradott örökségül az ő jelleme, egyénisége kincsei közül: az a márványtábla, melyről engedelmetekkel csak igen röviden fogom leolvashatni, hogy ki volt ő nekünk. A viszonyok, melyeknek alakítására és átalakulására ő befolyt, még nincsenek megérve a tárgyilagos fejtegetésre; vezető gondviselőnek eredményei még csak a következő évek alatt lesznek teljessé. De a lélek, mely őt működésében vezérelte, most is kicsillan belőlök!

Dobos János autobiográfiája.

Mit kívántok tőlem? életrajtot, hol én legyek találva, még pedig úgy, hogy magam is magamra ismerjek, más is reám ismerjen. Ha más ember rajzol, az magából indulva engem hűn nem találhat, vagy szebbnek rajzol hizelegve, vagy rútabbnak engem utálva, vagy mint legtöbbször megcsinál, oda állít, mint egy mit sem mondó faképet. Mindegyik alakban én vagyok és nem én. Így megszorulva mit tegyek, mit csináljak? Eszembe jutott Rousseau a genevai órási legény, ki egyszer *confessio* ezim alatt megírta tulajdon életrajzát; miért ne vallhatnék, confiteálhatnék én is, mintha csak nekem nem volna mit eltakarni, nem volna mit felfedezni valóm.

Egy nyolczvankét esztendősi öreg embernek bizony már nem sok duggatni vagy mutatni valója, azaz nem sok szegyenleni vagy dicsekedni valója lehet.

Többen kívánták, hogy biográfiát írjak munkáim elébe. Jól van, én engedek, lehelyezkedem mint élő halott a hulladeszkára, kinyújtózkodom és mint hajdan Assisi Sz. Ferencz megmutatom a sebhelyeket, melyeket az élet belém nyomott.

Nem kis mértékű cynismus kell hozzá, hogy magamat így produkáljam és nem kevés kin, hogy magamat így világra hozzam.

Én hát most confiteálok, kezdve ott, hol emlékezésem világa a multnak homályában elmosódik, elfogy vagy kialszik egészen.

Egy beteg kis leány bölcsőjét mozgatja egy kis fiu, a beteg kis leány az én néném, a kis fiu én vagyok, a bölcső festetlen fenyődeszkából, a pólya posztószélből, a hajdan szép kis leány ott a bölcsőben megégyve a fekete himlő tüzeiben. Hogy a szép kis leány meghalt, hogy eltemették, arról nem tudok semmit, hanem homályban látom a kis fiut ágyán felfelé fordulva, édes anyja nedves rongydarabokat boritgat égő arczára. Elragadt rám a himlő, elvesztém egy időre szemem világát, tudom, hogy sötét volt, nem láttam semmit, senkit, még anyámat sem.

Gyógyulásom után jut eszembe, hogy édes anyám elbeszélte keresztanyámnak, hogy himlőzéseim előtt milyen szép, milyen kedves voltam, hogy az öreg harangozóné rózsaviolának nevezett és most nézze csak komám-asszony! . . . Itt van életem zodiakusának hullzásának első karikája, ezek a karikák lettek idővel egymást hátaló gyűrűi életem fájának. Anyámnak ez ártatlan észrevétele, mint egy tört sugár vetődött vissza reám, én ebben, mint tükörben, megláttam himlőtépte arcomat a „rózsaviola!“ Tükörbe nem néztem évekig, nem nézhettem, mert a himlő annyira elrutított, hogy rosszul esett magammal találkozni és tudni azt, hogy valakivel találkoznom kell.

És hányszor jutottam életem napjaiban olyan kínos körölmények közé, hol kerülnöm kellett magamat, kerülnöm kellett másokat, nem mertem találkozni másokkal, kivált olyanokkal, kiket szerettem, becsültem. Ilyenkor egy jövő, ott a viszontlátás elképzelt örömei mind elötétültek lelkem előtt, hátha az élet hibái, vétkei, szegyenleni valói mind letörühetetlenek, mint arczodon a himlőhelyek.

Vagy lelehet-e, le kell-e másolni még egyszer ezt az impurumot, melyet mi itt bemocskoltunk leöntöttünk, melybe annyiféle bolondságot és piszkot takartunk, mit utóvégül is magunknak kell felolvasni, mert más rajta ugy sem tudna?

Azután az ó-budai népiskola fapadjára és homályára száll emlékezésem, a mint hazafelé megyek kezemben

egy darab papírral, melyre írva volt, úgy mintha most is olvasnám róla: írta *Dobos János* 1809. Hová lett ez a lap, vagy hány lapra irtam le még ezután nevemet? ki mondja meg! — Az élet hány hamis váltója, hány fizetetlen árjegyzéke, kötelezvénye jár és járt nevem alatt, neved alatt? megtudnád-e mondani?

Ebben az alacsony földönfutó iskolában első tanítóm Turós Pál uram volt, egy szelid sovány ember, ki életteljes szép fiatal nevének gyönyörűséges igája mellett egy nehéz keresztet emelt vállain, melyre írva volt az átok, a tanítók átka: *Dii oderunt*, nem is birta messzire, egy év multával letette a porba vándorbotja mellé.

Mint hogy atyámnak több fiugyermeke volt, a Lósonczi iskolából egy magántanítót hozott házukhoz, ki minket a latin nyelv elemeinek ismertetésében vezessen. Itt kezdtem a latin nyelvet tanulni a kis Cellarius vagy szótáron és a colloquiumok resolválásán, kezdtem neki-vágva minden nyelvtani szabály nélkül, fordítva stylust, írva úgy a hogy, magam sem tudom hogy, az alaphiányt csak később rakván alá, mint szokás a vályogfalaknál folytonos tatarozás építés helyett. Debreczeni három esztendő diák koromban kezdtem systematice rakosgatni nyelvtani fogalmaimat, meg volt gyönyörűségem ebben a késői fáradságban, mert tudományos mélységből hoztam fel őket, nem úgy, mint ma a szegény iskolás-gyermek, kit szárazon etetnek, soványitanak a nyelvtan elemeivel.

Tót Pál keze után, kinek hizlalójából jóval soványabban kerültem ki, mint bele mentem, Obernyik József iskolájába jutottam, ő atyám mellett meglelt ember-fővel lépett a papi pályára. Ez a classikus ember engem, kinek egész tanulsága alig ért bokáig, nyakig belevetett egyszerre a diák-literaturába, tanultatta velem Fédrust, *quod risum movet*, s mikor benne fulladoztam, éppen akkor iparkodott meghozni szám izét a tanuláshoz. Ugy éreztem magamat, mint a modern gymnaziálisa, kit tulterhelt állapotában irgalmatlanul meghánytatnak az érettségi vizsgákon.

Obernyik után a pesti kegyes atyákhoz jártam, hol a *que maribussal* kinoztak egy esztendeig. Ott ült Csertő a híres rigorozista a nélkül, hogy tőle ne több csak egy szó utbaigazító magyarázatot hallhattunk volna egy egész esztendőn át, annál gyakrabban suhogott a korbács, a nyírág.

Budavára visszafoglalása után a magyar elem, melyet akkor az ó-budai Kálvin-egyház képviselt, Budán egyik zugában Ó-Budán huzta meg magát, itt minekutána 1730 körül a pestis és az esztergomi érsek Széchényi Ferencz megtizedelte, századunk elején még én is értem Ó-Budán és ismertem az irtott nemzedék közül néhány öreget, szép erőtéljes magyar kálvinista faj! Századunk elején csak abban a kálvinista zugban beszéltek, értettek magyarul egész Pesten-Budán, ide vetődött az az egynehány műkedvelő német fiu, ki mulatságból tanult magyarul is. Ezen az uton kerültem én is, mint cserefiu, egy magasabb műveltségű pesti német családba.

Uj nyelv, uj ház, uj emberek, egy egészen uj világ nyílt a tiz éves gyermek szemei előtt, nincs anyja, nincs otthona, nem érti senki, nem ért senkit, az első éjjel után az uj anyának kimondott itélete: „így fiam meg nem tarthatlak.“ Sirva ültem le a nagy kapu küszöbére, egész súlylyal nehezült rám a gondolat, hogy engem türni, szánni, de szeretni nem lehet. Felkeltem, indultam, nem tudván hová; de az áldott nemeslelkű nő látva kísért szemeimet, letörle a könnyeket és bevitt a házba, nevelt, gondomat viselte egy évig. Ez az egy év visszadott magamnak, az áldott nő nem utált sőt szeretett,

mi jól esett meggyőződnöm felőle, hogy engem még szeretni is lehet.

Más tekintetben is ez az év nyomát hagyta egész életem folyásán. A vad fiu megszelidült a három szép és okos leány társaságában, egész magaviselete minden mozdulata megváltozott, mintha kicserélték volna, a mivelt-ség magasabb fokán álló nők közbefogták a szilaj fiut, illemre, nemesebb izlésre szoktatták. A legkisebb velem egy idős leány Nelli nem volt szép, de annál eszesebb, vele meggyült a bajom.

Van egy kitérés, vagy inkább egy redő iskolai életemben, mi lényeges változást idézett elő ennek ábrázatán, ezt is megemlítem. Atyám három bátyámat a debreczeni iskolába vitte tanulni, otthon maradván egyedül, bátyáim után busultam és vágytam éjjel és nappal, azon is járt eszem, hogy miként lehetne elmenni utánok, mert a testvéri szeretet sokszor kimeríthetlen, náluk nélkül egyedül nem maradhat, elhervad. Egy tulszigorunak vélt fenytés után elszánva magamat, hónom alá fogtam egy könyvet és elindultam Pesten át Debreczen felé, azt mondván a találkozóknak, hogy én azt a hónom alá fogott könyvet viszem, hová? Debreczenbe, bátyáim után, kik azt a könyvet otthon feledék, én magam is hittem, hogy úgy van, úgy lesz.

Meleg nyári nap délután az üllői uton kiértem Pestből, siettem, mert távol van Debreczen. A nagy homokban végre utolért egy tűzér-transport, én hogy jobban haladjak, egy kocsi hátuljába fogódtam, melyen egy becsületes tűzmester ült, megszánta az ügető fiut, felülte-tett maga mellé, kihallgatott, mi is oda megyünk, elviszlek, hogy ne vinnélek, majd elbeszélgetünk az uton. Estve Vecsésre értünk hálásra egy jó német gazdához, másnap virradóra hült helye volt az én tűzéremnek, meghagyva a házi gazdának, hogy engem haza szállítson. Harmadnapra visszakerült az elveszett fiu, Debreczenbe indult, Monorról visszatért, alig végezve az egész ut egy tizedrészét.

És életem hosszú utján hány félbehagyott tized, huszad, századrész munka kiált utánam, hogy folytassam, végezzem. És ők mind elmaradoznak a monori uton.

Atyám, a debreczeni magyar ember, féltvén Ó-Budán az elnémetesedéstől, elvitt a Kecskeméti virágzó gymnasiumba, hol hajdan maga is professoroskodott és beiratott a novitius syntaxisták közé. Különös dolog, hogy tanítóim között alig volt rokonszenves arczu, alig volt egy, kinek derült mosolyát láttam volna. Itt is a fél-szemű vaskalapos Salamon ijesztgetett másfél évig. Az oskola setét, szemetes, gödrös, a padok vetemültek, hanem azért a tanuló sereg, a musák sokkal elevenebbek, vidámabbak, mint ma az uj kényelmes függönyös oskolakasok beteges raja, kik elibe annyi sonkoly, annyi tanulmány van felöntve, hogy legalább felét ott hagyják.

1816-tól 19-ig tanultam Kecskeméten, itt ez idő alatt *serdültem*. Nevezetes korszak egy ifju, egy gyermek-ifju életében, most is le kell fognom, faggatnom kell a felsiető gyöngyöket, melyek kebelemben fel s alá jártak, mint borban a gyöngy és a gyöngye edényt elrugással fenyegettek. Az első költészet és szerelem tündér almái, aranyos szárnyu pillangói, melyek után még a 80 éves öreg is utánok vágja kalapját. — Ezek rajongták körül a 16—17 éves fiut, ki most 82 éves korában is talál belőlök egy-két morzsát, mikor kopott, szakadt zsebje fenekén keresgél még valamit.

Végre eljutottam hozzád, utolértelek édes jó tanítóm, professorom *Nagy István*, kinek jelenleg utódja vagyok Czegléden, hol majd engem is eltemetnek, elfelednek, mint téged. Eddig tanultam a latin nyelvet és fra-

seológiát, de nem volt a ki bevezetett volna ennek classikai szépségeihez, nem volt a ki egy Cicerónak oratóri nagyságára, egy Virgil Horáczi eposza vagy Iyarája rejtelmes elzudulásaira figyelmeztetett és ezeknek követésére serkentett volna. Te voltál, a ki nagy tudományod és olvasottságod tárházát a bámuló ifju előtt felnyitva megtanítottál gondolkozni, a szépet ismerni, megbírálni és az üres jövőt magas nagyszabásu ábrándokkal megnépesíteni, előttem lebegsz most is mosolygó arczczal az ég felé mutatva, *maeste virtute puer! Sic itur ad astra!*

Kecskemétről Debreczenbe költöztem, mikor megérkeztem egy váltó forinttal zsebemben, István bátyám, ki már akkor négy esztendő diák volt, vezetett be a negyvennegyedik lakszobába, „az Isten gondot visel“ mondá. Simon István a Csurgóról subscribált öreg diák egy bádog kanállal megkínálva biztatott, hogy azzal megehetem, ha lesz mit.

Az 1819. év őszén subscribáltam. Debreczenben hat évet töltöttem, nincs mire emlékezni, mint arra, hogy ennek a hat esztendőnek java is csak nyomorúság és folytonos küzdés volt, mert a Sátánnak két belém tört nyilat hordoztam testemben, mely engem a porig alázott, hogy magamat el ne biznám, de egyuttal beteges ingerlékennyé tett, hogy magamhoz közel ne bocsássak senkit egy barátón kívül, ki sokszor meglátogatott, vigasztalt a negyvennegyedik kihalt lakfészekben. Professoraim nem ismertek, nem szerettek, a nagyobb esküdt diákok rám sem néztek, kivéve talán Kekk Dánielt, ki néha ajtot nyitott rám és szóba állt velem.

Mások örömmel emlékeznek a boldog, a vidám diáki életre én nem.

(Vége köv.)

TÁRCZA.

A sir.

Eltűnt édes álom, elszállt boldogságom:
Kedves-drága fiam! mit csinálsz a sirban?
Szívünk melegétől, lelkünk szerelmétől
És két kis ártatlan kedves testvéridtől
M'ért szálltál a sirba?

Ah, hiszen oda lenn a föld kebelében
Olyan setétség van s szerető szív sincsen.
Rút fergek tanyája a sir betelt szája.
S ah mennyi durva rög hullá le rája!
Oda lenn a sirban!

Az a két okos szem örökre lezárult,
Beszédes kis ajka — néma lett, elárvult,
Mindig munkás kezét nem terjeszti már szét
Hogy ölelje forrón apja-anya keblét
— Nincs élet a sirban!!

Ha elfáradottan a kinos robotban
(A mi sulyosabb lesz hova-tovább jobban)
Pihenni dőlünk le: nem dől az ölünkbe
Csókját halmozni ránk — kara levén párnánk.
Nincs ez így a sirban!

Két ártatlan testvér koporsója felett
Mily kinosan sulyos ottan a te helyed.
Vagy csak mi gondoljuk? A te álmod könnyü
Nincs szivedben bánat és szemedben könnyü,
— Oda lenn a sirban!

Jaj, érezzük mi azt, hogy nem vagy közöttünk,
Kietlenül, árván itt maradt a lelkünk.
Kilencz tavasz kéje, éltünk verőfénye
A mult vidám képe s a jövő reménye
Mind a setét sirban!!!

Ah, kegyetlen végzet, a mit velünk végzett:
Három év folyásán szívünk mennyit vértett
Három gyermekünket, — sok-sok örömmüket,
Éltető kedvünket, — vidám reményünket
Temettük a sirba

HEREPEI GERGELY.

Tudás és hit.

— Népszerű felolvasás. —

(Folytatás.)

Csakhogy e mellett méltán, jogosan kívánhatja és várhatja meg a hit a természettudománytól, hogy természetes határain túl ne csapjon; hogy a mit eddig elért s a mit még elérhetni vél, ne akarja a vallás, a hit rovására előtérbe állítani úgy, hogy minden szentet profánáljon, minden nemesebb érzést megtagadni akarjon, hogy elrabolja a kegyes lelkektől magát az élő Istent is... Mert hiszen utoljára is, ha a természetimádó azt mondja, hogy a természet *minden* mindenekben; a vallásos hívő pedig Pál apostollal így szól: „Isten minden mindenekben“; a két fogalom — helyesen értelmezve — mint Zwingli is mondotta és Kálvin is, legalább kegyes értelemben — *pis animo* állította — egyre megy ki, csak a név különböző. Azonban, a mai materialismus értelme szerint, a lényegben, a minőségben roppant nagy a kettő közötti különbség, mert míg a természetimádó *mindene* csak holt anyag, mely mozgató erejét az anyagtól különböző valamitől nyeri, addig a hívő lélek *mindene* nemcsak önmagában élő lényeg, hanem az egész mindenséget betöltő, éltető és fentartó szellem, a kinek tudta és jelenléte nélkül egy hajszál sem eshetik le fejünkről és a kitől végül a materialista is kénytelen kölcsönözni a materiát mozgató erőt, életet.

A dolog tehát abban centralódik, hogy a világ fia, az anyag embere és a vallásos, hívő keresztyén egyformán hiszik és vallják, hogy a természet s abban minden jelenségek, a hideg és meleg, a nyár és tél, a nap-pal és az éjszaka, az áldás és csapás örök és változatlan törvények szerint követik az elibök irt utat és rendet s e törvényeken változtatást — javítás vagy belenyulás által — senki és semmi hatalom nem teszen. Csakhogy, míg a természet embere ezen törvényeket magokból a dolgokból, a természetből akarja származtatni — mi a legnagyobb ellenmondásokba viszi — addig a hit embere e törvények alkotójának a legtökéletesebb lényt — Istent vallja, már csak azért is, mert tökéletes mű csak tökéletes lénytől származhatik.

Eddigi vizsgálódásunk után kimondhatjuk, hogy: a nagy természet s ebben minden dolgok és jelenségek — örök és változatlan törvényeket követnek, mely törvények változtatás, javítás alá soha sem jöhetnek és a melyeknek rendes menetükbe még azoknak alkotójok sem nyul bele. Erre a tudományra, erre a tiszta meggyőződésre az emberiséget, a tudomány felfedezései mellett, az Istennek helyesebb ismerete vezette, mely szerint Istent ma már nem úgy ismerjük, mint a ki a világot megteremtve s mint egy gépet utba indítván, félrevonult, a világon kívül valahová nyugalomba s onnan lesi, hogy mikor és hol kell valamit tenni, változtatni a világ gépezetén (deis-

mus), hanem úgy ismerjük Istent, mint az egész világot betöltő, mindenütt jelenvaló szellemet, kiben élünk, vagyunk és mozgunk mi és mindenek, de a ki e mellett — mint szellem — a világtól mégis különböző, a térben és időben szétszórt világjelenségekben örökre változatlanul áll; nem ő árad szét az időben világgá (pantheismus), hanem ez fejlődik ki jelenségeinek különféleségeivel belőle és hozzá. Ő működő szellem, teremtő gondolat, ki látható alakban jelenti ki magát. És azon rend, melyben a világprocessus foly: az ő akarata; és a törvényen, melyekben azon rend érvényesül: az ő gondolatai (theismus). Onként következik már, hogy tehát e törvények tökéletesek, mint Isten gondolatai, s így változtatásra soha sem szorulnak; ma is azok, mik kezdetben valának. E tudományt, e felfogásunkat erősíti meg a Prédikátoros könyv írója, midőn így szól: „a mi volt, most is az van és a mi következik, az már meg volt“, azaz: a mely törvényei a természetnek s ebben mindeneknek, eleitől fogva léteztek: ma is épen azok és úgy léteznek, mint kezdetben és ennekutánna is azok maradnak, a mik eleitől fogva voltak.

Ha már ez így van, minthogy másként nem is lehet, méltán merülhetnek fel a hívő ember lelkében a következő aggódást, kétséget támasztó kérdések:

1. Ha a természet örök és változatlan törvényeinek kifolyása minden történet, esemény és jelenség a világon: akkor a természeti csapások és áldások, az egyéni szenvedések és örömök honnan származnak — Istentől vagy a természetből?

2. Ha már a természet törvényein változtatást senki és semmi hatalom nem tehet: akkor a csapások, szenvedések vagy áldások és örömök között, vagy a veszélyek fenyegetése előtt miért imádkozunk?

3. Ha a természet örök és változatlan törvényeket követ, kezdetől fogva maig: akkor hogyan történhetek meg ama *csudák*, melyek a természet rendes és ma ismert törvényein kívül esnek?

Tagadhatlan, hogy e kérdések méltán okozhatnak aggodalmat, kétséget a hívő lélekben. Épen azért szükséges, hogy a hívő lélek kétségeinek eloszlatása végett e kérdésekre lehetőleg megnyugtató feleleteket adjunk. Lásuk tehát!

*

I. Első kérdésünk az vala, hogy *ha a világprocessusban minden jelenség a természet örök és változatlan törvényeinek a kifolyása: honnan származnak a csapások és áldások, a szenvedések és örömök úgy egyesekre, mint az egészre nézve?*

Vallásos szempontból azt szoktuk mondani, hogy jó és rossz, öröm és fájdalom, áldás és csapás a végtelen bölcsességű Isten kezéből jönnek, kinek utai és céljai végremehetetlenek.

Ez úgy is van, csak hogy nem olyan értelemben, mint mi közönségesen gondolni szoktuk, t. i. mindezek nem közvetlenül jönnek Isten kezéből, az ő akaratjából, hanem *közvetve*; vagyis az Isten által már kezdetben a világ elébe irt változatlan törvények kifolyásai azok. Az univ. sum, mint a legökéletesebb teremtő alkotmánya, tökéletes mű ugyan, de csak *céljára* nézve s a mint céljához siet, változásnak, fejlődésnek és hanyatlásnak, virágzásnak és enyészetnek van alávetve. És már épen e változásnak, fejlődésnek és hanyatlásnak *kellékei* a jó és rossz, az öröm és fájdalom, az áldás és csapás elegendő előállása, szóval: azt mondhatjuk, hogy a természetnek természetében rejlenek azok és a természet rendes folyamán minden felsőbb, különleges intézkedés nélkül jönnek

elő és áldanak vagy sújtanak kivétel nélkül minden utokban találtató elemeket.

Istenis, csak így; ily felfogás mellett lehet kimagyarítani azon ellenmondásokat, melyekkel az életben léptenyomou találkozunk, hogy pl. e világon gyakran a legbecsületesebb, a legjózanabb életű, a legszorgalmasabb és legvallásosabb emberek sújtatnak csapással, szenvedéssel, szegénységgel és fájdalommal, míg a gonoszoknak jól megyen doljuk. De épen azért, mert — azt valljuk, hogy a természet örök és változatlan törvényeinek kifolyása ez *ellenmondás*, s mert e törvényeken maga a jó Isten sem változtat — nem azért, mintha képes nem volna arra, hanem azért, mert ezáltal megzavarná amaz örök rendet az ember kedvéért — erősen *hiszzük*, hogy a végén azok, kik jók lévén — mégis szenvedtek, de a szenvedéseket, a megpróbáltatásokat keresztényi hittel és önmegadással hordozták: elveszik türesek, hitök jutalmát; a gonoszok is érdemlett büntetésüket. Épen azért nemcsak a hit, de a tudás is elismeri, várja és követeli, hogy leend idő, leend hely, a mikor és a hol e világ disharmoniaja a legszebb és legkielégítőbb harmóniába hozatik.

(Folyt. köv.)

Iskolai értesítők.

— Első közlemény. —

A székhely-udvarhelyi ev. ref. collegium 188⁴/₅ tanévi értesítője. Szerkesztette: Bod Károly, igazgató. A csinos kiállítású értesítőben találjuk Solymossi Endre r. tanárnak a történelem tanításáról adott székfoglaló értekezését. Az intézet lefolyt évi történetét illetőleg kiemeljük a következőket. Tanerők száma 20 tanár, illetve szak- és köztanító. Tanulók száma év végén 293. Vallásra nézve: 243 ev. ref., 7 ág. hitv., 10 unitárius, 18 r. kath., 1 kel. görög, 2 mózes-vallású. Előmenetelre 69 jeles, 78 jó, 84 elégséges, 50 részben javító vizsgára, részben ismétlésre lön utasítva. Érettségi vizsgát tett 24 abiturienus és pedig 3 jelesen, 5 jó, 10 elégséges eredménnyel, 6 visszavettett. Ösztöndíjak, javadalmazás, segélyezések czimén kiadott 2975 frt 3 kr. Az ifjusági egyletek, a tanári könyvtár, szertárak örvendetes gyarapodást jeleznek.

Elnöki jelentés a Balaton-füredi szeretetház 1884. évi állapotáról s 14 évi működéséről. Szerkesztette: Écsy László. E nemes irányu emberbaráti intézmény anyagi és szellemi állapotáról veszünk tudomást a hozzánk beérkezett vaskos könyvecskéből, mely szerint az intézetben 68 növendék nyert neveltetést (kik közül 52 r. kath. 14 ev. ref., 1 evang., 1 izraelita; nemzetiségre nézve 63 magyar, 2 német, 3 lót.) Az év végén volt 54 növendékből 43-at teljesen ingyen nevelt és látott el az intézet. A nevelő személyzet 6 tagból állott. Az intézet alapítása óta eltelt 13 év alatt a növendékek száma volt 164 — három családba beosztva. A 6 osztályú és egy felső népiszkolai tanfolyam bevégeztével a növendékek kihelyezettnek hajlamaiknak megfelelő pályákra. Vagyoni állás készpénzben, értékpapirokban, házi leltár, gazdasági eszközök, iparos szerszámok, taneszközökben összesen 38,528 frt 29 kr.

IRODALOM.

Tompa Mihály összes költeményeiből. Mehner Vilmos esinos kiadásában kaptuk a 3. 4. 5. 6. füzeteket. E vállalat különben egyező ugyancsak a Mehner-től rendezett Vörösmarty kiadással. Az előttünk fekvő füzetekhez mellékelve találjuk a felvilágosító jegyzeteket, valamint a költő életrajzát Lévay József tollából, ki a sajtó alá rendezést végzi. Egy-egy füzet 35 kr. Az egész mű 26—28 füzetre fog terjedni. Megrendelhető minden hazai könyvárusnál.

A „Gondúzó“. A múlt év szeptember havától Budapesten megjelenő „Gondúzó“ című szépirodalmi hetilap legutóbb megjelent 38—41. számaiban Tolnai Lajos, P. Szathmáry Károly, Margitay Dezső és Marlitt E. nagyobb regényei mellett ott látjuk Éjszaki Károlytól „Egy cseléd története“, Tóth Bélától „Két hazugság“, Szana Tamástól „Byron Velenczében“, Balázs Sándortól „Nagy Tivadar házassága“, Perényi Kálmántól „Mi három“ című érdekes elbeszéléseket. Ezekhez csatlakoznak érdekes költemények Szabó Endrétől, Endrődi Sándortól, Ács Gézától, Palágyi Lajostól, stb. Végül rajzok, ismeretterjesztő cikkek, háztartási, kertészeti csevegések, hasznos tudnivalók, adomák, vegyesek, talányok stb.

*

Protestáns pap gyakorlati szakközlönyből megjelent a 6-dik szám. Ajánljuk e gonddal és tartalmasan szerkesztett vallási folyóiratot olvasóink becses figyelmébe. Előfizetési ár egész évre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt. Megjelenik Kecskeméten.

*

Evangyéliumi Hetilap 35—36. számát következő tartalommal kaptuk: Aratáskor. Az egyedüllétről. A nagyravágás áldozata. Apróságok. Bibliaolvasási kalauz.

„Keresztény Magvető.“ Szerkesztik és kiadják: Péterfi Dénes és Kovács János. Ez életre való vallási közlöny jelen május-junius füzetében értékes dolgozatokat találunk: Péterfi Dénes: Plató eszméi a nevelésről. Boros György: A magyar unitárius irodalom XVI ik századbeli termékei. Gr. Kun Géza: Bölöni Farkas Sándor leveleiből. Irodalmi értesítő stb.

Magyar-zsidó szemle. Szerkesztik: Bacher Vilmos és Bánoczi József. II. évfolyam, 6. szám. Tartalma: Tudomány. Irodalom. Társadalom. Értesítő. Kútfők. Vegyes. Előfizetési ár: egész évre 6 frt.

Országos középiskolai tanáregyesületi közlöny július havi XI. füzetét vettük, értekezések, irodalom, közoktatási szemle, egyesületi élet, vegyes rovatok címmel. Előfizetési ár: egy iskolai évre 4 frt.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. július 18.

— Szász Domokos püspök afia pénteken délután Medgyesre érkezett. Az indóházánál szép számú ma-

gyarajku közönség igen lelkesen fogadta. A „SzóHó“ című vendéglőben szállván több hivatalos testület főnöke tisztelgett nála; többek között az alispán, a tanfelügyelő. Délután tiszteletére bankette rendeztetett. Szombaton Segesvárra utazott. Pótlólag püspök afia mezősegi körutjához, melyről megelőző számunkban emlékeztünk meg, még a következőket írják: Magyar-Palatka, jul. 11. „Azon nagy szerencsében részesültünk, hogy szeretve tisztelt új püspökünk magyar-palatka ref. egyh. községünket is magas látogatásával szerencsétette. Ő méltósága folyó hó 9-én d. u. 1/2 órakor érkezett Szavából m.-palatka ref. egyh. községünkbe. Bodor Antal igazgató-tanácsi titkár, Mayr János mócsi járási szolgabíró, Sándor Géza j. közgyám és Pergő Márton v.-kamarási ref. lelkész kíséretökben, Rettegny Béla főgondnok ur vendégszerető házához szállott be, hol M.-Palatka intelligentiája s a nép számos tagja tisztelgett. Daczára az ut fáradalmainak (épen esős idő volt) Főtisztelendősége alig pihent pár percet; rögtön megtekintette az ujjonnan építendő iskola helyiségét; a papi lakot; végre a templomot. Szemle után, 1/4 órakor, az egész társaság visszakísérte ő méltóságát Rettegny Béla vendégszerető házához, hol gazdag ebéd várta a vendégeket. Ebéd közben ő méltósága gyönyörű felköszöntőt mondott a szives háziasszonyra, a házi gazdára, a jelen volt társaságra, s egyh. községünk felvirágzásának óhajával végzé, mire a jelen voltak lelkes éljenzéssel feleltek. Öt órakor ő méltósága visszaindult Kolozsvárra, hálás tiszteletünket s buzgó szeretetünket vivén magával.

— **Papi vizsgálat.** A papi vizsgálatok megkezdése idejéül *f. évi szeptember hava 2-ik napja reggeli 8 óráját* tüzöm ki. Szász Domokos ref. püspök.

— **A kolozsvári egyetemről.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. Hegedüs Istvánnak az esztetikából, a kolozsvári tudomány-egyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi karánál magántanárként lettek képesítését helybenhagyólag tudomásul vette, s ötletjelzett minőségében megerősítette. Gratulálunk!

— **Az egyházkerületi közgyűlés** Tiszántul, augusztus hó 24-én veendi kezdetét Debreczenben. — Aug. 21. és 22-én lelkész-képességi vizsga tartatik. A vizsgát tevő atyafiak 20-án délután tartoznak jelentkezni a püspöki hivatalnál.

— **Az országos prot. értekezlet** iránt mindig nagyobb és nagyobb Budapesten az érdeklődés. Élő tanubizonyosság erre nézve a budai alakuló egyház buzgó pénztárnokának: Hamary Dániel törzsorvos urnak indítványa és ajánlata, mely ez: van Pesten körülbelül 6000 ref. család, ebből legalább 2000 jobb módú, kiknek semmi megerőltetésükbe nem kerülne egy pár napra egy, vagy két vidéki lelkészt elszállásolni. Intézetesek ezekhez egy felhívás és lelkészeink bizonyára nem szorulnak a városi olcsó szállásokra. Ő felhívás nélkül is felajánlotta házáat, hol két lelkészt a legszivesebben lát, ajánlata a budai hiveknél a legmelegebb visszhangra talált, mert számosan tettek hasonló ajánlatokat.

— **A bukaresti ev. ref. iskolákban** folyó hó 11. és 12-én tartattak a vizsgák meg. A tanév kezdetén beiratkozott 68 fiu és 48 leány, összesen tehát 116 gyermek. A tanév alatt pedig elmaradt az iskolából 38 gyermek és így az iskolának összesen 78 látogatója volt.

— **A Kisdednevelők Orsz. Egylete** közgyűlést tart. Az alapszabályok kiszélesítése képezi a folyó évi augusztus 21—23. napjain Budapesten tartandó közgyűlés egyik főtárgyát. A tagdíjat az egyesület leszállítja 3 forintra.

— **A brassói főreáliskola.** Hir szerint a Brassóban felállítandó állami főreáliskolához igazgatóul Rombauer Emil, a selmeczbányai ág. evang. gymnasium tanára neveztetett ki.

— **A hidalmási ev. ref. egyház** javára Hidalmáson a „Demsik-féle udvarban“ folyó évi augusztus hó 1-én d. u. 5 órakor kezdődő batyus nyári táncszivagalom rendeztetik. Elnök: Balla Károly, ev. ref. lelkész. Jegyző: Ország János. Pénztárnok: Császár Samu, egyh. gondnok. Gazda: Császár Miklós. Belépti díj: Személyjegy 1. frt. Család-jegy 2 frt. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak és hirlapilag nyugtáztatnak.

— **A csángó-egyesület** választmánya az egyesület eddigi működéséről, jelenlegi pénzbeli viszonyairól, feliratot intéz a miniszterelnökhöz a célból, hogy a kormány anyagi támogatásban részesítse az egyesületet.

— **Nagy Ferencz,** a bukaresti ev. református egyház egyik legbuzgóbb presbiterje f. hó 5-én reggel 6 órakor meghalt. Az ev. ref. egyház előjárósága koszorút tett le egykor oly buzgó tagja koporsójára, de küldtek több ismerősei is koszorukat. Nagy Ferencz temetése f. hó 6-án délután a bukaresti magyarság nagy részvéte mellett ment végbe.

— **A gyermekmenedékhelyek** ügyében a belügyminiszter szakértekezletet tartott a belügyminiszterium fogadótermében. Tisza Kálmán miniszterelnök elnöklése alatt elhatározatott, hogy szűkebbkörű bizottságot küldenek ki, mely legkésőbb novemberig részletes szakmunkálatokat terjeszt a nagy bizottság elé és pedig főképp a gyermekmenedékhelyek felállítására, a felvétel módzataira és a gyermekek gondozásának ellenőrzési módjára vonatkozólag. Foglalkozni fog az albizottság azzal a kérdéssel is, vajjon a gyermekmenedékhely a szülőházakkal kapcsolatosan létesítenek e vagy nem és vajjon nem lehetne-e segédforrásokat találni annak kikerülése végett, hogy a menhelyek felállításának költségei ne terheljék egészben az államkincstárt. Ily segédforrás pl. az állami sorsjáték rendezése.

— **A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár** ról, ez egyik legrégebb és legnevezetesebb könyvtárról az orsz. statisztikai hivatal által készített könyvtárstatisztika számára igen részletes ismertetést készítenek el. A kitűnő könyvtárban, mely tudvalevőleg *Horváth Gáspár* tanár ur felügyelete alatt áll, van 30,554 drb. könyv, köztük 3 kodex, 21 igen becses incunabulum, 196 régi magyar nyomtatvány, melyeket *Szabó Károly* nagy művében részletesen ismertetett. A könyvtárban ezeken kívül még igen sok becses nyomtatvány s kézirat van, melyek bővebb tanulmányozást érdemelnek.

— **Kovács Zsigmond hazánkfia,** ki ezelőtt 39 évvel ment Romániában és ki ott e hosszú idő alatt az ev. ref. egyházat mint *levita* szolgálta egy ideig, későbbben azonban kereskedő lett és egész Romániában köz-tiszteletek örvendett, f. hó 8-án hagyta el családjával együtt örök időkre Romániát, visszatért édes szülő földjére, Bikkfalvára, (Háromszék megye) hol igen szép birtokot vásárolt magának.

— **V. Károly császár imakönyve.** A bécsi udvari könyvtárban pergamentre irt s 1516—1519. évből eredő imakönyvet őriznek, mely V. Károly császáré volt. A hosszas használat nyomait viseli. A könyvben meglátszanak azok a helyek is, a hol a császár szemüvegét szokta tartani, más helyeken pedig kedves rokonok, mint nagynéje Margit, Joachim brandenburgi választó fejedelem stb. A szép kezdőbetűkkel ellátott kézirat több más darabokkal együtt a 18. században felosztott bécs-ujhelyi jezsuita-kollegiumból került a csász. kir. udvari könyvtárba.

— **Egy tanférfiu jubileuma.** Szilágyi Istvánnak, m.-szigeti igazgatótanárnak és kiváló paedagogusnak 40 éves tanárkodása alkalmából, f. évi október vagy november hóban jubileumot rendez az iskola igazgatósága. Ez alkalommal a jubiláns volt tanítványai, kiknek száma a másfélezret jóval meghaladja, két albummal készülnek megtisztelni volt tanárjukat. Az ünnepélyre a tudományos testületek, a szépművészetek képviselőtestületei, az iskolák, a megye és számos magánszemély is meghívást fognak nyerni.

— **Nyilvános köszönet.** Méltóságos Kinizsy István, bernádi ref. birtokos és nyugalmazott honvédszár őrnagy ur a bernádi ref. leány-egyházközség temploma kijavítása költségei fedezése céljából 15, azaz tizenöt o. é. forintot; tekintetes Pataki József, bouyhai ref. birtokos és m. kir. postamester ur a bonyhai ref. anyaegyházközségnek egy keresztlő-kannát; Kurtus Anna, bouyhai születésű, jelenben Székely-Udvarhelyt lakó ev. ref. hitvallású nő, a bonyhai ref. egyházközség urasztalára egy diszes takarót adományozott. A kegyes adományozók, becses adományaikért, a nevezett ref. egyház községek nevében fogadják legforróbb köszönetemet. — Bonyha, 1885. július hó 15-én. *Hegyi Sándor*, bonyhai ref. pap.

PÁLYÁZAT

a békési ref. VI. osztályu gymnasium egyik tanszékére, melynek tantárgyai: rajzoló geometria, mennyiségtan, német nyelvtan és földrajz.

Fizetés: lakbérrel együtt 825 forint és tandíj-osztalék.

Teljesen felszerelt pályázatok f. é. augusztus hó 4-ikéig alólírotthoz küldendők.

A megválasztott — ki tanszékét f. évi szeptember elsején tartozik elfoglalni — egy évi sikeres működés után állandósíttatik. Ha a helybeli ipariskolában rajztanításra megválasztatik: ezért külön díjazást nyer.

Békés, jul. 14. 1885.

Szegedi Károly,
az igazg. tanács elnöke.

1—1

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

<p>MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS: b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.</p>	<p>ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. HIRDETÉSI DIJ: Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.</p>	<p>KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA. KIADÓ HIVATAL: „Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.</p>
---	--	--

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Viszsaemlékezés a vadházasság kérdésére. (Udvarhelymegyei.) — Püspöki látogatás. (s. e.) — Dobos János autobiográfiája (Dobos Jánostól). — Tárca: Tudás és hit. — Iskolai értesítők. — Irodalom — Különfélék.

Viszsaemlékezés a vadházasság kérdésére.

II.

Lássuk már azon érveket is, melyekből tiszt. R. ur a vadházasságok korlátozását törvényhozási intézkedésig halogatni jónak véli. Azt állítja ugyanis, hogy a vadházasságot korlátozó törvényhatósági intézkedés cselédkönyvvél kijátszható. Ezen kijátszás eléggé meg van nehezítve az intézkedésben a vadházasság létrejövése körül közreműködőkre mért büntetésben; s ha megnehezítve nem volna, úgy a törvényhozási intézkedés is kijátszható lenne. Állítatik s példákkal támogatatik, hogy a vadházasság a palotákból származott lefelé, s mégis az intézkedés éle inkább az alsó néposztály ellen van irányozva. Én nem tagadom a „piscis a capite foetet“ közmondás jogosultságát, se nem védelmezem a rangosabbak bűneit, azonban nagy különbséget látok a két osztály hasonló bűneinek következményei között, sőt a nép által gyakorolt alakban, általában a mivelt osztályban nem is található olyan vadházasság.

Ugyanis, ma oda fajult a vadházasság, — mely kezdetben házasság kötelékében senkivel nem álló személyeknek vallásos eskü-nélküli szövetkezete volt — hogy A elűzi törvényes nőjét, megosztoznak a gyermekek felett, s aztán magához veszi B nek szintén elűzött nőjét, ez is vihet gyermeket, együtt is születik, s így két-háromféle gyermek áll elő, kiknek egy része, mint res nullus, szülői gondozás és nevelés nélkül rendszeren a társadalom terhére hanyódik, vetődik fel. Ily esetek a rangosabbak gazdasszonyos eljárásainál nem fordulnak elő, mert a törvénytelen gyermekek vagy törvénytelenül örökösöknek bevallatnak, vagy nevelésökről s kereset képességük-

ről rendszeren gondoskodva lesz. Hogy pedig valaki a mivelt osztályból hasonló osztálybelinek el nem vált nője magánál vadházasság fél gyanánt tartaná, én ily esetet nem tudok, mert ez vagy bosszuper utján, vagy más társadalmi uton megtorlást vonna maga után. De hát miért ne lehetne a vadházasság korlátozását a rangosabbakra is alkalmazni, hisz ma nincs kiváltságos osztály, ha szintén nem nős-paráznaság is, hanem csak gazdasszonyos rendszer bűnök? hisz az ambíciót, mi ez idő szerint gátlhatná a törvénytelen viszonyok törvényes házassággá változtatását, már levetkőzték akkor, midőn örökösök rangjukon alóliaktól támasztottak maguknak. Említi czikk-irő ur a coelibatist is, tán mint procedenst a vadházasságok alakulásánál. A coelibatus 1848. előtt is létezett, de azért a vadházasság mai elfajult alakjában ismeretlen volt. Kezdetét vette ez a szabadságolt katonáknál azon időben, mikor a tényleges szolgálat 10—12 évig tartott. Ezt akadályozandó, a kormány a 22 év betöltése után házasságot engedett a katonáknak, nincs tehát ok, miért a vadházasságot tűrni kellene, mely ad libidinem ágyasválogatásban és változtatásban kezd nyilvánulni. Ezzel szemben említ czikk-irő ur példát a vadházasságban élők közül, kik sympathiából a hűségben és családi erényekben megszégyenítik a törvényes házasságokat.

Nem tartom lehetetlennek a kivételek kivétele képpen, de hát vajon ezen boldogító lelki kapocs megszűnék-e, a viszony törvényesítése által? vagy nem érdekelhetné-e meg a válási költséget, ha tán e gátolná a törvényes egybekelést? hisz az udvarhelymegyei prot. házassági törvényszékek, csak hogy az anomál helyzet tisztuljon, a körülmények szerint, vagy leszállított díjért, vagy éppen díjtalanul kezelték a vagyontalan vadházasságok válopereit, megtehették ezt egyebütt is. Ha pedig felekezeti akadály állná utját a viszony törvényesítésének, ha a viszony boldogsága föl ér a felekezetiességgel, szabadna oly felekezetbe lépni, mely lehetővé teszi az elválást, s azután a viszony törvényesítését.

Az általánosan kötelező polgári házasságot is említi czikk-irő ur, mintha ez kizárná a vadházasság lehetőség-

gét, én kételkedem ebben, mert azután is lesznek meghasonlott házas felek, s pedig a külső törvényszéken való válás sem gyorsabb, sem olcsóbb bizonyára nem leend.

Továbbá azt írja a cikkíró ur, hogy a hivatott törvényhatósági intézkedés inquisitiót ír a pap elébe, a mint értelmezzük, úgy lehet, ugyanis, ha vallástörténelmi jelentését vesszük az inquisitionnak, méltatlan üldözést jelent, s így a vadházasságok kipuhatólása s elítélése nem lehet inquisitio, ha pedig betűszerinti értelemben vesszük csak olyan inquisitio, milyennel a törvény bármely bűnt kipuhatól és megtorol: de hisz a papok eleitől fogva a tudatlanság, babona és erkölcstelenség inquisitorai voltak, s midőn megszűnnek azok lenni, létszükségük is megszűnik. —

Végre egyetértek tiszt. J. R. urral is abban, hogy törvényhozásilag óhajtja megszüntetni a vadházasságot, mint társadalmi és erkölcsi rákfenét, de abban nem, hogy addig törvényhatóságilag is ne lehetne korlátozni, hisz bármely fekélyt házi szerrel is kötelesek vagyunk terjedésében korlátozni, míg távolról a műtő orvos annak gyökeres kimetszésére megérkezik, nehogy annyira terjedjen a baj, hogy a műtét sikerét is kockáztassa. De ha a törvényhatóságokat a vadházasságok bűne elleni föllépéseikben közreműködésünk helyett ledorongoljuk, vagy éppen érvekkal a vadházasság védelmére kelni láttatunk: későre vergődnek többségre az országházában azon törvényhatóságok képviselői, melyeknek erkölcsi érzékét sérti a vadházasságok társadalmi és erkölcsi rendellenes alakja.

E cikket nem polemiából irtam, hanem irtam azért, hogy ha e lap vagy egy laicusnak vagy nem protestáns felekezetűnek jut kezébe, távol legyen még árnyékától is a gondolatnak, mintha a protestáns papság, vagy ezen protestáns egyházi lap a vadházasság védelmére kelni látszanának.

Udvarhelymegyei

Püspöki látogatás

Medgyesén és Segesvártt.

Segesvár, 1885. július 21.

Főtiszteletű Szász Domokos ur, az erdélyi reformátusok püspöke úgy teszen, mint az a jó anya, ki gyermekei közül a legkisebbet, a magán még legkevésbé segíteni tudót részesíti a legmelegebb szeretetben, a leg gondosabb ápolásban. Ő méltósága is püspökségének mindjárt kezdetén, a gondozására bizott legszegényebb, legkisebb, a létükért nehéz harcot küzdő egyházközségeket látogatta meg s ezek során a folyó július hava 17 én Medgyesre érkezett, hol az épen a napokban megalakult egyháztanáccsal ülést tartva ez egyházközség ügyeit annyira rendezte, hogy ott a papi állomás mihamarább betölthető lesz.

Innen, másnap 18-án reggel Segesvárra érkezett, a segesvári ref. egyháznak Medgyesre, a főtiszteletű püspök ur elébe ment képviselői: Horváth László gondnok és Szoboszló Károly megyei alispán urak kíséretében. Az indóháznál kevés számú, de diszes közönség várta, kik-

nek élén az ez idő szerint beszolgáló lelkész Balás Imre üdvözölte a főtiszteletű püspök urat. Ő méltósága szívélyes hangon megköszönvén a figyelmet, melyet iránta e kevés számból álló egyházközség tanusított: behajtatott a gondnok ur szállására, s itt mindjárt következett az egyháztanács tisztelgése Somogyi István megyei főjegyző és egyháztanácsos vezetése alatt. A főjegyző urnak igen szépen kigondolt s szónoki erővel előadott beszéde, a főtiszteletű püspök urra láthatóan jó benyomást tett s adott válaszában, egyikét mondotta el azon gyönyörű rögtönzéseknek, melyekben mindig mesternék mutatta magát.

Ezután következtek a róm. kath., ág. ev. és unitárius egyházak lelkészeinek tisztelgése, melyek között felütni az unitáriusoké az által, hogy ezen csak alig megalakult fiok-egyházközség, egy igen népes küldöttség által képviseltette magát, beszolgáló lelkésze Raffay Domokos ur, ujszékelyi lelkész vezetése alatt.

Most következett a napnak legfényesebb eseménye, mely méltó arra, hogy a legszélesebb körben ismertté tessenek.

Délelőtt 11 órakor, a főtiszteletű püspök ur kívánatára, egyháztanács-ülés tartatott, a püspök ur elnöke alatt, egyházmegyei esperes Solymosi István ur és az összes egyháztanácsosok jelenlétében.

Itt, gondnok Horváth László, előadván az egyházközség terveit, s lelkész Balás Imre, az ezen tervek megvalósítása érdekében eddig történt műveleteket, a főtiszteletű püspök ur jóváhagyásával s nagy részben egyenes indítványára, a következő igen fontos — ezen egyházközség életében korszakot alkotó — határozatok hoztattak.

1. Egyháztanácsunk világos tudatával birván annak, hogy Segesváron egy református s a mi ezzel egy jelentőségű: egy magyar egyházközség nemcsak a vallás, de a nemzetiség ügyének is igen nagy szolgálatokat van hivatva tenni; de csak abban az esetben, ha itt egy anya egyház, helyben lakó lelkésszel szerveztetik: kimondja, hogy — mihelytt az ezen célra szükséges eszközök beleszerezve — megszünteti az eddig Fehéregyházával fennálló viszonyt s önálló anya-egyházzá alakul.

2. Ezen cél megvalósítása tekintetéből szükséges intézkedéseknek, halogatást nem szenvedhető megtételével, a gondnok és lelkészt megbizta. És pedig: legelső sorban egy papi lakásnak való telek, esetleg egy kész épület — a mi a helyi viszonyokat tekintve 2—3000 forinttal megvásárolható — lesz kinézendő s az egyházkerület igazgató tanácsa véleményének kikérése mellett és engedélyének megadása után, megszerzendő.

3. Mikor a papi lak meglesz, a papi fizetés megszerzése következik. Erre szolgálnának a) az egyház tagoktól az „egyházi adó“ ezimen már most is fizetett jövedelemből egészen biztosra vehető 100 frt; b) a várostól nyerendő *kanonica porció* jövedelme szintén 100 frt; c) az egyházkerület rendelkezése alatti különböző alapokból és az országos közalapból remélhetőleg kapható 200 frt; d) az államtól az állami elemi iskolában teljesített vallásitanításért 120 frt, összesen 520 frt.

Ezek mind olyan valószínű számításon alapulnak, hogy megvalósításuk, jó formán csak idő kérdése s ha a mozgalom élén állók, kellő kitartással és szorgalommal járnak el, a tervezett anya-egyház, egy pár év alatt véglegesen szervezve lehet.

4. A papi-lak vétel ára elsőbbsen — igen természetesen — csak kölcsön útján lévén fedezhető, e kölcsön visszafizetése céljából gyűjtés fog indíttatni. A gyűjtésnek eredménye nem lehet kétes előttünk, mikor az adakozók névsorát olyan névvel nyithatjuk meg, mint a mi-

Ilyen a főtiszteletű Szász Domokos püspök uré, ki azon meglepő ajánlatot tette, hogy az 1886. éven kezdve ezen egyháznak évenként 100 frtot fog adni, mind addig, míg az Isten életben tartja.

Ezen ajánlat annyira nagy és nemes lelkü, hogy szavakban kifejezett dicséretre nem szorul. Minket legalább a könnyekig meghatott s jó idő telt bele, mikor gondnokunk Horváth László ur, e fölötti örömeinek s forró köszönetének halvány kifejezést adhatott.

A gyűlés ezen megható esemény benyomása alatt: igen fennkölt hangulatban fejeztetett be, a főtiszteletű püspök urtól szívből jövő éljenekkel búcsuzva el.

Délután 2 órakor ismét összejöttünk a főtiszteletű püspök ur tiszteletére rendezett 34 teritékből álló ebéden. Diszes közönség volt itt együtt, mindvégig kedélyes hangulatban.

A felköszöntők sorát Horváth László gondnok ur kezdte meg éltetvén a püspök ur óméltóságát, mire a püspök ur válaszott éltetvén a jelenlevő felekezetek — rom. kath., ágostai ev. gör. kel. és unitarius — lelkészeit. Somogyi István érdemes főgondnokunk gróf Bethlen Gábor ur óméltóságáért üritett poharat, a mi óméltóságának, — ki ez idő szerint Tátra-Füreden időzik egészségének helyreállítása szempontjából, — távirati úton hoztatott tudomására. Majd következtek gyorsan egymásután Weisz Józsefnek az esperes urra, Solymosi István esperes urnak a lelkészekre, Raffay Domokos és Fentsch János lelkészeknek a főtiszteletű püspök urra, Moldován Demeternek az egyetértésért, Nagy Lázárnak a beszoigáló lelkészre s Balás Imrének a különféle osztálynál szoiigáló tisztviselőkre, mint egyszersmind buzgó egyháztagokra mondott felköszöntőik.

Ebéd végezte után, a főtiszteletű püspök ur az egyházmegyei esperes kíséretében még időt vett magának a szomszédos fehéregyházi és héjjasfalvi egyházközsegeket látogatni meg. Mindkét helyen részletes információt szerezvén magának az egyházközség viszonyai felől, melyet szerezni valójában csak is ez uton lehetséges s mindkét helyen meggyőződött a felől, hogy ezen egyházközsegek idegen elem közé ékelve, terhes missiót teljesítenek. igen csekély anyagi eszközzel. Azon biztató remény kecsegtet, hogy a főtiszteletű püspök urnak ezen soha el nem feledhető látogatása, egyházközségünk életében, egy jobb sorsnak forduló pontját fogja alkotni.

Miután míg a fehéregyházi egyházközség nagylelkű patronussát gróf Haller Ferencz urat is meglátogatta volna a főtiszteletű püspök ur ismét Segesvárra tért vissza, honnan az éjjeli gyorsvonattal szívélyes búcsu után, Kolozsvárra utazott, magával vivén a meglátogatott egyházközsegek tagjainak semmivel el nem törülhető szeretetét s azon szívből származó kívánságunkat, hogy a szeregeknek Istene óméltóságát, választott püspökünket, az anyaszentegyháznak s abban a mi kicsiny egyházközségünknek is, java érdekében, az évek hosszu során keresztül éltesse.

.. s . . . e.

Dobos János autobiográfiája.

(Vége.)

Egy borult őszi estve magamba mélyedve eltökéltem, hogy ennek a kínos fél-életnek végét szakítom, ha egybként nem, erőszakosan; de a természetre bizva a végrehajtást; de miként? Felköltöztem a harmadik emeleten levő 47-ik sz. szobába, hová 48 lépcsőn kellett fel

és lejárni, ez lesz biztos lajtorja, gondolám, mely a halálhoz visz.

Elkezdtem a fárasztó végzetes munkát fel és le. Czélt értem, mellem hörgött, ágyanak estem, de kórházba nem jelentkeztem. Eljött a tavasz, feljártam mint élő-halott, megvallottam, meggyóntam barátomnak tervemet, ez gyávaság volt tőlem. Másnap derült tavaszi reggel feljött hozzám az én barátom, Keresztes József, kivel még Kecskeméten sirig tartó frigyel esküdtem. Oh mily szeliden mosolygott le a hold a két fiura, mikor egymás nyakába borulva örök hűséget esküdt! Most ott nyugszik a forradalomban meggyilkolt lelkész a feketicsi temetőben. Bejött hozzám Horáczból idézve „non ego perfidum dixi sacramentum“, felemelt ágyamból, felöltöztetett, „jössz velem“ mondá, és vezetett, vitt a nagy erdő felé, az ákác virágzott, egy alá letelepedtünk, rövidre szaggatott lélekzettel szedtem az illatos tavaszi lég ujitó lehelletét. Ugy-e szép a természet kebelén az élet? kérdé tőlem, szép, mondám én, vállára hajtván nehéz fejemet. Másnap helyet csinált a kilenczedik lakszobában, reggelenként hozta a mézes tormát, a fiatal életerő győzött, és én az egyszerű orvosser mellett fellábadoztam.

Hat esztendő elforgása alatt sok mindent összetanultam én Debreczenben, olasz, francia nyelvet, Goldonit ultima lettere di Jacobo Ortist olaszból magyaráztam, a német nyelvet már teljesen birtam és beszéltem, német tiszteknek adtam órákat, Leitner ezredes ritka szépségű mostoha leányát tanítottam földrajz mellett magyarul, szász tanítványaim voltak, úgy hogy az utolsó évben kimehettem városi lakosnak. Itt egyedül Schillerrel éltem, prósa munkáit Mór Károlyt, a 30 éves háborut lefordítottam, — megismertem, szép hazai nyelvem erejét, szépségeit, szép izlésem műérzetté nemesedett, — már legatus koromban csak saját, bár tökéletlen munkáit mondogattam a falusi tanítók hitetlen bámulata. Beletévedtem a bölcsészethez iskolázás nélkül, Hume pyrhonismushan eviczkéltem, két szomorú játékot búsul-tam össze, hol az egész személyzetet rakásra öltem passióból stb. De ki tudná mind elmondani vagy rendezni azt a chaost, melyet hat év alatt agyamba raktam iskolai tanulmányaim mellé?

Ilyen készülettel hagytam el Debreczent, és mentem a nép közé Lovasberénybe akademikus tanítónak 1826. őszén. Itt töltöttem két évet főnököm és esperesem Pap Mihály mellett, figyeltem, tanultam két esztendeig olyan dolgokat, melyeket más helyen tanulnom nem lehetett volna. Hallgattam sok jeles magyar egyházi szónokot imádkozni, papolni, de Pap Mihályhoz fogható talán egyet se, legalább az én véleményem szerint. Többszöri hallgatás után eltökéltem, magamban elvégezém és mondám, hogy nem nyugszom, míg egész modorát elnem sajátítom, két évi törekvésem után ez sikerült. Látni kellett őt, miként didaktikailag oktató hangjából a declamatióig áttüzesülve vitte, ragadta magával egyszerű hallgatóit a megindulás legmagasabb fokáig. Szelid lágy hangon mint kérlelt, vigasztalt, stentorával mint a vihar, hogy zúgott és döntött. Hol az a hang, mely a bünbocsánatért könyörgő nép lassu zugása közben megtört? Ez amaz imahang, melyet a nagy drámai művész Egresi Gábor az egész mivel világ szinpadjain s szószékein keresett, s utoljára mint ő mondá nékem, egy egyszerű magyar kálvinista pap imahangjában fedezett fel Péczelen, ez az öreg Pap Mihálytól eltanult imahang volt.

Igy telt el két nevezetes esztendő életemből, az Ároni házban feltaláltam atyámat, anyámat, a család tagjaiban testvéreimet, kik engem testvéri indulattal szerettek, sőt kényeztettek, ennem adtak, ha éheztem, innom

ha szomjaztam. Az apa életnek kenyerével, az anya felügyelő jósággal táplált, a család testvérivé fogadott. Az idvezült papnak, prófétának palástja reám hullott, és én azzal, mint hajdan Elizeus, megütöttem a vizeket, melyeken a jövőbe átgázolnom kellett. Ekkor tanultam valamit a zenéből is, melyen a szónoklat hangjait különböztetni és skálázni tanultam.

Két év mulva aggott atyám házához mentem készülni a papi-vizsgára. Nagyon sokat tanultam, majd behaltam, hanem jutalmam meglett, mert a főpap Bátor a nyolcz kitünő pályázó között engem tett elsővé. Magam sem hittem. 1828 ban pappá szentelt a nagy Bátor, mikor kezét fejemre téve megáldott, megnyit felettem az ég és én kettős mértékben szivtam nagy lelkét magamban.

Atyám 1831. febr. havában halt meg, helyébe az egyház az ó-budai és pomázi lelkészszé engem választott. Itt laktam vagyis fészkelődtem 1844 ig, itt nősültem, nőm Storch Katalin volt. Áldott legyen az anya, ki nekem e nőt nevelte, szenvedni, nélkülözni, — velem együtt az élettel küzdeni tanította. Az én nőm nagyon közelről látta a szabadságharcz változatos jeleneteit, ő a gyenge nádszál rám hajolt, hogy engem takarva védjen, hogy küzdjön a viharral természetfeletti erővel és összetörjön. A szabadságharcz véres oltárára én is tettem áldozatot!

Ó-Budán tizenhárom esztendeig szolgáltam. Több életrevalósággal most későn látom már, hogy legjobb lett volna nekem otthon maradni, sokkal jobb és hasznosabb, mint így ágról-ágra szállva elhullatni vagy elverni tollaimat. Erre a 13 esztendőre esik Törökkel és Székácsali találkozásom, a protestáns lapban történt nyilvános fellépésem, hol mint rendszeren megtörtént, a fáradságból, a munkából minél több, a jutalomból mi sem jutott.

Itt van talán helye, hogy valamit említsek az anyagi dolgokról is, melyeken, míg mások oly sokat törődtek, én csak annyira mehettem, hogy ott nem messzi a szegények házától építettem egy kis hajlékot, hogy halálom után legyen hová huzódni özvegyemnek, árváimnak, a világtalan leánynak, nélkülözni, azután meghalni. Ennyi az egész, a többiről szóljanak osztozó társaim a szegények és az egyptomi kalmárok, kik alig hagytak rajtamvalót.

1844—45 *Kömlődön* telt Perczel Mór, Sárközy József, a két Pázmány és a Taliak társaságában sebesen, lázas tevékenységgel. Kömlődről a gróf Ráday család, kivált a Ráday-könyvtár visszahozott Péczelre. Egész péczeli életem a megyei és hazai ügyek felé fordult, a könyvtár nyirkos levegőjét Pozsonnyal váltottam fel az 1847. utolsó országgyűlésen, hol lelkész voltam. Itt átéltem viszon tagságaimról egy egész könyvet írhatnék tele, remény, csüggedés, kétség, hit, a várandós anyának minden élet-halál symptomája.

Jött a forradalom, a véres, a dicső szabadságharcz, ez a forró hidegláz, ez az öntudatos öntudat nélküli hallucináció. Az erőtelen, a gyöngéd nő velem, értem küzdött, míg kimerülten rogyott a halál karjaiba, én temettem el, én tettem a földbe, ő meghalt, én élve maradtam, még a kinok pohara nem telt meg.

Nem maradhattam a helyen, hol mindent vesztettem, 1852. tavaszán *Tótfaluba* menekültem, hogy ne lásam közelről a pusztulást, mely fenyegetett mindent, a miért élni szerettem. De a szerencsétlenség sarkamhoz ragadt, még többet is meg kellett érnem.

Második házasságomból származott szép ragyogó szemű leányom himlőzésben megvilágtalanodott, a két ragyogó szem kiégett, harmincz éve mult, hogy a szegény anya vezetgette világtalan leányát, könnyei folynak azó-

ta szüntelen, hasztalan keresve a setétben kialudt világot. —

Tótfaluból két év mulva érkeztem Czeglédre. 1854 óta itt vagyok, és ha számolni akarok arról, hogy mit csináltam, mit mulasztottam harmincz év leforgása alatt, a mulasztások száma haladja a végzetek számát.

„Haszontalan szolgáló vagyok.“

Egy számadással még is tartozom magamnak és néhány barátaimnak. Hatvan éves koromban hozzáfogtam egy nagy nehéz munkához, egy tősgyökeres magyar észjárású filozófiához *Van — Nincs* filozófiája címmel, a Van és Nincs két pólusra raktam minden tölem elérhető dolgot. A *Nincs* pólushoz raktam minden ámitást, hazugságot és életbolondságot, a mit ember esze kigondolt, a *Van* pólushoz vive mindent, a mi megragadtatott; a két sark közé függesztettem a mérleget, de hajam szálai borzadtak, mikor lenéztem a Nincs nagy serpenyőjébe, mely kis híján elnyelt mindent! mindent! A keblemhez szorított Isten és Jézusba vetett hittel alig maradhattam meg mint egy porszem a *Van* serpenyője oldalához tapadva; míg a halál majd törő rongyával érkezik és letöröl, leráz a *Nincs*, a semmibe.

És én megborzadva az egész nagy munkát bele-dobtam a Nincs, a semmi torkába.

Kell-e erről is számolnom? Kell-e számolnom a munkákról, melyeket ime fiam a világnak bocsát nevem alatt? Számolok igenis nagyon röviden, mely ennyiből áll és minden bírálatot feleslegessé tesz. „*Engem* azokban a dolgozatokban ne keressetek, mert én azokban nem vagyok, és mégis bennök vagyok mindenütt és mind-egyikben.“

Harmincz munkaév ritka embernek adatott, én megnyertem ötven éves korom után még ezt a harminczat is. Sokhoz hozzáfogtam, de sokkal többet nem végeztem, nem végezhettem, forradalmi dolgozataimnak nagy részét meg kellett semmisítenem, predikációimnak csak egy része van meg, halotti-beszédeimnek legnagyobb része el volt mondva, de írva nem. Egyháztörténelmünkre szedett, gyűjtött igen sok jegyzeteim rendezetlenek, valamint még rendezetlen ezen a nagy téren minden.

Itt áll a nyolczvanként esztendő öreg ember, itt áll megtörve, megrogyva a folytonos harc és küzdés alatt, melyet harczolt önmagával, erőtlenégeivel, hibáival, bűnével, de harczolt az emberekkel is, kik megtámadták, megrabolták legfőbb házi kincseit, az öreg embert háza küszöbén kihurczolták a Golgotára, és sirva szállítják a koporsóba. Harczolni akartam sokszor tulajdon véremmel, a halálnak testével, harczolni akartam az oltatlan uralkodó szenvedélylyel, mely mint az Etna folytonosan kigyulad a hosszas esend és béke után annál pihentebb erővel. Harczoltam én is életre-halálra, de legtöbbször ott hagyott a győzelmes szenvedély az útféleu vérben-fagyban, mint a rablók a Jerikói utast. Ki tölt se-beimbe bort és olajat!?

Itt állok 82 éves éves koromban házam népe között, az ég felé nyujtva száraz ágaimat, fiam, unokáim, leányim között, az áldott nő, második nőm Vitéz Csokonay Susanna fedezete alatt, ki gyermekeimet gondosan nevelte, és most a tehetlen öreg embernek őrző vigasztaló anyyala.

Itt állok hajlott, komor hidadon nagy örökkévalóság, útlevelem itt van, vissza adom felbontatlan: én nem tudom mi a boldogság.

Uram légy irgalmas, légy kegyelmes a gyarló embernek!

Czepléd, 1885. június havában.

DOBOS JÁNOS.

TÁRCZA.

Tudás és hit.

— Népszerű felolvasás. —

(Folytatás.)

II. Ha már így áll a dolog, hogy t. i. a természet folyásán — mely örök törvényei szerint kérlelhetlenül megy a maga útján — semmi változtatás nem tétetik még a természet ura által is, hanem — a mint elébeirattott, hoz áldást vagy csapást, örömet vagy fájdalmat: önként következnek ama második kérdésünk, hogy: *a csapások és áldások, a fájdalmak és örömek között miért imádkozunk, hiszen azáltal ugyanis a csapást és fájdalmat el nem háríthatjuk, az áldás- és örömeért nincs miért hálát adjunk, mert hiszen egyik, mint másik a természet rendes folyásának, örök törvényeinek eredménye?!*

A világon talán semmiről tévesebb nézettel, helytelenebb fogalommal nem bírnak az emberek, mint éppen az imáról. A ki áldásokban és örömeiben részesül, egy pár szóban vagy legalább gondolatban hálát ad azokért; ez önkénytelenül jó, ez megszokott dolog; de aztán az illető tovább nem megy, többet nem vár. A dolog ez oldalát tehát mellőzhetjük.

De nem ez az eset akkor, midőn valaki a csapások, szenvedések, fájdalmak között imádkozik. Itt már rendesen azért imádkozunk, hogy a minket vagy a hozzánk tartozókat, vagy a határainkat ért, vagy fenyegető csapásokat, szenvedéseket ama felsőbb kéz fordítsa el, szüntesse meg, szóval: hogy Isten a természet örök rendén változtatást tegyen érettünk, s mivel ez nem történik meg: azonnal készen vagyunk a zugolódásra, Isten káromlására, az isteni gondviselésnek, sőt magának Istennek megtagadására is.

Ez az *önzés imája*, mely által az ember Istent imája által olyan eszközzé akarja tenni, ki érte a dolgok természetes folyamában valamit megváltoztasson. Ez a vélemény az isteni bölcsesség kigunyolása, mintha Istennek az embertől kellene megtudni, hogy reá és a világra nézve mi jó; és a mindennapi tapasztalat az eredménytelen, a meg nem hallgatott imákról Jób feleségének tanácsára vezeti az embert, hogy t. i. Istentől elforduljon. Az ily önzés szülte imában az ember önmagát keresi és nem Istent.

Ezzel merőben ellenkezik a valódi ima: a *kegyesség imája*, mely egyedül lehet csak méltó mind a keresztyénhez, mind pedig ahoz, a kihez imádkozunk. Jézus a gesemánei kertben léte alkalmával már sejtette a reá váró veszélyt, tisztán állott előtte a szenvedések pohara, lelke mélyen meg volt indulva s szíve elfogódva az aggodalomtól és még sem kíván, nem kér lehetetlenséget; nem kéri, hogy Isten a világ rendjébe belenyuljon s érte csudákat tegyen. Egyszerűen így imádkozik: „Atyám! ha lehetséges, muljék el e pohár én tőlem; mindazáltal nem úgy legyen, a mint én akarom, hanem a mint te.“ Ez a valódi ima alaphangja, az élő kegyesség imádsága. „Atyám! ha te az enyém vagy, akkor ne az tudakozódom az ég és föld után.“

Ez volt minden időkben a valódi imának alaphangja. Mindenben, a mit a sors nekünk vet, Istent látni és birni s bölcsességében megnyugodni, szellemünknek ezen felemelkedése által a dolgok örök okához az akaratot tisztítani és a szívet megszabadítani a félelemtől és vágytól: annyi, mint imádkozni. Imádkozni és kegyesnek lenni egy és ugyanaz s az élő kegyesség az értelem hibáját mindig helyre hozza az által, hogy elfogadja, hogy a meg nem hallgatott ima nem volt összhangzásban az Isten bölcsességével, a mivel hallgatag az van elismerve, hogy csak az történik meg, a mi az Isten bölcs rendjéből foly és az ember imájának semmi befolyása nincs a világrend menetére. „Atyám! a mi nekem igazi javamra van, add meg, ha nem kérem is tőled; és azt, a mi nekem ártalmas, — ne add meg, ha kérném is!“ így imádkozik a bölcs.

Ily felfogással az imáról, felhagyunk azon hiu és léha foglalkozással, miszerint azért imádkozunk, hogy Isten érettünk a természet menetét megváltoztassa, vagy hogy az ő szándékát, akaratját kitaláljuk és nyomozzuk, vagy valjon ez vagy amik esetében mit akart Isten, ez vagy amaz eszménnyel mi célja volt. Nem kérdezzük: „mester! melyik vétkezett, ez-e vagy ennek szülei, hogy vakon született?!“

Röviden, ha azért imádkozunk, hogy Istent akaratjának vagy a természetben működő örök törvényeinek megváltoztatására bírjuk, akkor jobb, ha nem is imádkozunk, mert az ily tendenciából származó ima csak vétkezésre, bűnre vezet. De ha azért imádkozunk, hogy imánkban Istent keressük, s azon élvezetet, melyet a vele való élőközösség nyújt: akkor imádkozunk — az apostol szerint — szüntelen, mert az ily ima által az élet mindennemű viszonyai között lelkünknek égi békét, szívünknek édes nyugodalmat nyereendünk!

(Vége köv.)

Iskolai értesítő.

— Második közlemény. —

A kolozsvári ev. ref. kollegium értesítője az 1884/5-ik évről. Kiadja az igazgatóság. A jól szerkesztett értesítőben találjuk e jeles tanintézet derék igazgatójának, dr. Hegedűs Istvánnak a jelzett tanév megnyitásakor mondott beszédét és az év végén tartott zárbeszédét. Szívesen látjuk e beszédeket itt valamely, az értesítőben ma nap-ság már igen is divatosá vált u. n. „tudományos értekezés“ helyett, különösen akkor, midőn az új középiskolai törvény hatására átalakult iskolai viszonyok megismerésére egy a szülők, mint a nagy község figyelme fel van hiva. A törvények szellemében átalakult protestáns egységes gymnasium arculatával ismerkedünk meg ez igazgatói megnyitóból, mely alapos megfigyelés és helyes distinció tárgyává teszi a reformok által előidézett változásokat, midőn a múlt képét a jelen arculatával szembe állítja. Az új korszak az érettségi vizsgálat régi menetét megváltoztatta, s bár az átmeneti év tiz tantárgy terhért rőtta az érettségire bocsátott ifjakra — becsülettel végezték, az érettség igaz mértékét betöltötték — szól elismerőleg a zárbeszédben. A hagyományos subscriptió is elmaradt, s helyét a rendes osztály-vizsgálatok foglalták el.

Az intézet ez évi statisztikáit a következőkben állítjuk egybe:

Működött a lefolyt évben 22 tanár, illetve tanító. Tanítványok száma év végén a gymn. 8 osztályában és a kü-

lön vezetés alatt álló elemi iskolában 384. Vallásukra nézve ev. ref. 301, lutheránus 13, róm. kath. 43, gör. kath. 12, izraelita 15. Nemzetiségre: magyar 373, oláh 11. Előmenetelre: az elemi iskolába kitűnő 27, jeles 31, elsőrendű 58, másodrendű 34, osztályzatot nem nyert 2. Agymnasiumban: jeles 23, jó 46, elégséges 108, egy két vagy több tantárgyból elégtelen 54. Jutalmak és ösztöndíjak czimén kiadatott 911 frt 97 kr. Az iskolai kórház alap activ állása 2554 frt 12 kr. Érettségi vizsgálatra, melynek szóbeli részén dr. Szász Béla egyetemi tanár volt a kiküldött kormánybiztos, jelentkezett 23 ez intézetben végzett növendék; szóbelit sikerrel tett le 21, 2 pedig 2 hónap mulva teendő pótvizsgálatra vettetett vissza.

Az ifjúsági önképzőkör, ének, zene- és olvasó-egylet a zárjelentések tanusítása szerint az önképzés terén dicséretes törekvést fejtett ki. Egyszersmind szép gyarapodást jeleznek a tanszerekről, tanszertárakról adott jelentések is.

*

A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának értesítője az 1884—85. tanévről. Összeállította Baráth Ferencz főiskolai igazgató. A négy alkatrészből (theologiai, jogi, főgymnasiumi és tanító-képezdei) főiskola népessége 393, mely adat szomorú csökkenést mutat az egykor jóval népesebb jóhírű iskolában. E számból a 4 éves hittani folyamat hallgatta 34, a jogit 19. Oka ez alászállásnak épen a jogi facultásnál egyfelől az egyetemen inaugurált vizsga-rendszer, másfelől pedig az, hogy a megszüntetés híre már évek óta felmerült, mi legjelentékenyebben befolyt az akadémia jó hírnevének aláadására. Pedig ez akadémiához kegyeletes mult fűződik. 1834-ben alapította Tóth Ferencz superintendens, a dunántúli protestantizmus érdekében — s egy jobb jövő hajnalán a nagy érdemű Bocsor István kitűnő tanár adott szellemi létele fogytáig, s ő érezte is legfájdalmasabban ez akadémiának elenyészését, midőn az utóbbi időkben így nyilatkozott: „Sajnálom, nagyon mélyen sajnálom, hogy én voltam az első és én leszek az utolsó pápai jogtanár.“ Mindenesetre kívánatos a protestantizmus érdekében, leküzdve az anyagi miseriákat valamely pénzalappal, vagy országos segély-gyűjtéssel e theologiai facultást életre keltetni és existenciáját biztosítani oly körülmények között, midőn az állam a jogakadémiák számát már-már redundálni készül. A főiskolában működött 26 tanerő. A tanári kar tetemes összeget juttatott a növendékek szorgalmának és előmenetelének jutalmazására segély adományok, ösztöndíjak, pályatételek kitűzése által. Az ifjúság is a maga kebelében a theologiai, ifjúsági képző társulataiban élénk tevékenységet fejtett önmunkálkodásával és számos jutalomtétel szerencsés megoldásával. Végül a gyűjtemények (könyvtár, régiség-műtárak, physicum muzeum) részint vétel, részint ajándékozás útján való gyarapodását jelző adatokat örvendetes tudomással vesszük.

IRODALOM.

A „Képes Családi Lapok“ 35. 36. 37. 38. számait érdekes tartalommal vettük, regény, elbeszélés, képmagyarzatok, mindenféle cz. változatos rovatokkal és regény-melléklettel. Előfizetheti Mehner Vilmosnál, Budapest IV. kerület papnövelde utca 8. sz. Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyed évre 1 frt 50 kr.

*

„Vasárnap“ cz. evangéliumi hetilap 29. 30. 31. 32. számai megjelentek a megszokott értékes tartalommal. Ajánljuk lelkészeink becses figyelmébe ez olcsó és hasznos heti folyóiratot.

*

Országos középiskolai tanár-egyesületi közlöny 1884—85. júniusi füzete szerkesztőségünkbe beküldetett. Tartalom: Értekezések. Irodalom. Lap szemle. Közoktatási szemle. Egyesületi élet. Vegyesek.

A „Gondülő“ 35. 36. 37. tartalmas számaiból megemlítjük Tolnai Lajos „Uj főispán“, P. Szathmári Károly „Székely támad, székely bánja“, Margitay Dezső „Végzet“ Márlitt E. „Gránátköves asszony“ cz. regényeket; valamint Bodnár Zsigmond, Komócsy József, Varsányi Gyula, Balázs Sándor értékes elbeszéléseit, illetve csinos költeményeit. „Gondülő“ megjelenik minden vasárnap. Előfizetési ár évnegyedre 1 frt 50 kr, félévre 3 frt, egész évre 6 frt. Ajánlgatás helyett szóljon a jelzett tartalom.

*

Egy népiskolai magyar nyelvtan és olvasókönyv. Mióta a gymnasiumi és népiskolai tankönyvekre vonatkozó miniszteri szabályok és utasítások kiadattak, ezek határa alatt és szellemében készült könyvek könyvpiacon kerülése a mindennapi jelenségek közé tartozik. Minden tanférfi előbb akarván vinni a tanítás módját több-kevesebb sikerrel tankönyvet készít. Jelen alkalommal egy, a népiskolák számára irt „Magyar nyelvtan“ Árvai József után átdolgozva, Kapitány Jánostól érkezett hozzánk. Lapunk tere nem engedi, hogy e könyvvel körülmenyesebben foglalkozhassunk, de ajánljuk a szakkörök figyelmébe. Methodusának megvilágítására kiemeljük, hogy az egyes nyelvtani szabályok rövid, szabatos és a növendékek felfogásához mért mondatokba vannak foglalva minden példatár végén — másfelől pedig maguk a szabályt érzékeltető példák is az ujabban készült e nemű iskolai könyvekhez hasonlóan, helyesen a nép nyelvéből kiváló költőink és prozairóinkból vannak szedve. Az olvasókönyv — Dezső Lajostól szerkesztve 310 lapon — mint a futólagos átlapozgatás után ítélnünk, helyes tapintattal összeválogatott, czélszerű példatár gyanánt szolgál a nyelvtani feladatok, irálytani gyakorlatokra. Mindkét könyvet a jeles sárospataki irodalmi kör adta ki, mely intézetnek a hasonnemű vállalatok és más tudományos munkák kiadásával fennállása óta elvitathatatlan érdeme van könyvészetünk terén. A nyelvtan ára füzetlen 29, füzve 36 kr; az olvasó könyv kötetlen 53, kötve 60 kr.

A békés-bánati reform egyházmegye f. é. ápril 14—16 napjain Szegeden tartott gyűlésének jegyzőkönyvét vettük. Az egyházmegyében a hívek száma 170.354; halottak száma 5471, s így a szülés általi szaporodás 2722. Beköltözéssel szaporodott Hertelendfalva és Szapáryfalva; apadt kiköltözés miatt Königsgréd, Uj fiókegyházak alakultak: Csongrád, Szegvár és Mindszeat helységekben. Vallás-erkölcsi élet terén a törvénytelenek száma 491, kedvezőbb a mult évinél 18%-al. Attérttek 48-an, kitérték 141-en; vegyesházasság volt 210, polg. büntetés alá esett 97. az iskolázást illetőleg 19.741 tankötelesből iskolába járt 15.423, a tankötelesek számának 78.07%-a, kedvezőbb a mult évnél 3.78%-al, Tanítók száma 199. a jegyzőkönyvben a tárgysorozat rendén közölve vannak továbbá az egyházmegye területén tör-

tént javításokról, építkezésekről, valamint az egyes egyházak részéről a gyűlés elébe terjesztett, megvitatott, elintézett vagy elintézésre váró ügyekről szóló jelentések.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. július 25.

— **A felségi megerősítés.** *Trefort* Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ő excellenciája értesítette az áll. igazgató-tanácsot, hogy Magyarország királya ő felsége f. hó 18-án Ischlből kelt legmagasabb jóváhagyásával püspök-választásunkat legkegyelmesebben megerősíteni méltóztatott, miről áll. igazgató-tanácsunk azon közléssel értesítettett, hogy a hűség eskü letételéről, valamint a diploma átadásáról ő felsége körüli magyar miniszterünk intézkedik. Az áll. igazgató tanácsban a leirat ma kerül tárgyalás alá.

— **Szász Domokos** a fehéregyházai megváltandó papilak vételárának fedezésére évenként 100 forintot kegyeskedett lekötni az 1886. éven kezdve, míg életben leend. Igy írja ezt fehéregyházai lelkész fia. Lapunk a ft. püspök ur nyomába lépők kegyes adományait készséggel közvetíti.

— **Trefort Á.** közoktatásügyi miniszter ur levelet intézett *Teutsch* erdélyi ág. h. püspökhez; válaszul azon aggodalmakra, melyeket a püspök a magyar nyelv tanítás tárgyában hozott intézkedésekre vonatkozólag egy benyújtott memorandumban kifejtett. A miniszter kijelenti, hogy a dolog természetében rejlik, mikép ugy az állam, mint az egyes magános állampolgár érdeke, a törvényhozás és állami közigazgatás nyelvének a haza minden részében, a polyglott lakosság minden rétegében való elterjedését követeli. Az erdélyi szászok — folytatja — ne engedjék magukat tévutra vezetetni az agitátorok jelszavai által, hanem lépjenek a természet és a modern magyar állam érdeke által előszabott ösvényre. Sajnos azonban, ez irányban eddig édes-kevés történt az erdélyi szászok részéről. Az ifjuság otthon azon exkluzív szellemben neveltetik, mely nem tud hozzátörödni állami létünk természetszerű fejlődéséhez. Ezen nyomós akadály bensőleg összefügg egy másik körülménnyel, t. i. azon uralkodó szokással, hogy a tudományos pályára szánt ifjút humanisztikai tanulmányok befejeztével azonnal külföldre küldik, akadémiai tanulmányait külföldi egyetemeken végeztetik el vele. E theologusok és tanár-jelöltek oly tendenciákkal és nézetekkel szaturálva térnek vissza, melyek az állam érdekével a legmerevebben ellenkeznek. „Állítsanak önök — végzi a miniszter — egy *theologiai-bölcsészeti* akadémiát, a melyben theologusok és tanárjelöltek a szükséges tanfolyamokat itthon végezhetnék és az alapvető ismereteket elsajátíthatnák. Önök ez idő szerint a szász-egyetem alapjaiból egy realiskolát tartanak fenn, ez alapok felhasználhatók lennének egy konfesszióális szempontból sokkal fontosabb intézet, a theologiai-filozófia akadémia létesítésére. Ha ez alapok nem

volnának elégségesek, azok kiegészítése könnyen eszközölhető lenne. De ez intézet nem vonná szükségkép maga után a realiskola feláldozását. A mennyiben önök ez iskola fentartását, tekintettel a helyi viszonyokra, eddigi tevékenysége által indikálnak tartanak, hajlandó volnék e szükségleten az *állam közbenjárásával, illetve egy állami realiskola emelése által segíteni.* — A miniszter e levelét egyhangu elismeréssel követte az egész hazai sajtó.

— **A kézdivásárhelyi egyházban 1885. július 19 én** confirmált növendékek 13 frt 54 krt küldtek a közmívelődési egyesületnek. A növendékek nevében szép levelet küldtek, Szócs D. János, Székely Ödön VI. gymn. tanulók.

— **Még régebben vettük volt** Stiglitz Albert nagybányai ref. kántororganista azon jelentését, miszerint magyarországi és erdélyi zsolttárainkat és dicsőrejteinket elő-, utó- és sorkötő játékokkal orgonára írva jun. hó 1-én kezdődőleg havonként egy-egy ives füzetben (minden iven 6—8 drb. ének lesz orgonára kottázva s megfelelő szüvege aláírva) kiadni szándékozik. A nagy negyedrétes mű 10—12 iven — ugyanennyi hó alatt — jelenik meg. Miután a könyvből mutatvány nem küldetett volt be, csak most jelezhetjük, hogy a mű ára 2 forint.

— **Bod Péter** művéről, a „*Historia ecclesiastica ungarica*“ ról a „*Prot. Egyház és Isk.*“ -ban írja Balagi Mór: Tóth Ferencz református sup. 1829-ik évi december 17-én kelt levelében azt bizta Német és Varju akadémikusokra Utrechtben létükkor, hogy Ember Pál magyar egyháztörténeti munkája kéziratát, melyből Lampe a magyar s erdélyországi ref. egyházak történetírását — sok dolgot kihagyva, sok egyház- és embernevet elrontva — szerkesztette; nem különben Bod Péter magyar egyháztörténeti munkája kéziratát is, melyből Gerdesius in sciniis antiquitatum s. miscelleneis gröninganis Tom. 7. pag. 133—174 és pag. 346—374 két czikket kiadott, keresnek fel az utrechti akadémia könyvtárában. Keresték, nem találták. Megkérték hát legidősebb hittani oktatójukat, Heringa Jodokot, hogy tudakozódják a szóban levő kéziratok felől az országban, Németalföldön. Megtette, fel is találta mindeniket, vagy csak egyiket? a megbízottak nem tudják; a feltalálást azonban, mely az akadémikusok hazajövele után 1830-dik év július után történt, megírta Heringa Jodok Buday Eszajásnak, ki e dologról Tóth Ferencz püspököt tudósította. Német János 1846-ban fölkérte Budai Eszaiás és Tóth Ferencz sup. örököseit, lennének szivesek a boldogult sup. urak levelezéseikben, naplóikban, historiai jegyzeteikben. Lampe könyve táblafedelein s egyéb gondolható helyütt felkeresni Heringa Jodok hitoktatónak e kéziratokra vonatkozó tudósítását és azt a „*Prot. egyh. és isk. lap*“ -ban közrebocsátani, hogy tudja a magyar prot. közönség, hol vannak azok a kéziratok s keresse módját azokat az egyházi történettan érdekében használni. A felelet az idézett lap ugyanazon évi 22-dik számban jelent meg Maros-Vásárhelyről P. J. aláírással, mely azt mondja: „Az Ember Pál kéziratáról nem tudok semmit, de a Bod Péteré megvan szép tisztán leírva három nagy kötetben itt Maros-Vásárhelyt a gr. Teleky-könyvtárban. Nem saját kézírása ugyan ez Bod Péternek; de hihetően a nagyemlékü gróf abból iratta le.“ — E felelet nem volt válasz a kérdésre. Mert hogy Bod Péter magyar egyháztörténelmi művének első három könyve a marosvásárhelyi Teleky-könyvtárban megvan, az, ha máshonnan nem, Salamon Jó-

zsefnek az erdélyi Prédikátori tár 1834. évi folyamában megjelent dolgozatából is tudva volt: ámde az is tudva volt, hogy e kézirat csak másolat, melynek hűségéről senki jót nem állhat, mindaddig, míg az eredetivel össze nem vettetik. A marosvásárhelyi példányról Török Pál is készítettett egy másolatot azzal a szándékkal, hogy kiadja. E kiadás elmaradt, nagyrészt azért, mert nem bizott a kézirat valóságában és leste az eredetinek kiállításba helyezett fölfedezését. Azóta gróf Mikó Imre ismeretes monografiájából azt is megtudtuk, hogy az ő birtokában (jelenleg az erdélyi muzeum birtokában) megvan: Petri Bod Historia Ecclesiastica. Liber Quartus, az író saját kézírata. Most azt kell megtudni, hogy az a Liber Quartus folytatása-e a Szalay Károly fölfedezte első három könyvek és ha igen, a negyedik könyvet okvetlen együtt kell kiadni. Ballagi Mór ajánlja, hogy készítessék egy lelkes felhívás, küldessék szét a püspököknek s gondnokoknak, illetőleg felügyelőknak, a 110 esperesnek s ugyanennyi segédgondnoknak és végre a 68 közép és felsőbb protestáns intézetnek. Egyuttal kerestessenek meg a „Magyar történelmi társulat“ vezérférfiai: Ipolyi, Fraknoi és Szilágyi Sándor urak.

— **A katolikus hierarchia.** F. év márcz. elején a bibornoki kollégium 59 tagot számlált, kik 44—84 év között vannak. Közülök 34 olasz, 5 francia, 4 spanyol, 3 angol és 3 szláv (2 lengyel és 1 horvát), 2 osztrák, 2 német, 2 magyar, 2 portugall és 1 északamerikai. A latin szertartású egyházban van 7 patriárkha (primást az egyházjog nem ismer), 14 érsek, ki pusztán e címet viseli, 137 érsekprovincziával, 86 exemptus püspökség, 579 dioeczezissel ellátott püspökség, a mihez számítva a római egyházmegyét, 821 egyházmegyét tesz ki. Ezen összes számból 269 az olaszországi egyházhoz tartozik 28.600,000 hívővel. Franciaországnak Korzikával együtt, de Algir nélkül, van 84 püspöksége 35 millió 387,703 katolikussal, Ausztria-Magyarország 53 püspökséggel bir, 25.643,340 katolikussal. Ehhez számítandó öt püspökség Boszniában és Hercegovinában. Spanyolországban 53 püspökség van 16.809,913 hívővel. Nagy-Britanniában és Irlandban 5.520,000 katolikus mellett van 50 püspökség és a 3 apostoli vikariátus alá van beosztva. E püspökségeken kívül azon kizárólagos czélal, hogy a katolikus vallást terjesszék, egy másik, mozgó hierarchia van szervezve, mely a propaganda kongregáció legfelső vezetése alatt 118 apostoli vikariátusból és 36 prefecturából áll. Amott czimzetes püspökök, itt egyszerű lelkészek vezetik a misszió ügyét. Ilyen vikariátus 11 van Európában, (4 Törökországban), 1 svédországban, 70 Ázsiában, (26 Chinában és 19 China szomszédságában), 23 Kelet-Indiában, 2 ázsiai Törökországban, 15 Áfrikában, 17 Amerikában, 9 Oceániában. Európában 6 apostoli prefectura létezik az évkönyv szerint, Ázsiában 5, Áfrikában 15, Amerikában 7. A latin ritus mellett a keleti egyesületek egyházi fejei között van 5 patriárkha, 78 érsekség és püspökség. Egyes esetekben itt is vannak apostoli helynökségek. Azon hét apostoli delegáció közül, melyeket az évkönyv előszámlál, hat kizárólag a keleti egyház vezetésére van rendelve. Az egyházi méltóságok összes száma e szerint 1195. E szám a következőleg oszlik meg: van 59 bibornok, 8 patriárkha, 727 érsek és püspök, I. sz. 51 kel. sz., 322 czimzetes püspök, kik ezelőtt valósággal, vagy czim szerint egyházmegyével birtak. A bibornoki kollégiumtól és a patriárkhásoktól eltekintve, 86 püspöki és érseki szék nincs betöltve. Az apostoli delegációk és prefecturákban üresedés nincs, a mi azt mutatja, hogy a kath. hierarchia a hittérítés terén a legnagyobb pontossággal működik s a

félvilágot beövező hittérítői szervezetében hézagot nem tűr, csak rövid időre sem.

— **Boldoggá avatás,** Rómában a Congregazione dei Riti e hó 21-én, teljes ülésre jött össze a Vatikánban, hogy a pápa jelenlétében végleg határozzon Giuzepa Maria Sant Agnese nővér boldoggá avatása és kanonizálása ügyében. A boldoggá avatandó inkább Inez di Beninganim néven ismeretes és a mezitlábás Augusztinusok rendjében volt apáca; 1696. január 21-én halt meg Spanyolországban, Beninganimban, a valenzai püspökség területén.

— **A román felekezeti tanítók.** A vallás-és közoktatásügyi miniszter valamennyi gör. kath. és gör. keleti egyházmegyei főhatóságához és hatósághoz, továbbá a megyei és városi közigazgatási bizottságokhoz rendeletet intézett, mely szerint felmerült esetek kapcsán, hogy t. i. gör. kath. és gör. kel. felekezetű iskolai tanítók a nélkül, hogy súlyos hanyagságot, erkölcsi kihágást, vagy polgári büntényt követtek volna el, állomásaikról indokolatlanul elmozdítottak, hasonló eseteknek a jövőben leendő elkerülése és a legfelsőbb felügyelési jog teljes mértékben megóvása czéljából az iskolai tanítók fegyelmi ügyeiben hozott határozatok, a menyinyben a büntetés hivatalvesztésben állapítatik meg, *felülvizsgálás végett ez ügyre vonatkozó összes vizsgálati okiratokkal együtt a miniszterhez fölterjesztendők.*

— **Lélekemelő népünnepély** színhelye volt vasárnap f. hó 19-én délután perecseni egyházunk. Az ev. ref. egyház újja alakított templomának tornyára ekkor tették fel a ref. vallásu hajadonok által szemképrázatolólag felékesített gömböt. Gáspár János lelkész afia rövid, de meleg hangu beszédet tartott hiveihez.

— **Az angol biblia-társulat** a mult évben ismét több mint 4 millió bibliát terjesztett szét a föld különböző országaiban, s bár 300,000 markkal volt nagyobb bevétele a mult évinél, a kiadás mégis felülmulta a bevételt, mivel Ázsia, Afrika és Ausztráliában létező ügyviselői egyre nagyobb nagyobb összeget igényelnek. A revidéalt angol biblia egy millió példányban jut forgalomba

— **Az amerikai prédikátorok közül** a methodisták, presbyterianusok, congregationalisták, baptisták érdekesen választják szent beszédeik tárgyát. A lapok már szombaton közlik, hogy egyik-másik mit fog prédikálni. Igy pl. a baptista prédikál az uti munkáról; a presbiteriánus az ég fehér lovairól; a methodista a közelgő choléráról s ezekhez hasonló épületes themákról. S e szónoklatoknak oly nagy a kelete, hogy megtörtént az, miszerint egyik templom papjának, mivel csak a bibliai textus alapján beszélt, a legkevesebb hallgatója volt. Furcsa!

— **A Bugenhagen 400-dos emlékünnepe.** Hamburg reformátorának s szellemi újjászülőjének emlékét kegyelettel újították fel a mult hó 24-én (a reformátor születésnapján) Wittenberg (a hol pap volt) Braunschweig, Lübeck, az egész Pomern (szülőhona) kivált Stettin, Treptow városok. Valamennyien hála-istenitisztellett s iskolai ünnepélyekkel áldoztak a nagy ember emlékének. Az ünnepélyességek azonban Hamburgban érték fel a tetőfokot, hol a Johanneum udvarán leleplezték a Pfeifer, hamburgi szobrász által faragott álló-képet, a mely a reformátort Luther-köpenyben tünteti fel, kezében a hires egyházszervezet kéziratával.